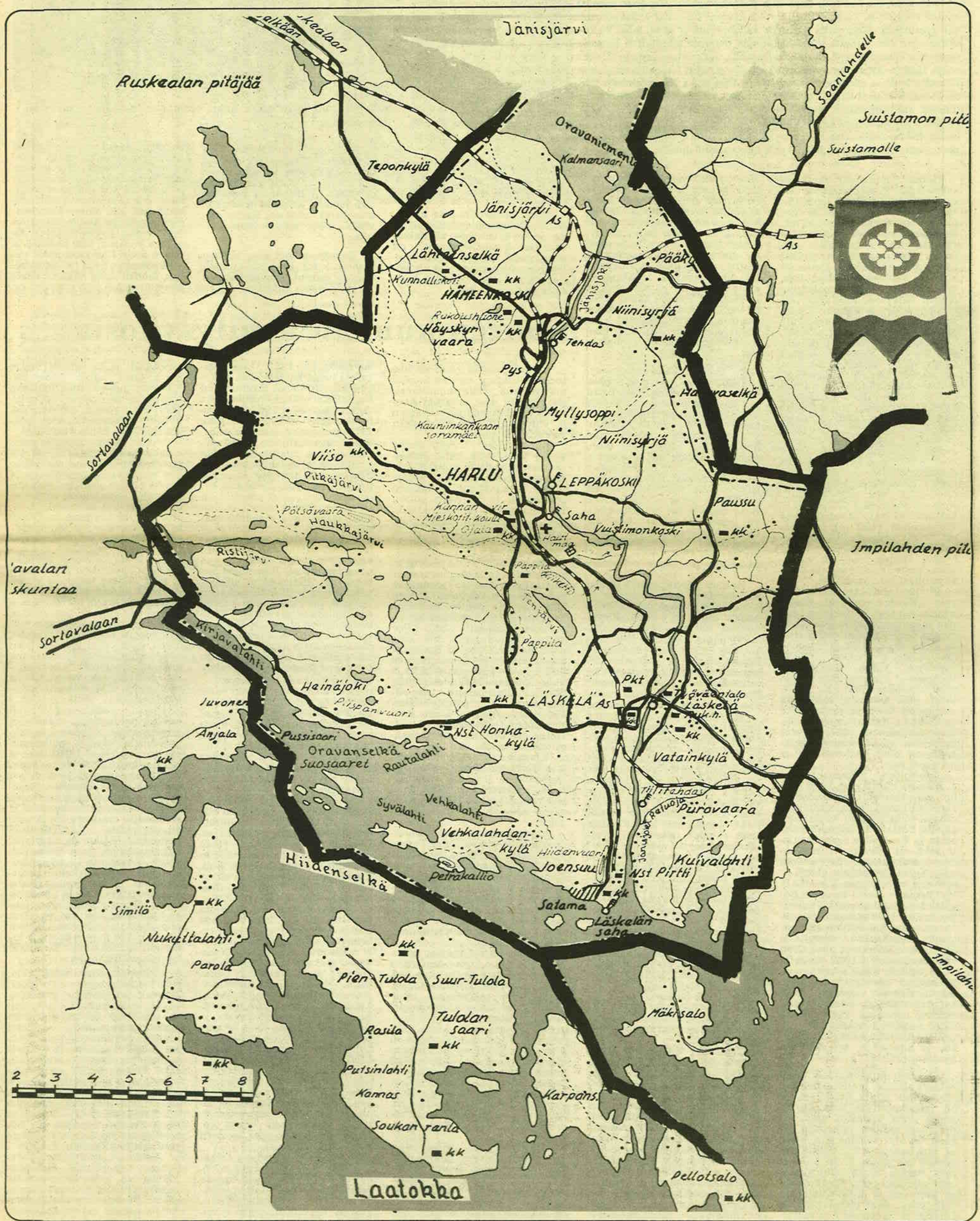

Pitäjä pitäjältä

HARLU

Harlu — Laatokan-Karjalan nuorin pitäjä

Harlun löydät kartalta Laatokan pohjoispuolelta Jänisjoen varrelta. Sortavalasta päin sinne pääsi maitse Helylän ja Kirjavalahden kylien kautta. Tie kulki luonnonihana seuduilla, välillä aivan Laatokan rantamilla. Järvi matka oli myös mahdollinen ja se oli lähes 10 kilometriä lyhyempi. Kesällä pikku sisävesialus Siro kuljetti väkeä kaupungin rannasta salmireittiä Hiidenselälle ja Rautalahden, joka tällä suunnalla ensimmäisenä Harlun kylistä otti matkalaisen vastaan. Sieltä taival jatkui maanteitse Heinäjoen ja Harlun kylien kautta Leppäkoskelle, pitäjän kunnalliseen ja seurakunnalliseen keskukseseen, sekä Hämekoskelle ja edelleen Suistamolle ja Värttilään. Rautalahdesta lähti toinen tie itään päin ja vei ensin Honkakylään ja sitten Laskelään, kunnan vanhimpaalle teollisuusalueelle. Tämä tiesuunta johti myös itseään naapuripitäjään Impilahdelle ja edelleen Salmiin tai Suojärvelle. Kesäiseen aikaan Laskelän kylien asukkaat saattoivat käyttää Voima-laivaa ja tehdä viehättävän kaupunkimatkan vesitse. Vielä oli eräs mahdollisuus matkustaa Harluun: sinne tuli rautatie pohjoisesta päin Ruskealan alueen läpi ja kulki Hämekosken, Leppäkosken ja Laskelän kautta Impilahdelle.

Harlun luonto oli rikasta ja vaihtelevaa. Pitäjän eteläosa liittyi Pohjois-Laatokan ranta-alueisiin, joissa rantakalliot ja ruohoiset lahdemat vuorottelivat. Koillisrajalla kaunis Jänisjärvi toi viihtyisyyttä lähiseutujen elämään. Mainitun järven yhdisti Laatokkaan Jänisjoki. Harlu sai kiittää kehitysmahdollisuustaan tämän joen koskipaikkoja. Niiden yhteyteen näet syntyivät pitäjän monet peräkkäiset teollisuuslaitokset ja näiden ympärille asutusryhmittymät: Hämekoski, Leppäkoski, Laskela ja (Laskelän) Joensuu. Näiden keskustan lähetyksillä sijaitivat kylät, joissa harjoitettiin maanviljelyä. Mutta jos halusit etsiä täyttä rauhaa, sinun oli jätettävä asutut kylät ja pyrittävä niiden takana alkaville saloseuduille, järville ja lammille. Pitäjän erilaisia osia ja vivahteita samoin kuin kauempanakin näkyviä tienoita voit nousta katselemaan ja ihailemaan korkeilta vuorilta ja varoilta. Tällaisia näköalapaikkoja olivat mm. Harlun kylässä Pötsövaara (korkeus 187 m) ja Kilketti (136 m), Rautalahdessa Piispanvuori (132 m) ja Joensuussa Hiidenvuori (114 m). Kasvillisuutensa puolesta Harlu kuului Pohjois-Laatokan rantaan, jolle laajinrunsaus ja rehevyys olivat tunnusomaisia.

Pitäjän asutuksen varhaisimmat vaiheet juontavat niiden naapurikuntien historiasta, joiden luovuttamista alueista Harlu syntyi. Suurimmaksi osaksi Harlu vuositasoista kehittyi Sortavalan pitäjän yhteydessä. Vanhat asiakirjat, kuten Novgorodin Vatjalaisen viidenneksen Verokirja, vuodelta 1500 j.Kr. osoittavat, että Laatokan Karjalassa asutus oli levinnyt rantakylästä sisämaahan. Harlun kylien virallisista nimistä voi päätellä, että Sortavalan maalaiskunnan asukkailla oli ollut Harlussa salo- ja metsäpalstoja.

Keisarillinen Senaatti päätti 4. päivänä huhtikuuta 1916 Harlun seurakunnan perustamisesta. Perustamisasiakirjassa määrättiin uuteen seurakuntaan kuulumaan alueita Sortavalan maaseurakunnasta ja Ruskealan seurakunnasta sekä eri päätöksellä Impilahden seurakunnasta osa Paussunselän kylää. Seurakunta aloitti itsenäisen toimintansa 1.5. 1918. Myöhemmin Harlu sai vielä Soanlahden seurakunnasta Niinisyrjän kylän. Vaikka nuoren seurakunnan alue oli muihin Itä-Karjalan seurakuntiin verrattuna pieni, sen väkiluku ei ollut aivan vähäinen, vuoden 1919 alussa jo 3629 henkeä. Tästä seurakunnan jäsenmäärä nousi vajaan parissakymmenessä vuodessa lähes kaksinkertaiseksi, ollen suurimmillaan vuoden 1937 alussa 6726 henkeä. Lisäksi kuului pitäjäläisistä 1226 henkeä Sortavalan ja Suistamon ortodoksisiiin seurakuntiin.

Kun seurakunnan toiminta oli päässyt alkuun, luonnollinen kehitys johti siihen, että Harlusta oli muodostettava oma kunta. Mutta tämä päämäärä saavutettiin vasta monien vaiheitten jälkeen. Syntyi sellainenkin tilanne, että itsenäistä kunnallista toimintaa oli pantu alulle, vaikkei vielä Harlun kunta ollut virallisesti olemassaakaan. Emäkunnassa Sortavalassa katsottiin, että harlulaiset olivat pitäneet liian kiirettä, ja sikäläinen kunnanvaltuusto teki asiassa valituksen

maaherralle. Näistä alkuvaikeuksista kuitenkin selviytyttiin ja Sortavalan maalaiskunnan kanssa saatiin sovinto aikaan. Kuntakokouksessa voitiin todeta, että 1.8. 1922 alkaen olivat edellytykset Harlun toimimiselle omaa kuntana. Uuden kunnan alue käsitti n. 210 km², ja asukkaita oli 4993 henkeä. Myöhemmin pinta-ala kasvoi n. 300 km²:iin ja väkiluku suureni alue siirtojen ja teollisuuslaitosten kehityksen ansiosta n. 2500 hengellä. Vielä tästäkin Harlulla olisi ollut huomattavia kasvamisen edellytyksiä.

Hallinnollisesti Harlu pysyi entisten emäpitäjiensä yhteydessä. Sen vuoksi sinne ei sijoitettu hallinnollisia virastoja, eikä siellä asunut tällaisia virkamiehiä Ruskealan piirin nimismiestä lukuunottamatta. Harlu kuului Sortavalan kihlakuntaan. Kunnan alue jakautui kahteen nimismiespiiriin: pääosa oli Sortavalan nimismiespiiriä, Häyskynvaaran ja Niinisyrjän kylät taas liittyivät Ruskealan piiriin. Käräjäkuntien rajat noudattivat nimismiespiirien jakoa. Harlulaiset koettivat saada pitäjänsä omaksi nimismiespiiriksi ja käräjäkunnaksi, mutta yritykset eivät sotaan mennessä johtaneet tulokseen.

Koulut jakaantuivat kahteen pääryhmään: kansakouluihin ja ammatillisiin kouluihin. Kansakoulu toimi 11 koulupiirissä. Tehtaat olivat perustaneet ammattikoulun Laskelään ja Leppäkoskelle. Syksyllä 1938 alkoi Leppäkoskella mieskotiteollisuuskoulu. Vuoden kuluttua sille valmistui oma koulurakennus. Mutta sodan vuoksi siinä ehdittiin toimia vain kuukauden aika.

Maatalous oli teollisuuden rinnalla pitäjän pääasiallisia elinkeinoja. Monet myönteiset tekijät loivat sille erinomaisia perusedellytyksiä. Harlun pellot olivat kivettömiä, hyvin kasvavia maita, joilta viljelijä sai palkkansa. Lähellä omassa pitäjässä sijaitsevat keskuksat, eikä kaupunkiin kaan tullut kovin pitkää matkaa, joten tuotteiden markkinoimisessa ei ollut vaikeuksia. Hyvät liikenneyhteydet osaltaan olivat auttamassa maanviljelijöitä ja yrittäjiä. Pienviljelijöillä oli runsaasti mahdollisuuksia saada lisäansioita. Pienviljelijöillä oli runsaasti mahdollisuuksia saada lisäansioita. Mutta vasta kun talonpoikien oli luovuttava rahdinajosta, kun rautatie rakennettiin heidän oli pakko turvautua maahan. Ponnistelun jälkeen viljelijät pellot kasvoivat pian tekijälle leipää. Viimeisinä vuosina ennen talvisotaa Harlu oli leipä- ja muun viljan suhteen omavarainen. Sitä osoittaa sekin, että kauppalikkeet ostivat tarvitsemansa viljat tuotteet omalta paikakunnalta.

Teollisuus oli huomattavin työnantaja pitäjässä. Jänisjoen kosket antoivat halpaa vesivoimaa. Sen vuoksi oli noussut useita teollisuuslaitoksia joen varrelle. Laskelään rakennettiin voimalaitos, puuhiomo, paperi- ja selluloosatehdas. Aikaisemmin siellä toiminut saha siirrettiin Laskelän Joensuuhun. Leppäkoskella voimalaitos, puuhiomo, paperi- ja selluloosatehdas jauhoivat puusta tuotetta vientiin ja toivat rahaa kuntalaisille. Hämekoskella antoivat työtä voimalaitos, karbiiditehdas, puuhiomo ja kartonkitehdas, myöhemmin vaneeritehdas. Mo-

net näistä tehtaista tuhoutuivat talvisodan aikana.

Myös pienteollisuutta harjoitettiin. Eri puolilla pitäjää oli saha- ja myllylaitoksia käynnissä. Joitakin kvartsilouhimoita oli toiminnassa. Lisäksi oli kotiteollisuuden alalla pienyrityksiä, joiden työpajoista valmistui tuotteita yli oman tarpeen.

Nuoren kunnan kehitysvuosia

Harlun kunnan lyhyessä historiassa voidaan erottaa muutamia vaiheita, joille tunnusomaisia piirteitä ovat antaneet kunnallisen toiminnan järjestäminen ja yhteys koko maan elämään vaikuttaviin tekijöihin.

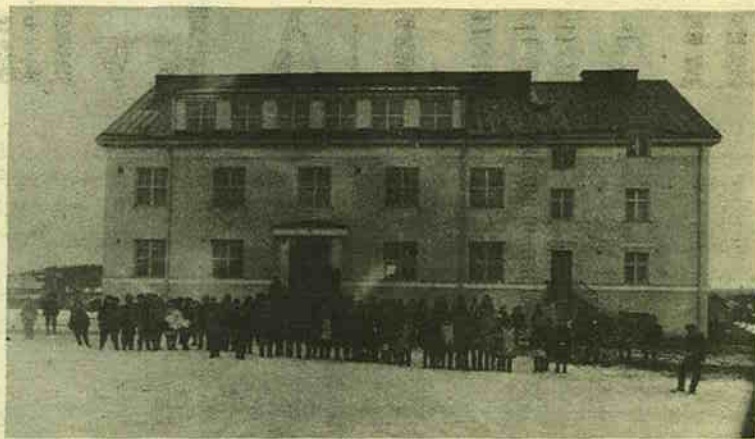
Ensimmäisen valtuustonsa kunta valitsi 4.12. 1922 voimassa olevan uusitun kunnallislain mukaan. Kaikkiaan valtuutettuja oli 21, joista 11 kuului työväen puolueisiin ja 10 porvarillisiin. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi »parlamentti» valitsi rakentamismestari Otto Heleniuksen ja varapuheenjohtajaksi palstatil. Juho Rinkisen. Kunnallislautakuntaan kuuluivat kunnan itse nimityksen aikoihin seuraavat varsinaiset jäsenet: kirvesmies Juho Ohvo ja tal. Pekka Ikonen Harlusta, tal. Santeri Leskinen Laskelästä, tal. Antti Suurkaulio Paussusta, palstatil. Juho Lihavainen Joensuusta ja tal. Juho Jaatinen Heinäjoelta. Esimiehenä toimi Juho Ohvo vuoteen 1928, Santeri Leskinen 1928 ja Juho Lihavainen vuodesta 1929 alkaen. Viimemainittu teki pitkän ja arvokkaan päivätyön Harlun kunnan hyväksi. Monia muita lautakuntia ja toimielimiä asetettiin huolehtimaan oman alansa kysymyksistä.

Kunnan rakennustoiminta alkoi Heinäjoen kansakoulun valmistumisella v. 1927. Sen jälkeen rakentamista riitti joka vuodelle. Vuoteen 1935 mennessä oli noussut viisi uutta koulutaloa.

Myös muita tehtäviä hahmotui nuorelle kunnalle jo alkuvuosista lähtien. Niinpä sosiaaliset menot osoittautuivat jo pian huomattavan korkeiksi. Vuosien kuluessa avustettavien henkilöiden ja perheiden määrä kasvoi hiljalleen. Asutustoiminta ja tieverkoston parantaminen enteilläivät myös jatkuvuutta kunnan tehtäväkentässä.

Tuskin oli selviytytty alkuvaikeuksista, kun jouduttiin uuteen voimain koetukseen keskele pula-ajan koetelemuksia. Maassamme vallinneesta lama-kaudesta Harlussa kärsittiin pahimmin vuosina 1930–33. Suurimmaksi vitsaukseksi tuli työttömyys. Vuoden 1933 alussa oli Harlussa työttömyyskortistoon ilmoittautunut kokonaista 523 miestä. Tunnustusta ansaitsevalta tavalla kunnan elimet yrittivät taistella hätään joutuneiden kuntalaisten hyväksi. Asetettiin erityinen työttömyyslautakunta hoitamaan tätä vaikeaa kysymystä.

Työttömyyden torjumiseksi toteutettiin kunnan taholta useita toimenpiteitä. Rauhalan tila päätettiin kunnostaa kunnalliskodiksi ja sen yhteyteen liitettiin myös lastenkoti. Uuden kunnalliskodin tarkastustilaisuus ja vastaanottojuhla saatettiin pitää

Harlun kunta ehti rakentaa useita koulutaloja. Kuvassa Leppäkosken kansakoulu.

Harlulaisilla oli monenlaisia harrasteita. Oli urheilutoimintaa, musiikkirientoja, oli aatteellisia, poliittisia, ammatillisia seuroja. Joissakin yhdistyksissä toimivat vain miehet, joissakin naiset, toisissa kaikki yhdessä. Nuoria varten oli omia kokoontumismuotoja.

Elämän moninainen kehittyminen, mikä Harlussa tapahtui rauhan vuosina, pysähtyi syksyllä 1939 sodan puhjettua. Vajaat

kaksikymmentä vuotta pitäjä sai aikaa kasvaakseen omaan, itseenäiseen elämäänsä. Sillä oli kiire etsiä ja luoda toteuttamismalleja ja lupaavan kehityksen ohjaamiseksi. Elämä murtautui esille voimakkaana niin aineen kuin hengenkin viljelyn aloilla. Niinkuin vesimassat kohisten putosivat Jänisjoen koskista, niin pirteänä ja rajuna nuori Harlu kamppaili ongelmissaan ja hoiti tehtävänsä. Sen tähden siellä vähässä ajassa tapahtui paljon.

marraskuussa 1932. Leppäkoskelle käytiin kansakoulun johtokunnan esityksestä rakentamaan kunnallista urheilukenttää, joka valmistui keväällä 1934. Valtuusto myönsi 100.000 markkaa 1931 jaettavaksi lainoina sellaisille maanviljelijöille, jotka voivat sijoittaa uudisraivauksiin työttömiä tai sellaisille pienviljelijöille, jotka varatyön tarpeessa itse hoitivat työn. Lukuisten kyliäitteen kunnostamiseen ja uusin rakentamiseen annettiin niinkään määrärahoja mahdollisuuksien mukaan. Myös valtion puolella ymmärrettiin ajan puristus ja tultiin apuun. »Hätä keinot keksii», sanotaan. Erääksi keinoksi puutteen lieventämiseksi keksittiin Harlussakin viljelyspalstatuomintaa. Tämän avun teho vaikutti vielä paremmin oikeastaan pulakuuden perästä. Että tilanne pulavuosina oli Harlussa todella kristynyt vaikeaksi, todistaa eräs Itä-Karjalan kuntien taloudellisesta asemasta laadittu vertaileva tilasto. Siitä käy ilmi, että Harlun kunnassa (tiedot ovat vuodelta 1930) olivat paitsi opetus- ja valistustoimen menot myös köyhäinhuoltokustannukset prosentuaalisesti asukasta kohti paljon korkeammat kuin alueen muissa kunnissa. Kuitenkin voidaan sanoa, että Harlun kunta selviytyi loppujen lopuksi kohtalaisen hyvin pula-ajasta ja sen seurauksista.

Edelläselostettujen vaikeiden vuosien jälkeen kunnallinen elämä pääsi vähitellen säännöllisiin uomiinsa ja saattoi voimistua jatkuvasti tasaista vauhtia. Pulan jälkiä ei tietenkään onnistuttu yhtäkkiä pyyhkäämään pois. Yhtenäisen ja yksityisten elämä edistyi sitkeän työn ja ponnistelujen kautta.

Tilanteen helpottumista osoittaa, että joskus kunnan isät itse saattoivat nyt vetää esille tukialia kysymyksiä riidan aiheiksi ja onnistuivat kuntalaisetkin samaan mukaan tukkanuottasille. Oikein kansanliikkeeksi paisui hanke, joka tarkoitti kunnantoumiston siirtämistä Leppäkoskelta Laskelään. Tämä tapahtui vuonna 1934. Alkusuosituksen yrityselle lieenee antanut tilintarkastajien ehdotus kunnan rahavarojen hoidon järjestämisestä uudelleen. Lisäksi viitattiin läänin maaherran kunnallispäivillä esittämään mielipiteeseen, että kuntien rahavarojen hoito sopisi antaa pankkilaitokselle. Kunnan eteläosan valtuutetut panivat vireille suunnitelman, joka ennen ko. valtuuston kokousta nostatti koko pitäjän liikkeelle.

Suunnitelman mukaan Laskelässä toimiva Pohjoismaiden Yhdyspankki olisi ottanut kunnan rahavarain hoidon. Asian puolesta esitettiin myös mahdollisuus, että Oy Laskela Ab tekisi nykyisestä kunnan toimitalosta osto-

tarjouksen ja luovuttaisi tontin uutta taloa varten Laskelästä. Edelleen puolustettiin Laskelän sopivuutta sen hyvien liikenneyhteyksien vuoksi, kun taas nykyisen kunnantoumiston pääsyy moitittiin hankalaksi.

Mutta eivät pohjoispuolen asukkaatkaan voineet pysyä hiljaa. He varoittivat kunnantoumistoa siirtämisestä Laskelään, joka sijaitti pitäjän laidassa. Suoriksi sanottiin: »Kuntalaiset ovat ammoisista ajoista tottuneet siihen, että kirkolla käydessä hoidetaan kaikki hengelliset ja kunnalliset asiat. Käydään kirkossa, maksetaan papit, kannetaan kymmenykset ja kunnanverot, käydään ripillä ja apteekissa. Nämä kaikki asiat voidaan toimittaa yhdellä kertaa kunnantoumistoon ollessa Harlussa, mutta jos muutetaan Laskelään, niin ei kun patkoi vain kirkon ja apteekin sivu monet peninkulmat kunnantuvalle, hoida siellä asiasta ja palaa jalan takaisin kirkolle hoitelemaan papilliset asiat. Pitää siis toki säästää kuntalaisten kengänpohjia eikä lisätä aiheettomasti heille jalkajuonia.»

Riidan ratkaisemiseksi oli muuan pakinoitsija ehdottanut köydenvetoa: »kymmenen vahvaa miestä köyteen molemmin puolin, rajaviiva Laskelän ja Harlun keskivälillä, ja se joukue, jonka miehet ovat varpin vetäneet kotikummulleen, saakoot kunnantoumiston omakseen toisten alistuessa nurkumatta ja vetoamatta maaherroihin ja muihin oikeuksiin». Köydenveto ei kuitenkaan tullut hyväksytyksi ratkaisutavaksi, vaan kokouksittely. Lokakuun 19. päivän kokouksessa asiaa selvitettiin perusteellisesti. Kiista, jonka aikana puoluerajatin olivat uuntuoneet, päättyi äänestykseen, jonka harlulaiset voittivat, ja saivat niin pitää »toimistonsa». Kaiken tämän päälle juotiin kahvit ja todettiin, että »saatiinpa kerrankin kuntalaiset liikkeelle».

Jos välillä vähän riideltiinkin, niin tehtiin rakentavaakin työtä. Kunnan harjoittama asutustoiminta voimistui huomattavasti vuosina 1934–36. Muodostettiin useita asutusalueita. Kunnan omistamat Harlun kylässä sijaitsevat tilat Vaarakita ja Korpela jaettiin yhteensä 19 asutuspaikastaan. Vaskon tilasta syntyi Laskelään uusi asutusryhmä, johon muutti 16 perhettä. Laajin tähän tarkoitukseen hankittu maa-alue oli Kareliawood Oy:ltä ostettu 65 hehtaarin suuruinen tila Hämekosken Niinisyrjässä. Tähän järjestettiin 23 asuinpaikkaa.

Kaikesta saattoi päätellä, että kunnan toimielimillä ja työntekijöillä oli halua ja uskallusta edistää yhteistä parasta. Viimeisiä saavutuksia ennen sotia olivat Leppäkoskelle rakennetut mieskotiteollisuuskoulu ja kunnan-

HARLUA kylä kylältä

Harlu ei edustanut vanhaa suomalaista pitäjätyyppiä, jossa kirkonkylä keskuspaikkana veti elämän puoleensa. Siellä oli syntynyt teollisuuslaitosten yhteyteen useita huomattavia asutus- ja talouskeskuksia: Harlu, Läskelä ja Hämekoski. Niissä ympäristökyläen asukkaat kävivät asioimassa. Sen vuoksi tässä noudatetaan Harlu-kirjan kyläryhmitystä, jossa kylät otetaan »pääkylän» yhteydessä mikäli mahdollista. Selostus muutenkin perustuu mainitun teoksen kuvauksiin. Tässä on pakko tyytyä vain katkelmiin ja kyläen ylimalkaiseen esittelyyn. Sen sijaan harlulaisten yksityisten asuinpaikat on jätettävä pois.

Harlu

Kirkonkylä sijaitsi suunnilleen keskellä pitäjää. Sille antoi Leppäkosken tehdasyhdyskunta suureksi osaksi sävyn. Leppäkoski ei kuitenkaan tullut koko pitäjän nimeksi, vaan Harlu, koska mainittu tehdasaluekin oli vanhastaan kuulunut Harlun kylän huutoon. Vanha Harlun kylä jäi parin kilometrin päähän keskustasta. Tämän laajan kyläryhmän jakoi Sortavalasta tuleva tie kahtia jatkuen sitten Hämekoskelle. Leppäkoskelta oli yhteys myös Vitsanurmen ja Paussin kyliin. Kunnan toimitalon luona oli tienhaara, josta pääsi Läskelään ja päinvastaiseen suuntaan Viisoon.

Täällä pitäjän keskustassa Kivimäen juurella seisoivat vaatimaton rukoushuoneen tyylinen pyhäkkö, joka palveli väliaikaisena kirkkona ja odotti uuden suuren tuloa. Äsken mainitussa teitten risteyksessä sijaitsi kunnan toimitalo, josta käsin pitäjän asioita hoidettiin. Siinä lähellä olivat myös v. 1939 valmistuneet mieskotiteollisuuskoulu ja kunnanlääkäriin vastaanotto- ja asuntotalo. Taaempina pellolla näkyi keskuskansakoulu. Koulun ja kylän talojen välille jäi urheilukenttä. Vanha koulutalokin oli vielä Viison tien varressa toiminnassa.

Eteenpäin keskustaan mentäessä ohitettiin yksityisten koteja ja kaupataloja. Kaupoista on mainittava: Sortavalan Osuusliike, Raja-Karjalan Osuusliike,

Tauno Taivainen, Arvi ja Pekka Leinonen, A. Merisaari ja Ville Telegäinen. Kylässä olivat kauppiaina toimineet aikaisemmin: D.O.T. Haikarinen, Juho Timonen, Antti ja Pekka Nissinen, Pekka Kekäläinen ja Matti Vauramo (ent. Wermot). Keskenmälle kylää oli järjestetty toripaikka, jossa toripäiviä pidettiin kahdesti kuukaudessa tehtaan tilinmaksun aikaan. Rahalaitoksia oli kaksi: Harlun Osuuskassa ja Sortavalan Säästöpankin konttori.

Tehdasaluetta lähestyttäessä saattoi nähdä päätien varrella ja Kivimäessä tehtaan virkailijoiden ja työväestön asuintaloja, joihin oli kiinnitetty pieni, numeroitu kilpi. Kivimäen suunnasta löytyivät Harlun apteekki, vanha alakoulu ja hiljaisen metsän keskeltä tehtaan isännöitsijän virkatalo. Pienen metsätaipaleen jälkeen pääsi myös entiselle urheilukentälle.

Jos taas päätieltä laskeutui Löytöojan sillalle, näki edessään Leppäkosken tehtaan rakennelmien ja laitteineen. Tuossa selluloosa-, paperi- ja kiisutehtaassa kävivät monet hankkimassa elatuksensa. Tie vei edelleen tehtaan vieritse kosken partaalle. Siinä oli varhaisina aikoina, ennenkuin mitään tehtaita oli rakennettu, toiminut mylly, jolla oli ollut toinen puoli koskesta hallussaan. Jos tehtaan kohdalta ei poikennut koskelle, vaan meni suoraan, tuli tehtaan maatilaa puolelle ja sitä kautta edelleen

ns. insinöörimäelle ja pitkäaikaisen lääkärin Maximoffin asuintalolle.

Vanha Harlu sijaitsi toisella suunnalla. Leppäkoskelta Sortavalan päin lähtevältä tieltä saattoi poiketa kohta uudelle asutusalueelle Vaarakitaan ja sieltä edelleen jatkaa matkaa Pitkäljälle asti. Siellä asusteli sarvensoittaja Juho Tynkkynen, joka oli sarvensa kanssa matkustellut Helsinkiä myöten ja oli käynyt monilla laulujuhlilla soittamassa. Kalarikas Pitkäljärvi oli monien onkimiesten retkien määränpää. Pitkäljärven ja Haukkajärven välillä kohosi kunnioitusta herättävä, näköaloistaan kuuluisa Pötsövaara. Sen näkötorjasta saattoi tähyillä Laatokalle sen siintäville selille ja iloiisiin saariin. Kirkkaalla säällä erotti sieltä kaukaisen Valamonkin, sen kirkkojen tornit kullattuine kupoleineen ja risteineen. Ei ihme, että oli suunnitelmia matkailukeskuksen perustamiseksi Pötsövaaralle.

Mutta varsinaiseen vanhaan Harlun kylään oli kuljettava valtamaantietä Sortavalan päin. Oikealla kohosi koivikkokumpu, joka oli valittu uuden kirkon paikaksi. Vasemmalla nousi Kilketin mäki, ensin suuri Kilketti ja sen takana pieni Kilketti. Pian oltiin pappilan tienhaarassa. Sen jälkeen tultiin vanhaan koulumäkeen, jossa Harlun kylän ensimmäinen koulu sijaitsi. Se paloi keuhkolla 1916. Niin oli saavutettu Pötsövaaran ja Haukkajärven kylätien risteys. Tämän tien ja Heinjoen tien varrella ja lähistöllä asustivat monet Harlun kyläläiset viljellen kotitilojaan.

Heinäjoki

Sortavalasta päin tultaessa Heinäjoki oli ensimmäinen Harlun kylästä. Se oli hiljainen kylä, jonka asukkaat viljelivät sieltä perimään maataloja. Se ei sentään ollut mikään syrjäkylä, sillä sille antoi vilkkautta itärajan pitäjistä Harlun ja Läskelän kautta kylän halki Sortavalan suuntautuva maantieliikenne. Kylä ulottui Laatokkaan useiden kilometrien pituudelta.

Heinäjoen kylä lienee saanut nimensä sen itäreunassa sijaitsevasta Heinälammesta sekä sen läpi kylän reunaan pitkin Laatokkaan virtaavasta heinäisestä joesta. Kuten yleensä Laatokan rantamailla asutus oli hyvin vanhaa. Vanhojen esinelöytöjen perusteella voidaan päätellä Heinäjoen alkuauskaiden siirtyneen riistamailleen jo varsin varhaisina aikoina.

Heinäjoen kylä käsitti useita kyläryhmiä, kuten Heinäjoki, Rautalahdi, Heikuranta ja Lahnalampi. Asutus oli suurin piirtein sijoittunut maantien läheisyyteen, mutta muutamia taloja olivat piloutuneet maailman silmiltä metsän kätköihin. Korkealla mäen harjanteella upeili kylän komein rakennus »koululinna», joka käsitti kolme avaraa luokkahuonetta ja yhtä monen opettajan asunnot. Koulun piha, mutta vielä paremmin toisen kerroksen ikkunoista avautuivat kauniit näköalat Laatokalle. Hiveltäviä näkymiä saattoi ihastella myös Hepomäen kalliolta.

Luonto oli Heinäjoella vaimasta ja lajirikasta. Paksuniemi oli kuuluisa harvinaisista kasvilajikkeistaan. Siksi luonnonsuojeluyhdistys oli sen rahoittanut.

Viljelysmaat olivat kivetömiä, suurimmalta osaltaan savipohjaisia maita. Suoviljelyksiä ei ollut paljon. Aikaisempina vuosina ennen moottoriajoneuvojen aikakautta ja rantatien rakentamista Läskelään heinäjokiset olivat ahkeria rahdinajajia. Leppäkosken tehtaalta kuljetettiin hevosilla kaikki lähtevä tavara, ja

Leppäkosken työväenyhdistyksen soittokunta v. 1908, istumassa vasemmalta: Eino Lyyjynen, Wahlbeck, H. Kauppinen, Viljo Lyyjynen, takana vasemmalta: Lauri Kuokkanen, Osk. E. Pajari ja Otto Suihko. Johtajina toimivat vuoroin Wahlbeck ja Kauppinen.

Raja-Karjalan Osuusliikkeen Harlun myymälä.

Rautalahden majatalo, Juhani ja Maija Jaatisen koti.

takaisin päin tuleva, kesäisin Rautalahden lastauspaikalle, minne Leppäkosken tehdas oli rakennuttanut 240 metriä pitkän laiva- ja lastauslaiturin sekä kaksi suurta tavaramakasiinia. Talvella tavarat ajettiin hevosilla suoraan Sortavalan Kiviniemeen. Rautatie ja autoliikenteen alettua ryhdyttiin Heinäjoella harjoittamaan enemmän maanviljelystä. Laatokan rannoilla oli erinomaisen mahdollisuus myös kalastukseen.

Kyläläiset eivät unohtaneet henkisiäkään harrastuksia. Viime vuosisadan lopulle saakka he soutivat Rautalahdesta suurilla kirkkoveneillä yli salmien ja selkien Sortavalan kirkolle. Tämän vuosisadan alkupuolella kylään syntyi kristillis-isänmaallisia seuroja, kuten nuorisoseura, laulukoulu, lähetyssompeluseura, suojeluskunta, opintokerho ja marttayhdistys.

Tenjärvi

Rautalahdesta ja Heinäjoelta kirkonkylää lähestyttäessä suunnilleen Harlun kylän kohdalla jäi oikealle Tenjärven kaunis kylä. Asutukseltaan kylä ei ollut suuren suuri, pitäjän pienimpiä kyliä. Maanviljelys oli asukkaiden pääasiallinen toimeentulon lähde, mutta myös puutarhanhoitoa harjoitettiin.

Itse kylä vietti hiljaiseloa. Mutta tuli kuitenkin aikoja, jolloin tämä hiljaisuus häiriytyi. Ainakin kerran talvessa näet jonakin sunnuntaina pidettiin Tenjärven jäällä kilpa-ajot. Silloin oli liikettä. Oman maakunnan ulkopuoleltakin oli ajajia tullut hevosineen kilpailemaan paremmuudesta. Se oli merkkitapaus, josta

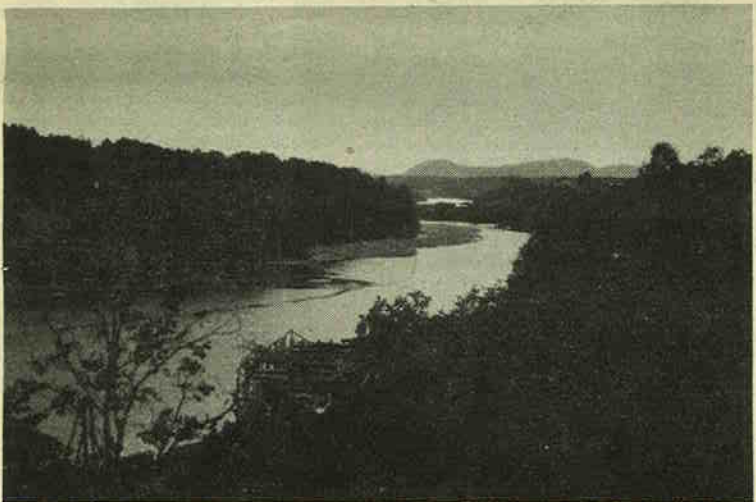
riitti puheenaihetta sekä nuorille että vanhoille pitkäksi aikaa. Kesällä taas olivat Tenjärven uimarannat varatut. Varsinkin sunnuntaisin kuului rannoilta naurua ja iloista menoa veden ääreltä. Monet juhannuskokot siellä poltettiin kokkoveraisten iloksi.

Ei järvi aivan kalatonkaan ollut, sen kyllä onkimiehet tiesivät. Moni poika ja vanhempikin siellä kävi onkimassa. Aamuisin oli samalla tilaisuus ihastella auringon nousua, jota lintujen äänet saattelivat. Joskus kukonkiekaisu ilmoitti kovaaäänisesti uuden päivän koittamisesta. Pian alkoi savu nousta talojen piipuista, ensin yhdestä ja sitten toisista. Kylä heräsi uuteen päivään. Onkimies saattoi siirtää katseen lähitieneen taloista kauemmaksi, esim. koivikkomaalla loistavaan Harlun pappilaan ja muihin taloryhmiin.

Mustamäki

Kun Leppäkoskelta käännyttiin Viison tielle, tultiin ensiksi Mustamäkeen. Kylä kuului kirkonkylän koulupiiriin, vaikka oli saanut oman nimen. Mistä nimi lienee aiheutunut, ei kylä muita »mustemp» ollut. Aikoinaan Mustamäen maat olivat kuuluneet metsäpalstoina Sortavalan maalaiskunnan saaristolaisille. Kylätie kulki ensiksi Karinojalle ja jatkui sitten Viisoon päin. Sivutietä poikkesi esim. Löytöojalle ja Simpasiem pohjukalle sekä Harlun kylän Rautioihin. Enin osa taloista oli sijoittunut kylätien ja näiden sivuteitten varsille. Kylän alue päättyi Kylmäojan sillalle, mistä taas Viison kylä alkoi.

Mustamäkeläiset olivat pien-

Jänisjoki Läskelästä paperitehtaalta Laatokalle päin. Taustalla Läskelän Joensuussa Hiidenvuori. Kuva otettu 1928.

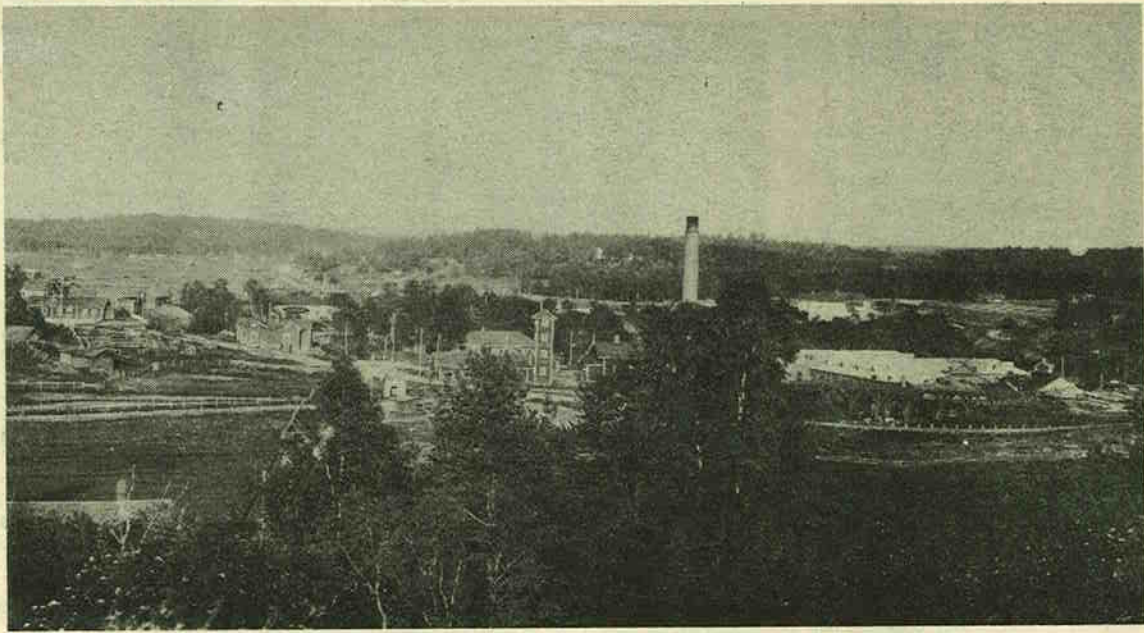
lääkärin talo. Näitä rakennuksia ja kirkonkylän kansakoulu sekä kunnantaloa varten päätettiin valmistaa yhteinen vesijohtolaitos. Paussu sai uuden koulutalon entisen palaneen tilalle.

Talvisota keskeytti nuoren kunnan lupaavan kehityksen ja toi Harluun niinkuin muihinkin Karjalan pitäjien mullistavia seuroksia. Talvisodan päätyttyä kunnantoimisto muutti ensin Nilsijään, sitten Kälvialle ja sieltä vielä Kokkolaan. Jatkosodan ensimmäisenä kesänä 15.8. 1941 kunnan hoitokunta siirtyi takaisin Harluun. Juhannuksen aikaan 1944 Harlun hoitokunta sai ilmoituksen, että Harlun kunta tulee evakuoitavaksi toisen kerran. Evakkomatkan jälkeen kunnan toimisto asettui Kauhavalle. Vielä kerran toimisto ehti tehdä muuton. Toukokuussa 1948 se näet siirtyi Tikkakoskelle. Sieltä käsin ei kuitenkaan kauan harlulaisten asioita hoidettu. Saman vuoden kesäkuussa annettiin laki, jolla määrättiin hoitokunnan toiminta lopetettavaksi 31.12. 1948. Kunnan lopettajaiskokoukseen oli osanottajat kutsuttu kirjeellä. Kokouksessa perus-

tettiin Harlun Säätiö ja Pitäjaseura vaalimaan harlulaisten perinteitä.

Varsin monet henkilöt palvelivat eri tehtävissä ja toimissa Harlun kuntaa. Heistä voidaan tässä mainita vain muutamia. Alkuaikoina kunnantoimiston kansliatehtäviä hoiti Juho Ohvo. Kunnankirjuriina toimivat: E. Saarelainen 1928–30, K.E. Järvinen 1930–32, Niilo Salomaa 1932–45. Kunnanvaltuuston puheenjohtajana olivat mm. seuraavat pitkäaikaiset valtuutetut: asioitsija Isak Hakkarainen, kirkkoherra Ilmari Tuominen, maanvilj. August Paavilainen, pienvilj. Pekka Parviainen ja tal. p. Aaro Tikka. Kunnallislautakunnan puheenjohtajana olivat: palstatil. Juho Lihavainen, tal. Santeri Leskinen ja työm. Juho Ohvo.

Nuori kunta oli elänyt voimakkaan kehityksen. Se oli ehtinyt näyttää pystyneensä itsenäisesti hoitamaan omat asiansa. Se oli kokenut sotavuosien ja evakkomatkojen ankarat vaiheet. Loppuun saakka sen toimihenkilöt ja luottamuselinten jäsenet olivat itseään säällimättä uurastaneet kuntalaisten parhaaksi.

Läskelän paperitehtaan lähimpää ympäristöä. Tehtaasta näkyvät vain katot. Joen takana johtajan asunto. Valokuvannut Pekka Padatsu, Läskelä v. 1914.

viljelijäväestöä. He saivat elinkeinonsa pääasiassa ansiotöistä, mutta lisäksi harjoittivat maanviljelystä. Kylässä toimi ahkerasti Pienviljelijä-yhdistys, joka kehitti jäsentensä ammattitaitoa ja ajoi heidän etujaan sekä omisti kylässä huvilavan.

Viiso

Viiso oli Harlun äärikylä. Lännessä se rajoittui Sortavalan Pieneen Ryttyyn, pohjoisessa taas se ulottui Ruskealan suunnassa Mantereensaloon.

Kylän alkupäässä asuva Silvennoisen emäntä eli Viison mummo oli kuulu parantaja koko Karjalassa. Edempänä kylä jakautui kahteen ryhmään: pohjoiseen ja eteläiseen kylään.

Kasvillisuus oli Viisossakin runsasta. Vaahtera, lehmus ja jalava kasvoivat villeinä metsissä. Elinkeinoltaan kylä oli tyypillistä pienviljelijäseutua. Peltopinta-ala vaihtelivat 1–20 hehtaariin viljelijää kohti. Täälläkin saatiin rahdinajosta lisähanketta ja sitä tehtiin yleisesti talvisaikaan, ympärillä kun olivat laajat metsätienoot. Kylässä oli virinnyt yksityistä pienteollisuuttakin. Ikonen maalta louhittiin kvartsikiveä jo usean vuoden ajan.

Läskelä

Pitäjän vanhin teollisuusalue oli Läskelä, joka oli kaakkoon päin Leppäkoskelta. Matkaa näiden toistensa kanssa kilpailevien asutuskeskusten välille kertyi vain 6 kilometriä. Jänisjoki jakoi Läskelän laajan seudun kahteen taloryhmään, läntiseen ja itäiseen.

Läskelän kylä ympäristöineen oli luontonsa puolesta ehkä Jänisjoen laakson kaunein paikka, ainakin läskeläisten mielestä. Siellä ihmisen käytännön työ yhdessä itsestään muotoutuneen maaston vaihtelevuuden kanssa sulautui harmoniseksi kokonaisuudeksi. Joen yli kuljettiin siltaa pitkin, maantie halkoi kylää kulkuväylänä, ja sillankorvassa kohosi ylös uljas tehtaan savupiippu. Vesi antoi voimaansa sähkövoimalaitokseen ja paperimassatehtaisiin ja kuljetti tukkeja alaspäin sahojen raaka-aineksi.

Länsi-Läskelä sai oman koulunsa, kun tehtaiden laajennuttua paikkakunnalle muutti lisää väkeä. Uusi koulu oli tyypillinen kolmen opettajan koulu. Sen välittömässä läheisyydessä oli kolme ratapihaa ja aivan aidan takana itään Impilahdelle vievä valtamaantie. Koski, tehdas ja laivaranta olivat myös koulun jokapäiväisessä tuntumassa. Maalaiskoululle ominaista hiljaiseloa ei siis koulun ympärille milloinkaan syntynyt. Koulun lähellä sijaitti monia omakoti- ja maanviljelijäseutaloja. Näiden lisäksi oli alueella useita kaksikerroksisia taloja ja tehtaan tila asuntoineen ja navettoineen. Palokunnantalo, Sillankorva ja Vanha Postimäki olivat myös vakiintuneita paikkannimisiä.

Läskelän kylän itäinen puoli rajoittui idässä Impilahden pitäjän Purovaaran ja Kerisyjärven kyliin, joen varressa etelässä oman pitäjän Joensuun kylään ns. sahan alueeseen, ja pohjoisessa Paussunkylään. Joen vartha ylös-

päin seurattaessa tultiin kohta Retuojan jälkeen Läskelän-Pitkärannan radan rautatiesillan kohdalle. Silta oli rakennettu niin korkealle joen uomasta, että sen alitse voivat höyrylaivat kulkea ylempiä joen rantaan rakennettuun laivalaituriin. Sen nimenä oli Rautahamina. Tämän nimen se oli saanut jo 1860-luvulla, kun karjalainen suurteollisuusmies Nils Ludvig Arppe kuljetti puutavaransa ja rautansa Värttilästä ensin Jänisjärveä myöten Suistamon Oravaniemeen ja sieltä maanteitse Läskelän satamaan ja edelleen purjelaivuksilla jokea alas ja Laatokan kautta Venäjälle. Sataman paikkeille päättyi varsinainen maanviljelijäin alue. Sitten seurasivat tehtaantalon omistuksessa olevat maat ja asuinrakennukset. Tien vasemmalla puolella joen rantaan asti ulottui koivua kasvava suuri puistoalue Uttoniemi, jossa aikoinaan tehtaan juhannuskokot poltettiin ja kesäjuhlat pidettiin. Oikealla puolella tietä sijaitsevat itäisen kylän kansakoulu ja rukoushuone sekä poliisikonstaapelin asunto, kaikki Kauramäellä. Kohta siinä vasemmalla puolella tietä olivat tehtaantalon sairaala ja kauppuutariha sekä joen varressa tehtaantalon johtajan asunto, virkailijain asuintalo sekä tehtaantalon pääkonttori aivan kosken partaalla. Siihen oli rakennettu myös voimalaitoksen pato, jonka päällä maantie johti joen yli. Maantien toiselle puolelle jäi mm. tehtaantalon naisammattikoulu. Sen naapurissa toimi sähkömylly. Lähellä kohosi suuri sahanajohomäki, johon viime vuosisadalalla kosken vesisahojen aikana oli koottu sahanajohot. Tämän mäen ja maantien väliin tehdas oli rakennuttanut urheilukentän puistoineen.

Neljän tien risteys oli liikekeskustaa. Mainittakoon seuraavat liikelaitokset ja kaupat: Pohjoismaiden Yhdyspankki, Sortavalan Osuusliikkeen myymälä, Juhon Naakan, P.N. Vaskan ja Juhon Mikkoisen kaupparakennukset, Mujusen leipomo, Sirrolan vaaturiliike, Osuusliike Itä-Karjalan myymälä n:o 1 ja Yrjö Haimakaisen vaatturi- ja valmisvaatekauppa. Ns. Lehvosen mäellä oli pääasiassa pienasuntoja. Sillä suunnalla oli myös Petrakoski, joka paremmin tunnettiin Huovisen koskenä. Impilahden vievän tien varrelle sijoittui sekä tehtaantalon rakennuksia että yksityisten taloja. Vielä mainittakoon tehtaantalon yleistä saunaa vastapäätä ollut Pelastusarmeijan suuri kokouspaikka.

Tehdastyö ja maatalous antoivat Läskelän kylän väestölle elannon. Yhtiön maatilatalous ja metsät lisäsivät työmahdollisuuksia. Paikalliset maanviljelijät saivat kaiken ylijäävän tuotannon helposti myydänsä. Kalastus oli kausiluonteista.

Vaurastuminen näkyi uloskin päin: asumukset kunnostettiin, rakennettiin uusia, talojen ympäristöt laitettiin kuntoon, kotien sisustukseen kiinnitettiin huomiota. Mutta myös henkisesti alalla tehtiin paljon. Seurakunnallinen toiminta, erilaiset kerhot, partiotyö, Punainen Risti, maanpuolustus-, urheilu-, maa-

mieisseura- ym. riennot löysivät näissä kylissä paljon innokkaita harrastajia.

Paussu

Paussu sijaitsi pitäjän itä- ja pohjoisosassa rajoittuen Impilahden ja Suistamon kuntiin. Kyläpiirissä asui väkeä v. 1939 n. 350 henkeä. Suurin osa asukkaista sai toimeentulonsa maanviljelyksestä ja karjanhoidosta. Näiden elinkeinojen harjoittamiselle olivat hyvät edellytykset, kun maat olivat hyväpohjaisia savimultamaita. Paussunkylä oli viljan ja karjataloustuotteiden puolesta yli tuotantoaluetta.

Kaikesta päättäen kylä oli vanhaa asuma-alueita. Tätä on todistamassa se, että sieltä oli löydetty kivikauden aikaisia työvälineitä. Vanhimpien asukkaiden nimien mukaan olivat säilyneet paikkannimet: Timolanmäki, Lapanmäki ja Lälänmäki. Muita kyläläisten antamia asuinpaikkojen nimiä voidaan mainita: Keskiyly, Leskisen soppi, Pirska, Viitaoja ja Marttilaansuo, Sirkan soppi, Vitsanurmi ja Paja-aho.

Paussu sai oman koulunsa v. 1911. Opettajien ansiosta osallistettiin sivistysharrastukset alkoivat nopeasti versoa. Perustettiin laulukoulu, opintokerho, nuorisoseura ja marittayhdistys. Syntyi myös urheilutoimintaa. Kylän nuoret olivat opintohaluisia. Useat opiskelivat Impilahden kansanopistossa ja mieskotiteollisuuskoulussa kirkonkylässä. Muutamista tuli akateemisen sivistyksen saaneita. Kylässä oli pyrkimyksenä päästä eteenpäin kaikilla aloilla.

Pulikanmäki

Läskelän itäisin kylä oli Pulikanmäki. Se sijaitsi n. 3 kilometrin päässä asemalta. Varsinainen Pulikanmäki oli toista sataa metriä korkeaa kallio koillislounaissuunnassa. Vuoren korkeimmalle kohdalle oli rakennettu iso tähtystorni. Kyläkunnan muodosti kymmenkunta taloa, kaikki maanomistajien.

Paussin äitienpäiväjuhla v. 1922.

Tässäkin kylässä kasvillisuus oli rehevää. Sinivuokot, kielot ja kullerot ilahduttivat asukkaita keväisin. Maisemissa ei ollut moittimista: sammalen peittämiä tai paljaita kallioita, reheviä notkelmia, kirkasvetisiä lähteitä ja puroja, jääkaudelta muistona kivilohkareita ja maanviljelijäin hyötynä kivetömmät pellot.

Kuivalahti

Laatokan suunnalla Itä-Läskelään rajoittui Kuivalahden pieni kylä. Impilahdelle mentäessä sinne oli käännettävä oikealle joltavalle kylätielle.

Maasto oli mäkiä tässä rantakylässä. Viljelysmaat sijoittuivat pääasiassa Kuivalahdenojan ja Mustaojan varsille. Mainitut joet laskivat Kuivalahden, joka oli niin syvä, että laivatkin pääsivät sinne uimaan. Pitkärannan rautatie halkoi kylän kahtia. Vain kylästä Kuivalahden erotti Haikatinmäki. Haikatin kyläryhmästä osa oli jo Impilahden puolta.

Maanviljelys oli väestön pääelinkeino. Maat tuottivat yli oman tarpeen. Kyläläisten välillä vallinnutta hyvää yhteisymmärrystä osoittaa se, että heillä oli yhteinen puimakone käytössä. Kauppoja ei kylässä ollut, mutta eihän matka Läskelään ollut pitkä. Tarposenpuolen puolella toimi Laatokan Kalasavustamo.

Joitakin henkisiä rientoja oli kylässä virinnyt. Martta-yhdistys piti yllä opintokerhoa ja ompeluseuraa sekä järjesti kursseja ja yleisöjuhlia. Raamattupiiri toimi kyläin yhteisenä ja vieraili täälläkin.

Joensuu (Läskelänsuu)

Missä Jänisjoki laskee Laatokkaan, siellä kerran eli Läskelänsuun kylä sahalaitoksensa ympärillä. Maarekisterissä kylä kulki loppuun asti Joensuuna.

Kylän maisema koostuu Jänisjoen kummallakin puolella olevista, joen suuntaan kulkevista vuosi- ja harjujonoista sekä rantaan päin viettävistä peltoaukeista. Hallitsevana vuorista on tarunomainen Hiidenvuori. Sen korkeusvaikutusta lisää huomattavasti sen jyrkkäseinäisyys. Näkymä Laatokalle päin päättyy Hiidenselän eteläpuolella oleviin saariin: Mäkilä — siellä Ukko-Pekan vuori — Pellotsalo, Mönkölä ja Tulola. Maisemassa erotuivat Laatokan rannalla sijaitsevat, arkkitehtuuriltaan kauniit kansakoulun rakennukset ja sahan isännöitsijän asuintalo.

Kylä oli ollut ammoisista ajoista talonpoikaista ja kalastus- ja merenkulkuammattia harjoittavan väestön asuttama. Mutta aikoinaan kuuluisan teollisuusmiehen Niilo Arpen perustettu kylään sahalaitoksen se muuttui teollisuuspaikaksi. Tilalliset siirtyivät osittain sahan töihin, mutta se toi ammattityöväkeä myös muualta tänne. Kalastuspaikoista taas mainittakoon Kalmistonniemi. Nimi johtui siitä, että paikalla sijaitti vanha ortodoksinen hautausmaa. Niemi pisti aivan Jänisjoen suulle, ja keväisin tämä vesialue aukesi voimakkaan vesivirran ansiosta ensiksi, joten siinä saattoi rantaan vetoa alkaa heti, kun kuore nousi jokeen kutemaan.

Kauppiaina kylässä toimivat Alex Jouhki, Pekka Jouhki ja Pekka N. Jouhki. Sittemmin perustettiin Itä-Karjalan Osuusliikkeen sivumyymälä. Edelleen on mainittava Santeri Jouhki ja Siitosen leipomoliike eikä ole liikemiehistä unohdettava Kotasoffejakaan.

Koulua käytiin vanhassa arvokkaassa kansakoulussa. Myöhemmin saatiin alakansakoulu. Opettajat antoivat tuntuvaan panoksen kyläläisten kehitykselle. Vapaat harrastukset keskittyivät Maamiesseuran, Läskelän-Joensuun Nuorisoseuran, Työväenyhdistyksen, Sahatyöläisten ammattiosaston, Marttajärjestön ja suojeluskunnan puitteisiin. Harrastustoimintaa varten olivat nuorisoseuran ja työväenyhdistyksen talot. Kun nuorisoseuran talo v. 1937 paloi, rakennettiin Sahan-Pirtti -niminen seuratoimintatalo, josta tuli vapaiden harrastusten tyyssija.

Honkakylä

Kun Sortavalasta Salmiin johtavalla maantiellä oli sivuutettu Heinäjoen tienristeys, päästiin jo puolen kilometrin matkan jälkeen Käkräsen rinteen päälle Honkakylän laidan. Siellä avautui suurehko peltoaukeama, ne olivat jo Honkakylään kuuluvia peltoja.

Kylän asutus oli levinnyt eri suuntiin ja eri teiten varsille. Eräs taloryhmä oli muodostunut Pitkonmäkeen. Nimi johtui siitä, että aikoinaan siellä oli asunut mahtava herra Pitko ja omistanut koko Honkakylä n:o 1:n tilan. Tämä suurtila myöhemmin jaettiin useiksi pikku paikoiksi. Ihtausmaalla oli aikaisemmin toiminut Korkeamaan nahkatehdas, mutta oli tulipalossa tuhoutunut eikä sitä sen jälkeen enää oltu kunnostettu. Kokkosentokosta erkani kylätie Mokinmäkeen. »Mökikylän» omakotialueelle oli noussut kaikkiaan 13 taloa. Kukkolammen rantamien hiljaiselle seudulle oli syntynyt oma asuinryhmänsä. Itäsuunnassa siellä kohosi korkea Kukkumäki. Koikkalaisen rinteelle oli rakennettu joitakin asumuksia. Läskelään päin mentäessä niitä löysi monia, ja Tenjärven suunnassa oli myös muutamia.

Pääosa väestöstä sai toimeentulonsa maataloudesta ja karjanhoidosta. Kylän pikku tiloilta ja omakotitaloista käytiin työssä läheisillä paperitehtailta tai hankittiin päälento muista ansiotöistä. Erilaisia harrastuksia ei unohdettu. Kyläläiset osallistuivat esim. maamiesseura-, hevosjalostus- ja urheiluseuratoimintaan sekä työväenyhdistyksen rientoihin. Järjestöt ja yhdistykset olivat yhteisiä Läskelän asukkaitten kanssa.

Vehkalahti

»Vehkalahti — tuo Harlun pitäjään kuuluva kylä — säilyttää karjalaisten mielessä muistonsa eräänä Laatokan rantamien kirkkaimmista helmistä» — näin muistelee muuan vehkalahtelainen kylänsä.

Vehkalahtien kylän elämälle antoi kaksi ryhmää sisällön: kylän varsinaiset asukkaat ja kesävieraat. Vehkalahtelaiset viljeli-

Harlun Lähteenselän sekakuoro, edessä keskellä kuoron johtaja op. V. Timonen. Kuva otettu Sortavalassa Raja-Karjalan Sivistysliiton järjestämien laulujuhlien aikana 28.5. 1939.

Santeri Allinen keittää kahvia Jänisjärven laivarannassa.

vät maata. Pääosaltaan he olivat pienviljelijöitä. Maa oli täällä niinkuin yleensä näillä Laatokan rantatienoilla hyvin viljavaa.

Rantamien verrattomat maisemat ja kylän rauhallisuus vetivät kesäisin väkeä Vehkalahteen. Petrakallion huvilapaikalle oli syntynyt kirvulainen kylpylaitos. Kylpylää eivät käyttäneet hyväksi vain itäsuomalaiset, vaan siellä oli usein myös ulkomaalaisia. Oravaniemeen oli myös rakennettu huvila.

Vehkalahteen liikennöivät matkustajalaitvat Voima ja Janaslahti. Myös Mäntyluoto ankkuroi usein Vehkalahteen perukkaan. Väliarhan aikana hoidettiin liikennettä hinaajalla s/s Aalto ja matkustajaproomulla Ella.

Kylän hengellinen elämä oli vireää. Kun kirkolle oli useita kilometrejä matkaa, pidettiin sunnuntaisin hartaushetkiä vuoroin eri taloissa. Silloin myös keskusteltiin yhdessä Raamatun johdolla. Kylässä toimi myös Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys, joka järjesti yleisötilaisuuksia. Näin kyläläiset tulivat myös seurustelleeksi toistensa kanssa. Hyvä yhteishenki säilyi, mikä koettiin selvästi evakkomatkoilla.

Hämekoski

Pitäjän kolmas keskuspaikka oli Hämekoski, joka sijaitsi n. 3 kilometrin päässä Jänisjärvestä Jänisjoen alkujooksun varrella. Sekin oli tehdasyhdyskunta.

Jokilaakso ympäristöineen oli erittäin mäkitä ja vaihtelevaa. Tienoolle luonteenomaista olivat myös hyvin hoidetut metsät. Varsinaiset maanviljelyskylät tulivat parin kilometrin päähän pääkylästä.

Kosken voima valjastettiin eri aikoina tehtaitten käyttämiseksi. Viimeksi tehdas valmistoi vaneria, ja sen yhteyteen oli rakennettu myös rautasulattimo. Loppuajoina tehdas luovutti paljon voimastaan Värsilän tehtaalle ja Sortavalan kaupungille.

Pitkin joen ranta kulki tehtaankapareiteinen rautatie, jota myöten vanha veturi »Päss» vei aikaisemmin tehtaankapareiteita, pahvin ja massan, Jänisjärven rantaan proomuilla Värsilään kuljetettavaksi. Myöhemmin veturin työ supistui vaneritukkien ajoon rannalta tehtaalle. Rauta-

tien valmistumiseen asti oli Jänisjärven laivalaiturista säännöllinen laivayhteys Soanlahden kautta Värsilään. Monille tuttu »Dagman» hoiti tuota liikennettä.

Jos lähti kulkemaan Häme kosken kylän läpi, tapasi yleisiä rakennuksia, kauppiaita ja yksityisiä koteja. Harlusta päin tullessa ensimmäisenä oli rautatiepysäkki, jonka rakennuksessa toimi myös posti toimisto. Sen jälkeen tie suuntautui koulun ja työväentalon läheltä. Pitkin Halkomäen jälkeen avautui kylän keskustat. Siellä sijaitsivat mm. alakansakoulu, nuorisoseuran talo ja rukoushuone. »Huvilassa» asusti joitakin nimismiehiä ja tehtaankirkkailijoita. Joen rannassa oli toinenkin tehtaankirkkailijain talo. Tehtaan johtajan virka-asunto oli sijoitettu kosken ja tehtaankäytävälle. Häme kosken liikkeitä mainittakoon Viljakaisen kauppa, Matti Pajun uusi liiketalo, Raja-Karjalan Osuusliikkeen myymälä leipomoineen sekä Antti Nissosen vanha kauppatalo. Kaikki »koskelaiset» yhdessä rakensivat Häme koskesta miellyttävän yhdyskunnan.

Häskyynvaara

Häskyynvaaran kylällä tarkoitetaan tässä samannimisen koulupiirin aluetta. Varsinaiselle Häskyynvaaralle pääsi, kun käännytty Häme koskelta Ruskealan vievältä tieltä vasempaan kylätielle. Tie nousi yhä korkeammalle vaaran laelle, joka puuttomana tarjosi laajan näköalan aina Soanlahdelle ja Pötsövaaralle saakka. Vaaran rinteillä ja päällä sijaitsi useita asumuksia.

Jos taas jatkoi matkaa Ruskealan tietä, mentiin kohti Lähteenselkää. Ensimmäinen Häskyynlampi ja sitten kansakoulu. Viimeinen paikka ennen Ruskealan rajaa oli nimeltään Haarahonka.

Lähteenselästä erkani kylätie Särkisyrjään. Tällä suunnalla oli muutamia taloja, mm. Smolanderin paikka, jonka maat olivat aikoinaan pitäjän suurimpia ja parhaiten hoidettuja. Smolander harjoitti paitsi kauppaa myös laajaa metsäliikettä. Tila siirtyi myöhemmin Harlun kunnalle, joka rakensi sinne kunnalliskodin ja lastenkodin.

Häme koskelta voi lähteä myös luoteeseen päin, jolloin suuntana oli Jänisjärven asema. Kilometrin matkan pituudelle

riitti tehtaan omakotialuetta, sen jälkeen seurasi maanviljelijöiden elinpaikkoja. Muutamia heistä asui Jänisjärven rannalla. Asemalla oli kaksi kauppaliikettä, kauppias Auvinen ja Raja-Karjalan Osuusliikkeen sivumyymälä.

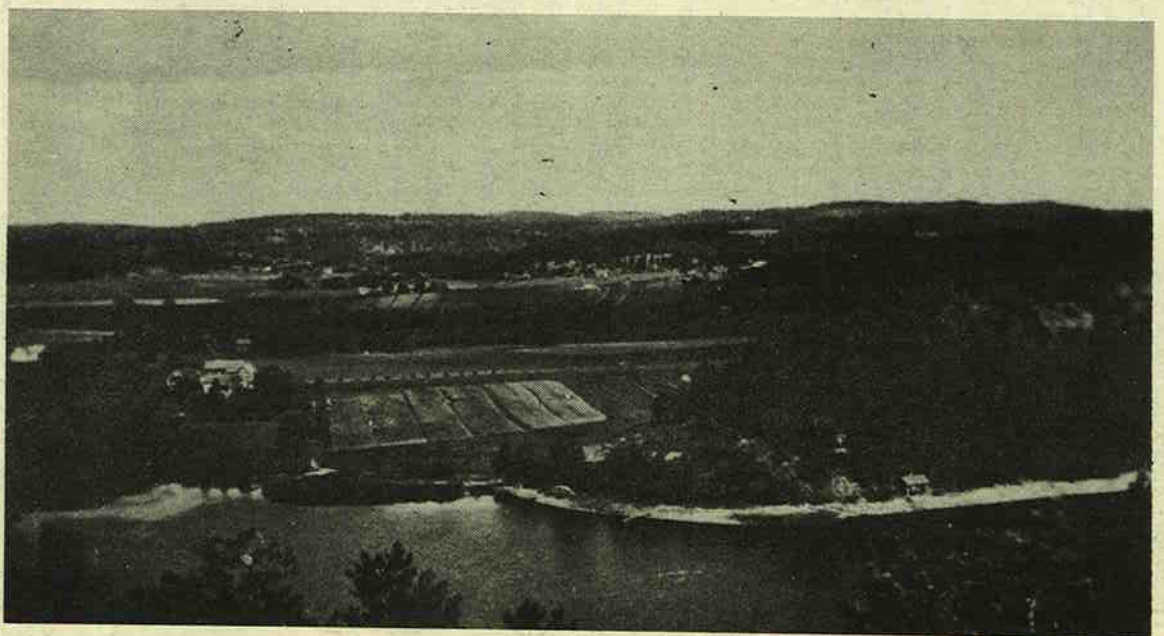
Niinisyryjä

Niinisyryjän kylä oli pitäjän suurimpia. Se rajoittui etelässä Paussunkylään, idässä Suistamon pitäjään, pohjoisessa Jänisjärveen sekä lännessä Jänisjokeen. Kylän varhaisempi asutus oli keskittynyt määrättyihin kohtiin, jotka sitten olivat saaneet oman nimityksensä. Tällaisia kyläalueita olivat. Niinisyryjä, Metsäkylä, Kangaskylä, Lopotti, Myllysoppi, Savikoin Sarvilahti, Paja-aho ja Vitsanurmi. Asukkaat olivat siirtyneet kylän pohjoispäähän Suistamolta ja eteläpuoleen Länkelästä. Tilat olivat yhteensä pieniä. Sen vuoksi asukkaat tarvitsivat lisäansioita, joita lähellä olevat tehtaat runsaasti tarjosivat.

Tieverkosto oli kylässä heikonlainen. Teitä kylällä oli, mutta ne olivat kyläteitä, joilla ei ollut sorapäällystystä joka paikassa ja raviojakin puuttuivat joitakin osilta. Harlun tehtaankohdalta

Häme koskelaisten tuttuja.

Vehkalahti — Laatokan helmi.

Häme kosken asema.

joen itäpuolelta lähti maantie, joka kulki kylän eteläpuolelta Paussuun. Tästä erkani kylätie Vitsanurmen kylän paikkeilta ja vei Paja-ahon kautta Kankaan tielle. Tämä tie alkoi Paussusta Alattuun menevältä valtamaantietä ja jatkui Kankaan—Lopotin kylien kautta Agafanan mäelle, missä se yhtyi Alattu-Häme koski valtamaantiehen, joka kulki Niinisyryjän pääkylän läpi. Harlu-Paussun maantiestä lähti tehtaankohdan luota kylätie Sarvilahteen ja jatkui edelleen Myllysoppen kautta Agafanan mäelle. Tältä tieltä oli yhteys

Lopotin kylän kautta niinikään Häme kosken maantielle.

Kylän uusi kansakoulu ehti valmistua ennen sotaa. Se oli kaksiopeuttainen ja oli rakennettu Kankaan ja Metsäkylän välille neljän tien risteyskseen. Vitsanurmen ja Sarvilahteen kylien lapset kävivät uuden koulun valmistuttua kirkonkylän koulussa. Kylässä toimi Raja-Karjalan sivistysliiton alainen opintokerho, jonka toimintaan osallistui koko kylän nuoriso. Opettajat täälläkin olivat mukana kylän harrastuksissa.

Harlun koululaitos

Itsenäiseksi kunnaksi v. 1922 tullut Harlu oli vauras Jänisjokilaakson halkoma yhdyskunta. Kunnan vauraus kuvastui myös sen koululaitoksen kehityksessä. 1920- ja 1930-luvuilla rakennettiin suurin osa kunnan koulurakennuksista. Heinäjoen, Länsi-Länkelän ja Harlun kirkonkylän koulutalot valmistuivat 1920-luvun lopulla. Uusimpia 1930-luvulla rakennettuja kansakouluja olivat: Viison kansakoulu, Häskyynvaaran kansakoulun lisärakennus sekä Niinisyryjän punatiilinen koulutalo, jonka vihkiäisjuhla vietettiin tammikuun

28. p:nä 1934. Paussun palaneen koulun paikalle rakennettu uusi kivikoulu valmistui v. 1939 lopulla. Opetusvälineiden hankintaan ja muuhun koulujen huoltoon johtokunnat ja muut kunnat päättävät elimet myönsivät auliisti varoja.

Opettajien ja kotien välillä vallitsi luottamuksellinen suhde. Opettajat osallistuivat kylien opintokerhojen ja laulukerhojen johtoon. Kouluilla vuosittain vietettyjen äitiäpäivien ohjelman järjestelystä vastasivat opettajat yhdessä kylien nuorten kanssa. Kunnan ja seurakunnan luottamustoimissa vaikuttivat monet opettajat. Puuhakkain heistä oli opettaja U.A. Kastarinen. Harlun opettajayhdistys ammatillisten järjestötehtäviensä ohella huolehti oppilaiden kilpaurheilutoiminnasta. Varsinkin hiihtourheilun harrastus oli Harlussa erittäin vireää. Joka talvi pidetyt koulujenväliset hiihtokilpailut muodostuivat niin oppilaille kuin opettajille mieleenpainuviksi tilaisuuksiksi. Harlun kansakoulujen kasvateista hiihtäjinä olivat kuuluisimpia Vannisen veljekset.

Oppikoulua ei Harluun ehditty saada. Tästä johtuen moni lahjakas poika ja tyttö jäi vaille sen antamaa opetusta. Varakaimpien kotien nuoret opiskelivat Sortavalan oppikouluissa.

Seuraavassa muistinvainen luettelo ennen talvisotaa kevät-

Rippikoululaiset opettajineen v. 1934, edessä vasemmalta kanttori A. Moilanen, kirkkoherra I. Tuominen, leht. H. Huotari (Sortavalasta) ja suntio J. Lehvonen.

Kolmen rukoushuoneen seurakunta

Kun Harlun seurakunta aloitti toimintansa 1918, sillä oli käytettävissään kolme rukoushuonetta: Hämekoskella, Leppäkoskella ja Läskelässä.

Hämekosken rukoushuone oli vanhin. Kun kirkkomatkat olivat tuosta teollisuusyhdyskunnasta pitkät ja kun paikkakunnalla oli

lukukaudella 1939 Harlun kansakouluissa toimineista opettajista: Kirkonkylän kansakoulu: Erkki Nikkanen, Helmi Lagström, Hella Leinonen, Ida Naukarinen, Kaisa Pärnänen ja Aino Halonen.

Itä-Läskelän kansakoulu: Aapo Kurikka, Minkku Koponen, Veera Mämmi, Kaisa Montonen ja Sanni Kapanen.

Länsi-Läskelän kansakoulu: Jukka ja Hildur Rätty sekä Anna Harjunen.

Joensuun kansakoulu: Lauri Pakarinen, Maria Harmainen ja Veera Talma.

Heinäjoen kansakoulu: Alli Vanninen, Aune ja U.A. Kastarinen.

Häyskynvaaran kansakoulu: Vilho Timonen, Kaino Timonen ja Annikki Immonen.

Hämekosken kansakoulu: Jaakko ja Martta Nylander, Miili Taivainen, Laina Heinaro ja Aino Levänen.

Paussun kansakoulu: Lauri Karento ja Hilma Parviainen.

Niinisyrjän kansakoulu: Olli Leinonen ja Elina Kaksonen.

Vehkalahden supistettu kansakoulu: Helvi Kauppi.

Viison kansakoulu: Uuno Tiinonen. — Vilho Timonen.

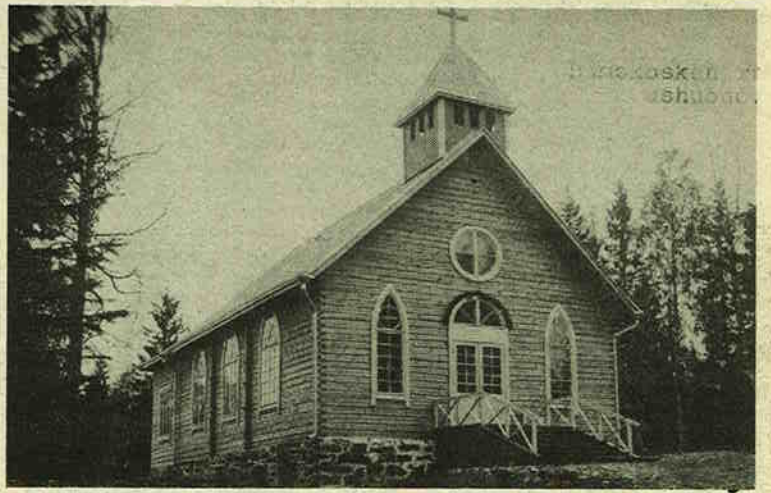
herännyt voimakasta halua uskonelämän etsimiseen, syntyi jo aikaisin ajatus oman rukoushuoneen saamisesta. Asia tuli myös Sortavalan Evankelisen Seuran tietoon, ja seura ryhtyi paikkakuntalaisten avustamana rakentamaan rukoushuonetta. Viikkäiset pidettiin 13.10. 1907. Huhtikuussa 1928 kävi kuitenkin niin ikävästi, että rukoushuone paloi kivijalkaa myöten. Kun talo oli heikosti vakuutettu, näytti uuden pystyttäminen ylivoimaiselta. Päätettiin kuitenkin yrittää. Perustettiin Hämekosken Rukoushuoneyhdistys, joka rohkeasti velkavaroin aloitti rakennustyöt. Tehdas, liikkeit ja seurakunta tulivat mukaan hankkeeseen, ja monet yksityiset tukivat sitä varojensa mukaan. Toisen rukoushuoneen vihkimisjuhla pidettiin 22.6. 1930, jolloin vihkimisen toimitti lääninrovasti O. Kanervo seurakunnan kirkkoherran I. Tuomisen ja Sortavalan Evankelisen Seuran johtohenkilöiden avustamana. Valmistunut rakennus oli entistä suurempi ja oli saanut lisäksi tornirakennelman, joten se näytti pikku kirkolta. Jatkosodan aikana rukoushuone kunnostettiin vielä kerran alkuperäiseen käyttöönsä. Kiitollisin ja herkin mielin kokoontuttiin 18.8. 1943 uusintajuhlaan, jonka vaikuttavuutta lisäsi piispa Salomiehen mukana olo ja hänen puheensa »Jumalan johto vai kohtaloukko».

Myös Harlussa innostuttiin oman rukoushuoneen hankkimiseen. Tehdas luovutti Kivimäestä tarkoitukseen tontin. Kyläläisten kokouksessa suunniteltiin raken-

Vt. kirkkoherra Martti Kohonen.

tamiseen liittyvät vaiheet ja päätettiin toimia yhteisvoimin. Talolliset toivat hirsä, ja ne joilla ei ollut puita, antoivat rahaa. Pian rakennus nousi ja vihkimisen jälkeen voitiin ottaa käyttöön. Kun Harlun seurakunta pääsi aloittamaan toimintansa, se sai ostaa tämän paikan. Tehdas suostui laajentamaan sen väliaikaiseksi kirkoksi, ja se siirtyi silloin myös tehtaan omistukseen. Viikkäisjuhla oli 11.8. 1922. V. 1927 toteutetun korjauksen yhteydessä

Hämekosken rukoushuone v. 1944.

hankittiin kirkkoon sortavalalaisen taitelijan Daniel Pesun maa-laama alttaritaulu »Jeesus ja syntinen nainen». Sota-ajasta lähtien taulu on ollut Niilsän seurakunnan huostassa.

Läskelässä tehdas antoi auliisti rukoushuonetta seurakunnan jumalanpalveluksiin ja muihin tilaisuuksiin. Harlun kirkosta siirrettiin sinne pedaaliharmonio. Rukoushuoneesta toimitettiin 1935 uudistus.

Seurakunnalla oli koko toiminnan ajan vireillä kirkkohanke, joka jäi kuitenkin toteuttamatta. Jo 1919 kirkkokokouksessa päätettiin pyytää piirustukset 800 hengen kirkkoa varten, mutta asiassa ei ryhdytty kiireellisiin toimenpiteisiin. Kun seurakunta sai väliaikaisen kirkon, johon mahtui 450 henkeä, katsottiin, ettei ollut pikaista tarvetta ryhtyä kirkon rakentamiseen ja että oli parempi kartuttaa ensin rahastoa tarkoitusta varten. Myös paikkakysymys askarrutti jatkuvasti seurakuntalaisia. Väillä syntyi asiassa kovaa erimielsyyttä. Lopulta lisätty kirkkovaltuusto hyväksyi paikaksi pappilan ja Leppäkosken välillä valtamaantien varrella sijaitsevan kuusikkokummun. Piirustukset laati arkkitehti Elsi Borg, ja ope-tusministeriö vahvisti ne heinäkuussa 1939. Valmistavat toimet saatiin hoidetuksi, mutta sen pidemmälle ei päästy loppuvuoden 1939 tapahtumien tähden.

Seurakuntaelämän tärkein osa olivat rukoushuoneissa pidetyt jumalanpalvelukset. Kun Leppäkosken rukoushuoneesta tuli kirkko, järjestettiin jumalanpalveluselämä niin, että kirkossa oli jumalanpalvelus jokaisena sunnuntai- ja pyhäpäivänä, rukoushuoneissa säännöllisin vuoropyh-in. Ilahduttavana ilmiönä oli, että eri kuorot, jotka eivät olleet varsinaisesti kirkkokuoroja, kävivät usein avustamassa ohjelmallaan jumalanpalveluksia ja muita seurakunnan tilaisuuksia. Alkuaikoina pidettiin seurakunnan toimesta kiertokoulua. Alakansakoulujen lisääntymisen vuoksi luovuttiin siitä 1929. Pyhäkou-lun alalla Harlussa uurastettiin koko seurakunnan olemassaolon ajan. Erityisesti 1930-luvulla papisto pyrki määrätietoisesti tukemaan ja vahvistamaan pyhäkouluun asemaa ja suositteli sitä kodeille avuksi lasten kasvatuksessa. Vapaassa nuorisotyössä toimi Harlun seurakunnan nuorten kristillinen yhdistys (NKY). Se perustettiin pyhäinmiesten päivänä 1926. Jo ensimmäisenä toimintavuotena yhdistykseen liittyi 80 jäsentä. Lähetystyö oli niinkään saavuttanut seurakuntalaisten lämpimän kannatuksen. Sen hyväksi työskenteli 1935 yhdeksästä seurakunnan alueella toimineista ompeluseurasta kuusi: Heinäjoen, Vehkalahden, Läskelän, Pulikanmäen, Läskelän NKY:n ja Joensuun ompeluseurat.

Suurimman osan ajastaan seurakunnassa toimi yksi pappi, kirkkoherra. Kuitenkin jo aivan alussa todettiin, että Harlussa olisi ollut työtä riittämiin toisellekin papille. Vuodesta 1935 seurakunta palkkasi toisen papin palvelukseensa.

Ensin seurakuntaa hoitivat virkaa toimittavina kirkkoherroina Lauri Halla 4 1/2 vuotta ja Siilas Leskinen 1 vuoden. Ainoana vakinaisena pappina Harlussa toimi kirkkoherra Ilmari Tuominen tammikuusta 1924 rauhanajan loppuun. Hän oli tarmokas

ja lujaotteinen seurakunnan johtaja. Talvisodan päivinä hän siirtyi seurakuntalaistensa kanssa evakkoon. Sieltä hän muutti Tampereelle Harjun seurakunnan kirkkoherraksi, missä virassa hän oli kuolemaansa asti 10.3. 1960. Seuranneiden sotavuosien aikana ei kirkkoherran virkaa voitu täyttää vakinaisesti, vaan se oli v.t. kirkkoherrojen hoidossa. Heistä on mainittava Pastori Martti Kohonen, joka kuitenkin väliaikojä lukuunottamatta oli Harlun v.t. kirkkoherra 1.1. 1941—30.4. 1947. Hänen jälkeensä rovasti Eino Pirinen, sortavalaisen sielunpaimen, hoiti harlulaisten hengellistä elämää ja toteutti seurakunnan lakkauttamistoimet. Ensimmäisenä virallisena apulaisena toimi pastori Oiva Kojo 1935—39. Myöhemmin Kangasniemen kappalaisena hän sai olla vielä evakkoon siirtyneiden harlulaisten pappina. Hänen jälkeensä viralliseksi apulaiseksi Harluun määrättiin pastori Vesa Pohjola, joka kuoli sodassa.

Ennenkuin kanttori-urkurin virka saatiin vakinaistetuksi seurakunnassa, tehtävän hoitaminen oli järjestetty väliaikaisin voimin. Ensimmäisenä vakinaisena kanttorina tuli vaalisissa 1926 valituksi Eino Pesonen, joka vaikutti kuolemaansa asti 1931. Hänen jälkeensä harlulaiset saivat kanttorikseen Antti Moilasen. Tämä luonteeltaan iloinen mies pysyi harlulaisten palvelijana sotavuosiin saakka ja koki yhdessä toisten kanssa evakkomatkojen vai-

Suntion ja kellonsoittajan tehtävistä huolehti kelloseppä Juho Lehvonen, joka uskollisesti Läskelästä käsin hoiti työnsä vuodesta 1918 kuolemaansa asti vuoteen 1935. Hänen jälkeensä suntiona toimivat talolliset Antti Suurkaulio ja Aapo Lamberg.

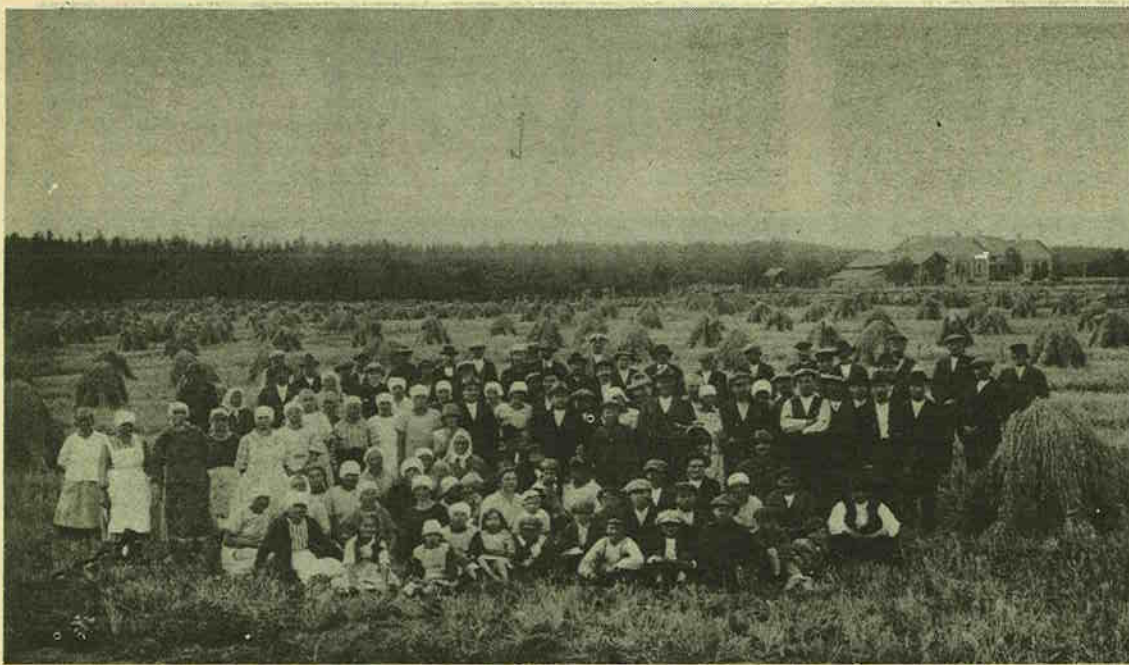
Toisena adventtisunnuntaina 4.12. 1949 kokoontuivat harlulaiset runsain määrin vakavina Pieksämäelle seurakunnan päätösjuhlaan. Vielä kerran julisti kirkkoherra Tuominen harlulaisille sanaa niinkuin monesti ennen kotikirkossa. Sankarihaudalla muistettiin suurimman v:hin isänmaalle antaneita, mutta erityisesti myös heitä, joiden lepo-paikat jäivät kotiin Harluun. Päiväjuhlassa kuultiin mm. Harlun entisten pappien tuomiorovasti Lauri Hallan ja rovasti Siilas Leskisen tervehdykset. Syvästi tajuttiin, että vaikka Harlun seurakunta nyt lakkasi, sen kylvö jäi itämään ja kasvamaan tuleviin polviin saakka.

Harlun viiri

on tämän Harlun pitäjäläisten etusivulla Harlun kartassa oikealla ylhäällä. Se on Helsingissä toimivan Entiset Harlulaiset-seuran hankkima ja sen on piirtänyt taitelija von Numers. Siinä on punaisella pohjalla valkoinen ratas ja siinä neljä valkoista puuta, jotka yhdessä kuvaavat Harlua teollisuuskaupunkina ja siinä ollutta neljää puunjalostuslaitosta. Valkoinen aaltoviiva kuvaa Jänisjokea.

Häyskynvaaran koulun oppilaat lukuvuonna 1937—38. Oikealla opettajat Vilho ja Kaino Timonen sekä Annikki Immonen.

Elonleikkutalkoot poliisi Antti Karjalaisen pellolla Harlussa.

Alvi Patrikainen:

Maanviljelystä teollisuuspitäjässä

Laatokan Karjalassa maatalouden kehitys oli itsenäisyytemme ensimmäisinä vuosikymmeninä erittäin voimakasta. Harlu oli teollisuuspitäjä, mutta rinnan teollisuuden kanssa kehittyi myös maatalous. Tähän vaikuttivat monet myönteiset tekijät. Viljelysmaat olivat kivettömiä savi- ja multamaita. Pitäjän halki kulki rautatie, myös maantie- ja kylätieverkosto, oli tyydyttävä. Tuotteet saatiin hyvin kaupaksi teollisuuslaitosten ympärillä olevissa asutuskeskuksissa.

Harlu oli

pienviljelysvaltaista seutua.

Itä-Karjalan Maanviljelysseuran suorittamien tutkimusten mukaan viljelmien peltopinta-ala oli keskimääräistä pienempi seuran muihin alueisiin verrattuna. Tämä johtui siitä, että kunnan teollisuuslaitoksissa oli tarjolla lisänsiomahtoisuuksia ja tilan maataloustyöt tehtiin siinä sivussa. Tämä kävi hyvin päinsä, koska työ tehtaissa oli kolmivuorotyötä ja niin jäi aikaa suorittaa myös kotitilan työt.

Kun Harlun kunta muodostettiin ympäristökuntien alueista vuonna 1922, maatalousammattin harjoittaminen oli vielä lapsipuolen asemassa. Tähän vaikuttivat teollisuuslaitoksissa saatavat työmahdollisuudet. Maatalousammattin harjoittamiseen ja siitä saatavaan elantomahdollisuuteen ei silloin kiinnitetty niin suurta huomiota. Olosuhteiden muuttuessa ja maanviljelysseuran toimesta hoidetun voimakkaan neuvonnan ansiosta maatalousammattiin alettiin kiinnittää yhä suurempaa huomiota. Oma merkityksensä oli myös sillä, että kuntamme alueella olevat teollisuuslaitokset omistivat viljelysmaita. Laskelä-yhtiöllä oli maanviljelystilat sekä Harlussa että Laskelässä ja Wärt-sillä-yhtiöllä oli oma tilansa Hämekoskella. Näitä tiloja hoitivat maatalouskoulutuksen saaneet tilanhoitajat, joilta paikalliset maanviljelijät saivat sitten sekä tietoja että käytännön neuvoja maatalousammattin harjoittamisessa. Suuri edistysaskel oli sekin kun pitäjään saatiin oma maatalousneuvoja. Uudisraivaustoiminta alkoi kehittyä suotuisasti. Monet entiset kaskiviljelyksenaikaiset niityt ja hallaiset suot raivatettiin tuottoisiksi viljelysmaiksi. Silloin ei ollut töitä suoritteessa apuna koneita, vaan kanki, kirves, lapio ja kuokka olivat ainoita työvälineitä, joiden avulla satoja hehtaareja raivattiin viljelykselle. Siinä tarvittiin uskoa maatalousammattin tulevaisuu-

teen, ja tämä työn tulos kantoi hedelmää.

Kun Antreaan perustettiin sokerijuurikastehdas, olivat harlulaiset maanviljelijät tässä mukana. Pitäjässä oli huomattavia sokerijuurikastepeltoja, etenkin juuri tehtaisten viljelmiä, mutta myös yksityisillä maanviljelijöillä. YH:n alettua vuonna 1939 suurin osa juurikkaista oli vielä nostamatta, mutta tietäkseni Harlun pitäjän alueella kaikki juurikkaat saatiin korjattua ja toimitettua tehtaalle. Haluaisin mainita etenkin myös kevätehnän viljelyksen. Ennen sotaa lähin vehnämylly oli Impilahdella, jatkosodan aikana sellainen saatiin myös Laskelään, jossa Reino Suomalainen hoiti sitä asiantuntemuksella. Vehnä oli uusi tulokas pitäjässämme, mutta se sai pian yleisen kannatuksen siellä, sillä kesät olivat 30- ja 40-luvuilla — ehkä yhtä kesää lukuun ottamatta — suotuisat tälle kasville. Se ehti tulleentua aina hyvissä ajoin. Moni harlulainen viljelijä vei vehnän tuliaisiksi uuteen olipaikkaansa, jossa sen viljely sitten levisi paikallisten maanviljelijöiden keskuuteen.

Karjalatous

oli niin ikään lapsipuolen asemassa pitäjämme itsenäistymisen aikoina. Mutta kehitys kulki siläläkin alalla myönteiseen suuntaan, suurelta osin neuvonnan työn tuloksena. Maanviljelysseura järjesti lyhyitä kursseja eri puolilla pitäjää. Nämä olivat omalta osaltaan viemässä karjalatousasiaa eteenpäin. Pitäjän itäosista maito kuljettiin Alatun asemalle, josta se vietiin edelleen junalla Suojärven taajamiin kuluksimaidoksi. Eteläpuolelta pitäjää maidonkuljetus oli järjestetty Sortavalan meijeriin. Pitäjän tehdasyhdyskunnat olivat myös huomattavia karjalatoustuotteiden kuluttajia. Kaksi kertaa kuu-

kaudessa edellä mainituissa taajamissa oli toripäivät, joiden yhteyteen oli järjestetty myös maataloustarvikkeiden myynti.

Maatalouskerhotoiminta

oli pitäjässämme erittäin vilkasta etenkin sitten, kun saatiin vakituinen kerhoneuvoja. Hänen toimistaan järjestettiin eri puolilla pitäjää kursseja, joilla varsinkin nuorta väkeä koetettiin saada maatalousammattin piiriin. Tämä toiminta oli ympärivuotista, joten myös kotieläinpuoli kuului toiminnan piiriin.

Pitäjän maatalouden aikaansaannosten esittely- ja katselutaloudeksi muodostui maatalousnäyttely,

joka pidettiin Harlun kirkonkylässä syksyllä 1935. Näyttely onnistui hyvin. Siellä oli runsaasti eri osastoja sekä työnäytöksiä, joissa pitäjän maatalouden senaikaisia saavutuksia esiteltiin. Tämä oli tyypillinen yhden pitäjän järjestämä näyttely. Pitäjän maatalous oli lähinnä neuvonnan ansiosta kehittynyt sille tasolle, että sitä kelpasi esitellä niin osan kuin muidenkin kuntien asukkaalle.

Jos olisimme saaneet elää rauhassa kotiseudullamme ja kehitteä sekä nykyaikaista maatalouttamme, olisi Harlun pitäjän maatalous ollut esikuvaksi koko alueemme maatalousväestölle.

KANGASNIEMEN OSUUSMEIJERI

PUH. 32 ja 350

Jo kymmenettuhannet suomalaiset ovat tehneet turvallisen OP-sopimuksen osuuspankin kanssa.

Tee sinäkin.

OSUUSPANKKI

oman etusi tähden — KYLLÄ

KANGASNIEMEN OSUUSPANKKI

Viison mummo

Eräs tunnetuimmista harlulaisista oli kansanparantaja Maria Silvennoinen eli Viison mummo.

Maria syntyi Sortavalan maaseurakunnassa 23.8. 1864. Hän oli seitsenhenkisestä sisarusparvesta toiseksi nuorin. Kasvi- ja eläintuntemuksen sekä parantamisen perusteet opetti Marialle hänen äitinsä Kaarina Kohonen (1830—1883). Hän oli jo nuorena kiinnostunut aiheesta ja kehitti itseään myöhemmin lukeamalla ja parantamalla. Kirjoittaa mummo ei osannut ja nimensäkin hän piirsi puumerkillä.

Naimisiin Maria meni maanviljelijä Jaakko Silvennoisen (1858—1931) kanssa 1882. Heidän maatilansa sijaitsi Viison kylässä Harlun kunnan alueella. Matkaa Harlun asemalta oli sinne neljä kilometriä. Lähin naapuri oli maanviljelijä Ikonen. Tila oli keskisuuri, peltosa 22 ha ja metsää 50 ha. Lehmiä oli 8—12 ja hevosia kaksi.

Avioliitosta heille syntyi viisi lasta, joista neljä kuoli alaikäisenä. Toiseksi vanhin Maria (1885—1957) avioitui 1903 Kalle Karin kanssa, joka tuli kotivävyksi tilalle. He rupesivat jatkamaan tilan hoitoa.

Tästä lähtien Viison mummo keskittyi lähes yksinomaan kansanparannustyöhön. Tällöin lääkäreitä oli vähän ja kulkuyhteydet vaikeat, mikä pakotti kansanparantajia kehittämään taitojaan. Tytär Maria ei enää ollut niin kovasti kiinnostunut äitinsä taidoista. Harluun tuli myös teollisuuden myötä hyvä lääkäri Maksimoff, joka on kirjoittajankin auttanut pihtisynnytyksellä maailmaan. Maksimoffin ja Viison mummon välit olivat yleensä erinomaiset.

Kesän aikana mummo keräsi erilaisia kasveja ja eläimiä, joista keitti tai luotti lääkkeitä lisäten eräitä apteekkilääkkeitä joukkoon. Joitakin apteekin lääkkeitä hän käytti sellaisenaan. Hoito perustui näiden lääkkeiden käyttöön ja myös uskoon parantumisesta. Mummon maine oli tunnettu lähes koko Karjalassa ja muutamia ihmisiä tutustui näihin menetelmiin ulkomaita myöten.

Emäntä Anna Ikonen Leivonmäeltä kertoi olleensa tyttönä metsänraivauksessa ja toinen tyttö löi häntä vahingossa kassaralla. Verenhukka oli kova ja matkalla heikotti, niin ettei tahtonut jaksaa kävellä. Päästyään mummon luo tämä puhdisti haavan ja satoi sen tiukkaan kiinni, jolloin verenvuoto tyrehtyi. Tyttö viipyi siellä muutaman päivän hoidossa. Kun siteet poistettiin, haavan todettiin parantuneen hyvin, eikä jäänyt edes kovin pahaa arpea. Myöhemmin samalle henkilölle tuli ruusu rintaan. Rinnan päälle pantiin haudepuuta, josta kuului kolinaa, ehkä siellä oli luita tai kynsiä. Pussiin ei saanut katsoa, eivätkä he katsoneet, ettei vaikutus tai taika olisi heikentynyt. Parantaminen tapahtui erittäin nopeasti. Sortavalalaisella lääkärillä Rytkölällä oli myös paha ruusu tai vastaava sormissa, eikä sitä saatu parantetuksi. Hänen oltuun jonkin aikaa mummon hoidossa sormet paranivat täysin.

Hammassärkypotilas sai padan, jossa oli yrtejä, kuumia kiviä ja lääkettä, syliinsä. Padan päällä oli kankainen höyrykupu, jonka sisällä päätä pidettiin. Hammassärky loppui yleensä nopeasti. Mummon tyttären poika Yrjö Kari tuli kerran kalasta ja tullessaan säikähti käärmettä. Tästä aiheutui kova hammassärky, joka kesti kolme päivää. Siihen ei auttanut patakeino. Mumolla oli pienessä pullossa erään hyönteisen, jota kutsuttiin Riian pöpykäksi, eritettä. Tätä pantiin hampaaseen, ja kipu loppui heti.

Palohaavoihin Maria siveli linnunsulalla keltaista voidetta ja päälle side. Ihoa rupesi kummallisesti kylmäämään ja kivut lakkasivat. Palovammat paranivat hyvin. Isälläni Antti Silventoisella oli pahoja paiseita. Isommat leikattiin auki ja pienempiin pantiin kostutettu lääkekaare.

Maria Silvennoinen — Viison mummo.

Kaikkille potilaille mummo ei kuitenkaan mahtanut mitään ja näitä hän kehotti menemään Maksimoffin luokse tai Sortavalaan. Helylästä tuli Hyppösen emäntä, jolla oli jalassa kuolio, se ei parantunut yrteillä vaan paheni. Hänet vietiin Sortavalaan, jossa jalka amputoitiin. Ihottumien hoito ei myöskään tahtonut onnistua. Eläinten parantamista mummo ei suorittanut.

Maria otti potilaansa aina vastaan kotonaan. Heitä tuli etupäässä lähikunnista, mutta osa saapui kauempaakin. Kesäisin oli enemmän hoidettavia kuin talvella, parempien liikenneyhteyksien takia.

Parantamisesta Viison mummo ei pyytänyt erillistä korvausta. Lääkkeistä sen sijaan veloitetiin. Monet maksoivat kuitenkin ylimääräistä ja naapurit toivat usein erilaisia tuotteita korvauksiksi.

Karjalasta Maria muutti evakoksi Kauhavalle. Täällä hän ei enää kovin paljon harrastanut parantamista korkeasta iästään ja oudosta ympäristöstä johtuen. Kauhavalla hän kuoli 24.5. 1946 82-vuotiaana. Omaisia asuu Vihanissa, Pieksämäellä, Espoossa ja Turussa ym. paikkakunnilla.

Viison mummo paransi eläessään lukemattomia sairaita pyyteettömästi. Hän antoi kaikkensa heidän auttamisekseen ja teki paljon lähimmäistensä hyväksi. — Olavi Silventoinen.

Harlu-juhla Hankasalmella

Kesän —76 Harlun pitäjäjuhlant ovat Hankasalmen harlulaiset luvanneet järjestää. Ne pidetään Hankasalmella elokuun ensimmäisen sunnuntain aikan 31. 7.—1. 8. Suunnitelmien mukaan lauantaan 31. 7. kokoonnutaan Eläkeliiton Hankasalmen yhdistyksen toimintakeskuksessa Määrämaässä. Sinne voi tulla pitkin päivää, ja sieltä saa myös majoituksen, hinta täysihöyrytoimeen + sauna 30 mk/vrk. Sunnuntaina 1. 8. klo 10 on jumalanpalvelus Hankasalmen kirkossa ja sen jälkeen kunniakäynti sankarihautoilla. Päiväjuhlant paikasta ja ajasta samoin kuin koko ohjelmasta tarkemmin ilmoitetaan myöhemmin myös Karjalassa. Ilmoitautumisia ottaa ja tiedusteluihin vastaa Leena Talvela, Hankasalmi as. puh. 45111/216.

Alkoholilla on osuutta joka neljanteen työtapa-turmaan.

Tunne vastuusi

Tehtaat ja niiden käyttäjät

Hariun pitäjä oli Laatokan-Karjalassa tunnettu monista teollisuuslaitoksistaan, jotka oli rakennettu Jänisjärvestä Laatokkaan laskevan Jänisjoen lukuisten koskien partaille. Koskista ne saivat vesivoimansa koneisiin. Jo viime vuosisadan puolella, jolloin kosket olivat vielä luonnon tilassa, oli näissä koskissa talonpoikien rakentamia vesirattailia käyviä myllyjä. Sitten vuosisadan lopulla huomasivat muualta Suomesta teollisuusmiehet nämä kosket ja niiden voimavarat ja hankkivat omistusoikeuden näihin koskiin.

Läskelän tehtaat

Läskelä oli näistä koskista vanhin, jossa aloitettiin teollinen toiminta. Paikkakuntahan kuului vuoteen 1811 Venäjän alueeseen eikä ollut suomalaisen yritteliäisyyden ulottuvilla. Mainittuna vuonna »Vanha Suomi» palautettiin muun Suomen yhteyteen. Tänä ajankohtana Läskelän omisti Venäjän Tykistöhallitus ja se oli sinne rakentanut pienen sahan, jonka tuotanto tarvittiin Venäjän valtion Suojärven pitäjässä omistaman Annantehtaan käyttöön. Vasta 1860 Läskelä tulee Suomen kaupalliseen historiaan. Tällöin näet tykistöhallitus päätti lopettaa sahalaikosen toiminnan sekä julistaa sahan, vesivoimavarojen, maat ja metsän myytäväksi huutokaupalla. Korkeimman tarjouksen, 20.200 ruplaa, teki ruukinpatruuna Nils Ludvig Arppe.

Läskelän uudella omistajalla oli jo silloin tunnettu ja hyväkai-kuinen nimi. Hän oli aikoinaan Suomen teollisuuden todelliseen edelläkävijä, aloiterikas ja pitkällä tähtäimellä työskentelevä, päivänvoin kuin siihen aikaan monet suomalaiset liikemiehet, joiden tavoitteina olivat nopeasti voittoja antavat lyhytaikaiset liiketoimet. Arppe, joka oli perustanut myös Wärtsilän rautaruukin, riitti tarmoa Läskeläänkin. Kun metsänhakkuun ja sahauksen rajoitukset v. 1861 miltei kokonaan kumottiin, Arppe katsoi ajan tulleen ryhtyä uudelleen sahaliikkeen harjoittamiseen, millä alalla hän teollisuusmiehenä oli aloittanutkin. Hän sijoitti tämän toimintansa Läskelään. Aikaisemmin hänellä ei ollut näin sopivaa paikkaa. Hänen omistamansa laajat metsät olivat sen ulottuvilla ja tukkien uittaminen Läskelään ja sahatun tavarain kuljettaminen Laatokkaan tapahtuivat mahdollisimman edullisesti.

Tuskin Arppe oli ehtinyt aloittaa uuden vesivoimalla käy-vän sahalaikoksen rakentamisen Läskelään, kun hän joulukuun 9. p:nä 1861 66 vuoden ikäisenä kuoli halvaukseen. Perillisten toimesta perustettiin avoin yhtiö, joka rakennutti sahan valmiiksi. Vuodesta 1861 vuoteen 1878 oli johtajana Nils Josef Ludvig Arppe, ja vuodesta 1878 vuoteen 1891 johti Klaus Ludvig Arppe. V. 1897 yhtiö rakennutti kaksi-raamaisen höyrysahan Jänisjoen suuhun Laatokan rannalle. Sen sijainti oli vieläkin edullisempi kuin Läskelän, jolloin tukkien

hankinta käsitti rannat ympäri Laatokan.

Arppen perilliset eivät kuitenkaan panneet Laatokan rannalla olevaa sahaa käyntiin omista nimissään. Yhtiö varoinea ja velkoinea siirtyi tammik. 1. p:nä 1899 Wärtsilä Osakeyhtiölle, jonka omistajiksi tulivat taaskin Arppen perilliset, osaksi muut henkilöt. Yhtiö hoiti loppuun Laatokan sahan rakentamisen, kun taas Läskelässä lopetettiin sahaliike kokonaan. Siellä käytäntöön otettu vesivoima myytiin sähkövoimaksi muunnettuna kahdeksan kilometriä Läskelästä sijaitseville Välimäen rautakavoksille. Nämä omisti suuri pietarilainen konepajatoimintami Putilov.

Wärtsilä-yhtiön ohjelmassa oli alkuajoista lähtien voiman siirtäminen Läskelän koskista puuhiomon tai paperitehtaan käyttämiseen. V. 1903 rakennettiin puuhiomo, johon asennettiin 8 hiomakonetta. Tuotanto oli suunniteltu 6000 tonniksi, mutta kun taloudellinen tulos osoittautui suotuisaksi, ohjelmaa laajennettiin. Wärtsilä Osakeyhtiön johtajaksi tuli v. 1898 eversti Fredrik Sohlberg, synt. 1864. Hän oli eräs niitä kyvykkäitä suomalaisia teollisuuden johtomiehiä, jotka saivat koulutuksensa Haminan kadettikoulussa. Hän tahtoi mahdollisimman laajassa mitassa käyttää niitä etuja, jotka Läskelässä tarjoutuivat. Kaikki Läskelän tehdaslaitokset ja noin 45.000 tynnyrialaa käsittävät metsäalueet otti sen vuoksi haltuunsa Läskelän Tehtas Osakeyhtiö, virallisesti Läskelä Bruks Aktiebolag. Yhtiön osakepääoma oli 2,5 milj. mk jaettuna 5.000 osakkeeseen a' 500 mk. Perustava yhtiökokous pidettiin 11.10. 1905. Siinä korotettiin osakepääoma 3,5 milj. markkaan ja tilattiin amerikkalainen »Pusey Jones» -merkin paperikone, työlevydelään 320 cm. Maaliskuussa 1912 päätettiin hankkia toinen paperikone hienomman paperin valmistamiseksi. Se oli työlevydelään 230. Näillä molemmilla koneilla valmistettiin ruskeaa paperia, joka pääasiassa vietiin Venäjälle. Samoihin aikoihin laajennettiin Läskelän saha käsittämään 4 raamia. Helylän saha, joka myös oli Läskelän omistama, paloi 1911 eikä sitä enää rakennettu uudelleen. Aikaisemmin hankitun Petroskoissa sijaitsevan sahan toiminta

Oy Läskelä Ab:n johto v. 1926, istumassa vasemmalta: ylimetsänhoitaja Edvin Ohlsson, ins. Rudolf Sohlberg, konttoripääll. Julius V. Lindholm, toimitusjoht. Arne Gripenberg, ins. G.M. Wahlman, seisomassa vasemmalta: sahanhoitaja Aug. Hihnala, metsänhoitaja Into Ebeling, tilanhoitaja Kaarlo Appelberg, toht. ins. Rudolf Schubert.

ta myös lakkasi Venäjän vallankumouksen vuoksi v. 1917.

Vuodesta 1907 lähtien yhtiö osti suuria metsämaita niin suurena määrin kuin mahdollista. Huonot suhdanteet, jotka näinä vuosina olivat rautateilla, pakottivat Wärtsilän myymään metsistään 21.000 hehtaaria Läskelälle, minkä jälkeen yhtiön metsämaiten suuruus kasvoi 68.000 hehtaariksi. Vuosi 1916 alkoi hyvin enteillä, mutta yhtiötä kohtasi jo vuoden alussa kova isku. Eversti Sohlberg, joka oli perustanut yhtiön ja ohjannut sitä vaihtelevien suhdanteiden lävitse, kuoli sydänsairauden murtamana maaliskuun 13. p:nä. Hänellä oli ollut hartioillaan liiallinen työtaakka, kun toimi sekä Wärtsilä- että Läskelä-yhtiöiden pääjohtajana. Pari viikkoa ennen Sohlbergin kuolemaa johtokunta oli valinnut hänelle apulaiseksi insinööri Arne Gripenbergin (s. 1870, k. 1928).

Lisätäkseen jatkuvasti rahoituksen sallimissa määrin metsä-veroajan ostivat Läskelä ja Wärtsilä yhdessä v. 1916 lopulla Hämekoski AB:n osakkeet. Yhtiön omaisuus jaettiin ostajien kesken siten, että Wärtsilä, joka tarvitsi suurempaa vesivoimaa, otti haltuunsa Hämekosken putouksen vesivoimalaitoksineen sekä teollisuusrakennuksineen, kun taas Läskelä sai omakseen n. 15.000 ha metsämaita. Tämän liiketoimen oli Fredrik Sohlberg ennen poismenoaan ehtinyt suunnitella ja valmistella.

Kun paperin vienti v. 1917 oli Venäjän vallankumouksen takia vaikeutunut — sinnehan oli Läs-

kelän valmistama ruskea paperi pääasiassa viety — oli valmistus uusien markkinoiden puuttuessa pakosta keskeytettävä ja tehdas seisautettava. Samaan aikaan suunniteltiin valkoisen sanomalehtipaperin valmistamista. V. 1918 tehtiinkin 800 tonnin koerä, joka meni hyvin kaupaksi. Maailmansota oli kuluttanut kaikkialla paperivarastot loppuun.

Nyt oli vuorossa koneistojen uusiminen valkoisen paperin valmistamista varten ja se vaati runsaasti varoja. Ei auttanut muu kuin myydä Hämekosken osakkeet ja luovuttaa samalla metsäalueita 15.000 ha Wärtsilä-yhtiölle. Hinta, jonka Wärtsilä maksoi Hämekosken osakkeista, tuotti Läskelälle viiden miljoonan mk:n kirjanpidollisen voiton. Tilanne helpottui täten huomattavasti, ja nyt voitiin suorittaa koneiden muutostyöt ja siirtää kokonaan valmistamaan sanomalehtipaperia. Vuodet 1919 ja 1920 olivat tilausten puutteen vuoksi vaikeat. Vasta 1922 alusta paperitehdas voitiin pitää koko vuoden täydessä käynnissä.

Saha, joka paloi v. 1917, rakennettiin rauhan tultua uudelleen. Toiminnan keskeytys ei merkinnyt kovinkaan paljon. Vakavampi oli kysymys puutavarojen kuljetuksista Läskelästä vientisatamiin. Aikaisemmin se oli tapahtunut proomuilla yli Laatokan Nevan kautta Pietariin, missä Läskelällä oli oma lautarha. Tämä tie oli nyt suljettu usean vuoden ajan. Nyt puutavara oli kuljetettava proomuilla Lahdenpohjan satamaan, sieltä rautateitse Viipuriin ja sen jälkeen proomuilla Uuraaseen. Tämä tuli kalliiksi. Vasta 1923 puutavaroita voitiin taas lähettää Nevan kautta kuten ennenkin. Kun rautatie 1925 valmistui Läskelään asti ja myöhemmin Viipuriin Uuraaseen, voitiin puutavara lastata sahalta rautatievaunuun ja purkaa Uuraassa. Sahalla tämä tapahtui siten, että Valtion Rautateiden vaunut kuljetettiin kapearaitteista rataa varten rakennetuilla ns. trukkivaunuilla, joiden päälle ajettiin Läskelässä VR:n vaunu ja oma veturi kuljetti ne sahalle ja takaisin Läskelän asemalle, missä ne siirrettiin VR:n raitteille. Tämä 75 cm leveä ja 6,5 km pituinen rata rakennettiin vv. 1913—14 palvelemaan tehtaan omia kuljetuksia. VR valvoi sen rakentamista ja myöhemmin sen toimintaa. Myös yleisiä matkustajaliikennettä hoidettiin tällä radalla. Vesikuljetuksia varten oli Läskelällä oma laivasto Laatokalla. Se käsitti kolme suurempaa ja kolme pienempää hinaajaa sekä kuusi suurta proomua, jotka liikennöi-

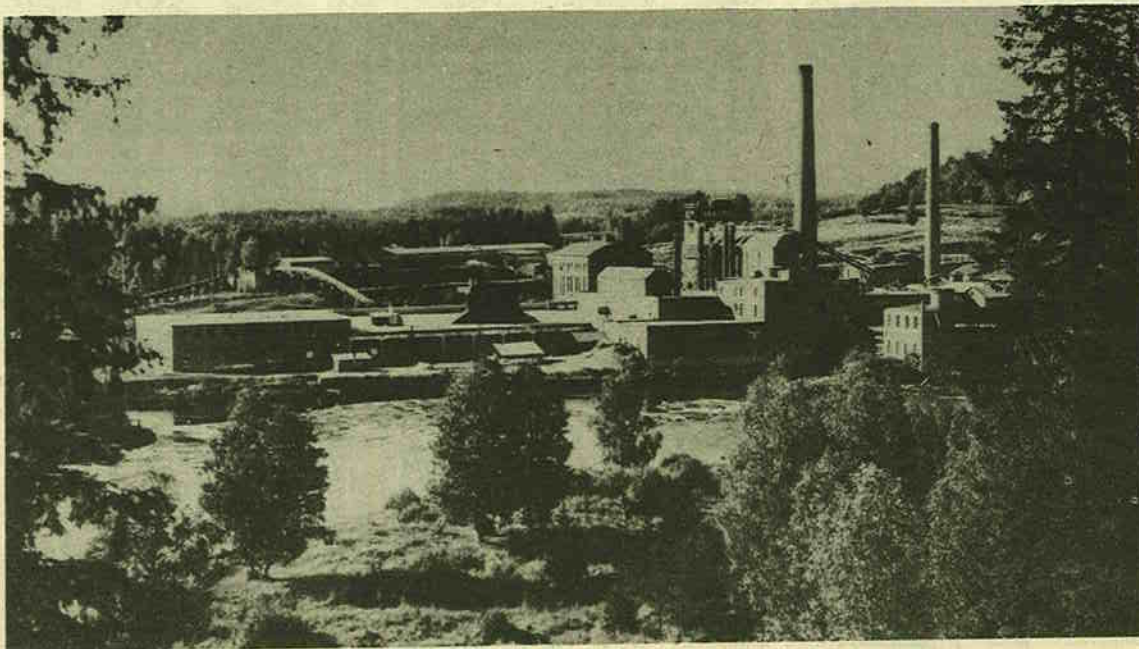
vät paitsi Laatokalla myös Nevan pitkin Pietariin ja Uuraaseen.

Kun liike oli vähitellen tullut normaaleille raitteilleen, heräsi johtokunnassa ajatus oman sulfiittiselluloosatehtaan perustamisesta Läskelään, jotta voitaisiin käyttää metsien pikkutavara. Tästä suunnitelmasta luovuttiin paljon suuremman suunnitelman hyväksi. Se oli Leppäkoski Fabrikers Aktiebolagin ostaminen. Yhtiö oli toiminut vaihtelevalla menestyksellä ja oli joutunut taloudellisiin vaikeuksiin. Kun Pohjoismaiden Yhdyspankki oli ottanut haltuunsa sen osakekannan, tarjosi se tämän edullisella hinnalla Läskelälle. Tarjous oli houkutteleva, sijaitsevan tehtaan 6 km:n päässä Läskelästä saman vesistön varrella. Leppäkoski oli vähän aikaisemmin saanut rautatieyhteyden. Oli myös toivoa, että rataa jatkettaisiin Leppäkoskelta Läskelään. Läskelän velkataakka oli ennestään raskas, mutta pankki oli asiasta kiinnostunut ja myönteinen. Näin saatiin v. 1924 tämä suuri osakekauppa aikaan. Hinta oli 15 miljoonaa markkaa.

Nyt päätettiin selluloosatehdas rakentaa Leppäkoskelle. Sen suunnitteli ruotsalainen insinööri Gustafsson. Se valmistui 8.2. 1927 ja samana vuonna se valmistui 5408 tn sulfiittiselluloosaa.

Tehtaan johtajaksi kutsuttiin eversti Sohlbergin poika ins. R.E. Sohlberg, joka oli käynyt opin selluloosan valmistukseen Amerikassa. Kun nyt saatiin käytettäväksi oma selluloosaa, uusittiin Läskelän suuri paperikone lisäämällä kuivaussilintereitä ja asentamalla 3 kpl imu-teoloja, joten nopeus voitiin nostaa 220 m/min., sen ollessa ennen 120 m/min. Puuhiomoa laajennettiin hankkimalla suuri Stetigschleifer -hiomakone, jonka tuotantokyky oli 6000 tn. Kun tämä kone tarvitsi 1000 hv ja uusittu paperikone kulutti myös enemmän voimaa, lisävoima ostettiin Wärtsilän omistamalta Hämekosken voimalaitokselta.

Läskelän tehtaan laajennus oli suoritettu 1927 päättyessä, ja se maksoi 11 milj. markkaa. Näiden laajennusten aikana korotettiin yhtiön osakepääoma 40 milj. markkaan. Nyt kohtasi yhtiötä kova isku, kun sen pitkäaikainen toimitusjohtaja Arne Gripenberg kuoli tammikuun 26. p:nä 1926. Huhtikuun lopussa kutsuttiin hänen seuraajakseen kenraali Oscar Enckell. Hän joutui johtajaksi aikana, jolloin yhtiön velat Leppäkosken velkojen kanssa olivat vuoden 1927 loppuun mennessä kohonneet 133 milj. markkaan. Sekä osakkeen omistajat että luotonantajat olivat täysin selvillä siitä, että yhtiö voitiin pelas-

Leppäkosken paperitehdas v. 1938.

taa ainoastaan voimakkaalla tuotannon lisäämisellä ja menojen vähentämisellä. Kenr. Enckellin aloitteesta lisättiin selluloosan tuotantoa 16.000 tonnista 22.000 tonniin vuodessa laajentamalla tehdasta. Huonojen suhdanteitten vuoksi ei yhtiön kannattavuuteen saatu nopeita parannuksia. Yhtiön osakepääoma alennettiin 40 milj. markasta 11,8 milj. markkaan siten, että osakkeen hinta aleni 500 markasta 150 markkaan. Sen jälkeen annettiin 27.720 milj. markan edestä 150 mk:n etuoikeutettuja osakkeita, jotka Yhdyspankki otti haltuunsa saatavien vastaan. Tämä osakkeenomistajien yksimielisesti hyväksymän tervehdyttämisen jälkeen yhtiö kulki kohti uusia aikoja.

Maaliskuun 1. p:nä 1935 Oy Laskelä Ab vaihtoi omistajaa. Pohjoismaiden Yhdyspankki myi osake-enemmistönsä Kymn Osakeyhtiölle. Samalla ostaja selitti olevansa myös halukas lunastamaan kaikki muut osakkeet 150 mk:n kappalehintaan. Tullessaan liitettyksi suureen Kymi-Yhtymään Laskelä oli, vaikka sen asema edelleenkin oli rasittunut, jokuinkin kiinteällä maaperällä. Kun Kymn Oy omisti Laskelän, täällä tapahtui suuria muutoksia parempaan suuntaan. Laskelän suuria paperikonetta parannettiin, pienempi kone jäi pois käytöstä. Leppäkoskelle rakennettiin kiisu-uunit Outokummun rikkikiisun pasuttamista varten. Uusi 120 tuuman levyinen, 11 milj. mk. maksanut Yankee-paperikone saatiin 1936 käyntiin. Samoin hankittiin 2 suurta keittokattilaa selluloosa-tehtaalle, niinkään valmistuusi uusi vesivoimalaitos, johon asennettiin 1600 kw Kaplan-turbiini ja tila varattiin toiselle saman suuruiselle turbiinille. Laskelän paperitehtaan tuotanto oli vuoden 1937 kuluessa kohonnut 19.060 tonniin ja Leppäkosken paperitehtaan 7.428 tonniin, selluloosatehdas pääsi 24.252 tonniin, puuhiomo 20.336 tonniin.

Teknillisinä johtajina toimivat Laskelän tehtailla ins. Konstantin Uschanoff vv. 1903—1913, ins. Georg Holm 1914—1917, ins. Birger Hrabie 1918—1920, tohtori-ins. Rudolf Schubert ja ins. Harry Ekengren 1929—1939. Leppäkosken tehtailla oli isännöitsijänä Miguel Wahlman 1924—1939. Konttoripäällikkönä toimi Julius V. Lindholm koko yhtiön olemassaoloajan eli vv. 1905—1940.

Ylimääräisen yhtiökokouksen tekemän päätöksen nojalla Oy Laskelä Ab siirtyi velkoineen ja varoineen Kymn Osakeyhtiölle. Kymn Oy osti Laskelän etupäässä laajentaakseen metsämaitaan. Laskelän metsät käsittivät melkein tasan 100.000 hehtaaria, josta 91,9 % oli varsin hyvää metsämaata. Kun Kymn Oy Moskovan rauhnan johdosta joutui menettämään 76 % näistä metsistä, kysymys oli siten sangen arvokkaista metsävaroista.

Työväkeä, työnjohtajia ja konttorivirkailijoita oli näillä tehtailla: Leppäkoskella n. 300, Laskelässä n. 350, Laskelän sahall 250—500, maanviljelystyöväkeä kaikilla maanviljelyksillä n. 60 ja metsätoissa satoja miehiä.

Leppäkosken tehtaast

Leppäkosken olivat Harlun kyläläiset rakentaneet jo viime vuosisadan lopulla vesirattaila

käyvän myllyn lähikylien maanviljelijöiden jauhatarpeita tyydyttämään. Putous oli perkaamaton. Sitä oli koskenniskalla olevan saaren kautta käytetty myös yllkulkutienä, joten se sopi hyvin tällaisen myllyn paikaksi. V. 1893 koski joutui oston kautta tamperelaisen kauppaneuvos W. von Frenckellin ja porilaisen tehtailijan F.A. Juseliuksen omistukseen. Nämä liikemiehet päättivät perustaa paikalle vesivoimalla käyvän puuhiomon ja paperitehtaan. Näin syntyi 600.000 mk:n osakepääomalla alkanut »Leppäkoski Fabrikers Aktiebolag»-niminen osakeyhtiö.

Alkoi paikkakunnan teollistaminen. Koski padottiin 7,5 m:n korkeuteen ja siihen rakennettiin voimalaitos, joka antoi 4 vesiturbiinin teholla 2250 hevosvoimaa. Samaan aikaan valmistuivat myös sahalaitos, puuhiomo- ja paperitehdasrakennukset sekä tiilitehdas. Puuhiomoon asennettiin 4 hiomakonetta ja paperitehtaan paperikone. V. 1899—1900 lisättiin vielä paperikoneiden lukua kolmella, joten niitä tuli lopullisesti olemaan neljä, kaikki kooltaan 2—2,5 m:n levyisen paperin valmistusta varten. Myöhemmin hankittiin puuhiomoon kaksi hiomakonetta. Tehdas pääsi käyntiin, ja massan sekä paperin valmistus alkoi Jänisjoen vesivoimalla. Tulkoon tässä mainituksi, että 4—5 vuotta myöhemmin rakennettiin myös Hämekoski ja Laskelä samanlaisia teollisuutta varten.

Keväällä 1908 tarjosivat Frenckell ja Juselius, saadakseen lisää osakepääomaa, pankinjohtaja Albert Snellmannille ja Mäntän tehtaan johtajalle Gösta Serlachiukselle mahdollisuutta päästä osakkaaksi Leppäkosken tehtaaseen. Snellman, joka jo oli liittynyt Leppäkosken johtokuntaan, matkusti yhdessä Frenckellin kanssa Mäntään. Siellä neuvoteltiin, että Snellman ja Serlachius tulisivat mukaan molemmat 125.000 mk:n pääomalla ja tällöin osakepääoma korotettaisiin 800.000 markaksi. Pian tekemänsä sopimuksen jälkeen Serlachius kävi liikekumppaneineen ensi kerran tehtaalla. Tuskin seureauue oli siltalla joen poikki ehtinyt katsella koskea, kun tultiin ilmoittamaan, että päivällinen oli valmis. Aterian aikana päätettiin, että ennen varsinaista tarkastusta käytäisiin läheisellä Hämekoskella. Mutta kun nämä neljä herraa saapuivat sinne, kiidätettiin ilmoitusta, että Leppäkoski, jolta he juuri olivat tulleet, oli liekki- en vallassa. Tulipalo oli syttynyt puuhiomossa, joka ennen pitkää paloi perustuksiaan myöten. Seurauksena oli vuoden pituinen seisahdus, jonka aikana ei voitu tehtaalla mitään valmistaa. Tämä muodostui uusille osakkaille varsin raskaaksi, kun vanhemmat osakkeet suureksi osaksi olivat yhtiön hallinnon ja sen kaikkea muuta kuin loistavan asiain hoidon siirtäneet heidän hartioilleen. Syksyllä 1909 saatiin uusi puuhiomo valmiiksi. Hiomon rakennusaikana ei paperikoneita-kaan voitu käyttää, ne kun olivat jo aikansa palvelleet eivätkä enää antaneet myyntikelpoista paperia. Valmistus parani kyllä jonkin verran uuden hiomon ansiosta. Mutta ruskeaa paperia oli jo tarpeeksi tuotettu. Serlachiuksen aloitteesta ryhdyttiin sen vuoksi valmistamaan parempia paperilaatuja, mm. värillistä paperia.

Koneita uusimalla ja lisäämällä saatiin tehdas parempitehoiseksi. Paperikoneita oli käynnissä neljä. Vaikka nuo senaikaiset koneet olivatkin pieniä, voitiin niillä valmistaa useita lajeja, mm. tapettipaperia, jonka kysyntä silloin alkoi kasvaa. Tehtaan tuotanto suurimmillaan oli 7000—9000 tn puuhioketta ja 6000—8000 tn paperia.

Tehtaan päästyä täyteen käyntiin, alettiin rakentaa uusia asuin- ym. rakennuksia työntekijöille ja mestareille jo aikaisempien rakennuksien käydessä vanhoiksi.

Tehdas raivasi lähiseudulla olevat maa-alueet viljelykselle saaden näin tarvitsemansa viljan ja heinät karjaa ja hevosia varten. Hevosilla kuljetettiin puita tehtaalle ja paperia rautateille.

Tehtaan rakentamisen vaikeutta kuvaa sekin, että koneistot ja raskaat koneosat piti kuljettaa maanteitse Sortavalan ja Helylän asemilta Kirjalahden kautta. Tiet olivat siihen aikaan vielä huonossa kunnossa ja hyvin märkiä. Niinpä saattoi joskus suurempia koneosia tuotaessa olla 30—50 hevosta vetämässä samaa kuormaa. Matkaa oli Helylältä 30 km ja Sortavalasta 37 km. Talvisin ajettiin jäätä myöten suoraan Rautalahden kautta Sortavalan, matkan ollessa 21 km.

Harlun kylän asumattomalle alueelle oli näin muodostunut tehtaan varjossa elävä yhteiskunta, joka sai toimeentulonsa tehtaasta. Paikkakuntaa ruvettiinkin yleisesti kutsumaan Leppäkoskeksi, vaikka se kuuluiikin Harlun kylään.

Hiomo- ja polttopuutarpeensa tehdas osti pääasiassa hankintakaupoilla ympäristöpäitäjistä. Tehtaalla oli myös käytettävään Serlachiuksen omiin nimiinsä hankkimia metsiä Suistamon pitäjässä. Nämä 3000 ha käsittävät metsäalat saattoivat kuitenkin tyydyttää vain pienen osan tehtaan tarvitsemasta puumäärästä.

Kun Suomen itsenäistymisen jälkeen perustettiin Laatokan-Karjalaa lukuisia uusia sahalaitoksia ja muita puuta raaka-aineena käyttäviä tehtaita, seurasi tästä puun hintojen nousu, ja kilpailu kiristyi metsäkaupoissa. Samaan aikaan Leppäkoski menetti Venäjän paperimarkkinat, jonne vienti oli pääasiassa suuntautunut. Näistä syistä aiheutui tehtaalle suuria pulmia. Koneita olisi pitänyt ryhtyä uusimaan länsimaiden markkinoiden tasoa vastaaviksi, mutta yhtiöllä ei ollut tähän enää varoja käytettävissään. Tehdas joutui luotonantajapankin valvontaan. Kun mitään ulospääsytystä ei ilmantaunut ja vararikko jo näytti varmalta, silloin pankki saadaksen varmuuden saatavilleen, myi hallussaan olevat Leppäkosken osakkeet v. 1924 Laskelä Osakeyhtiölle 15 milj. markan hinnasta. Uusi omistaja alkoi heti uusia tehdasta ja laajentaa sen tuotantoa, rakentamalla paikkakunnalle selluloosatehtaan ja voimalaitoksen uuteen paikkaan joen itäpuolelle. Selostus tehtaan toiminnasta tämän jälkeen on mainittu Oy Laskelä Ab:n toimintakertomuksessa aina alueen Neuvostoliitolle luovuttamiseen asti.

Ensimmäisenä paikallisena johtajana, jota kutsuttiin »valttariksi», toimi kapteeni Lupander, ja hänen jälkeensä olivat tässä virassa ins. Andersson, Rafael Jaatinen, Trygve Christiansen ja Miguel Wahlman, joka viime mainittu jäi isännöitsijäksi tehtaan siirtäessä Laskelän omistukseen. Työväkeä oli entisen Leppäkoski Fabrikers Aktiebolagin aikana ennen vuotta 1924 noin 250 henkeä, siihen luettuina virkailijat ja konttoriväki.

Hämekosken tehtaast

Viime vuosisadan loppupuolella kiintyi viipurilaisten liikemiesten huomio Jänisjoessa olevaan Hämekosken — niinkuin nimi kuuluu siihen aikaan — vesivoiman hyväksi käyttämiseen teollisuuden tarpeisiin. Silloinen kauppias ja teollisuusmies Wilhelm Dippell hankki omistusoikeuden tähän siihen aikaan Ruskealan ja Suistamon pitäjien rajalla olevaan, n. 800 m:n pituiseen Hämekosken. Hänen toimestaan perustettiin v. 1897 Hä-

ETSITTEKÖ KESKEISTÄ PAIKKAA YRITYKSENNE SIJAIN TIPAIIKAKSI

KANGASNIEMI kaupan, matkailun ja kehittyvän teollisuuden keskus omaa edullisen ja liikenteellisesti keskeisen sijainnin. Meillä on:

- hyväpohjaiset tilavat teollisuusalueet
- kunnallistekniikka
- voimakas asuntotuotanto
- työvoimaa
- palveluitaan hyvä keskustaja
- kunta on valmis tukemaan yritystoimintaa
- teollisuusyhtävällinen ilmapiiri
- elinkeinoasiamies on auttamassa yhteydenpidossa
- luonnonkaunis ja viihtyisä ympäristö

Soittakaa tai kirjoittakaa:
51200 KANGASNIEMI. Puh. Kangasniemi 96

KANGASNIEMEN SEURAKUNTA

mekoski Aktiebolag -niminen osakeyhtiö. Se rakennutti mainittuun koskeen ensimmäisen vesivoimalaitoksen, putouskorkeudeltaan 6 m ja teholtaan 2400 hv, sekä tuotantolaitokseksi maamme ensimmäisen ja noina aikoina ainoan karpiditehtaan.

Tuotantomäärät lienevät olleet karpidin valmistuksessa vaatimattomia eikä niiden suuruudesta ole mitään lukuja jälkipolville saatavissa. Menekkinen taisei niihin aikoihin olla liian vähäinen ja ulkomaalainen kilpailu markkinoilla siksi ankar, ettei karpidin valmistus pitempää aikaa kannattanut. Jo 5 vuoden kuluttua se lopetettiin kokonaan. V. 1902 uusittiin voimalaitosta ja rakennettiin paikalle puuhiomo ja kartonkitehdas, joiden tuotteiden markkinat olivat verraten suotuisat. Tehtaan valmistus oli vuosittain keskimäärin 9000 tonnia puuhioketta ja kartonkia. Myynti tapahtui etupäässä ulkomaille ja kuljetus tehtaalla rautateille hoidettiin kesällä ensin kapearaiteista rataa pitkin Jänisjärven rantaan ja siltä proomuilla Värttilän asemalle, talvella taas ajettiin hevosilla Ruskealan marmorilouhoksen raiteelle. Vaivalloista oli siihen aikaan tavaroiden saaminen tehtaalle ja sieltä pois, kun tehdas sijaitsi niinkin syrjäisellä paikalla kuin mitä Hämekoski silloin oli.

Kun 1914 ensimmäisen maailmansodan puhjettua puuhiokerkkimarkkinat huononivat ja tehdas joutui menekkivaikeuksien takia seisomaan, seurasi tästä myös taloudellista ahdingkoa tehtaalle. Tällöin omistajien kesken syntyi ajatus myydä koko tehdas kaikine maa- ym. omaisuuksineen. Kun ostajat löytyivät naapuritehtaitten piiristä, Hämekoski Aktiebolagin koko osakekanta siirtyi syksyllä 1916 Laskelä Bruks Aktiebolagin ja Värttilä Aktiebolagin omistukseen 8 milj. kauppahinnasta. Uudet omistajat jakoivat tämän omaisuuden siten, että Laskelä-yhtiö otti haltuunsa kaupan sisältyneet 15.000 hehtaarin laajuiset metsämaat ja Värttilä-yhtiö puolestaan sai vesivoimalaitoksen tehdasrakennuksineen ja näille kuuluvat tehtaan ympäristössä sijaitsevat maa-alueet. Nuo metsämaat myöhemmin näyttelivät suurta osaa edellämainittujen yhtiöiden kauppasuhteissa, sillä Laskelä myi ne 1919 Värttilälle, mutta osti ne jälleen 1927 takaisin saadakseen metsämaata laajentuneelle puutarpeelleen Leppäkosken ja Laskelän tehtaalle. Värttilä ryhtyi vuorostaan kunnostamaan jo vanhentunutta vesivoimalaitosta ja uusimaan paltolaitteita. Putouskorkeus saatiin nousumaan 11,6 m:iin, ja samalla sen teho kohosi 5250-hevosvoimaiseksi.

V. 1918 Värttilä ja Laskelä perustivat yhdessä Karelia Wood-nimisen yhtiön, jonka toimesta rakennettiin entisiin puuhiomtiloihin vaneritehdas. Se käytti

raaka-aineenaan Laskelä-yhtiön runsaiden koivuvaltaisten metsämaiden puuta. Tämä tehdas siirtyi myöhemmin kokonaan Värttilä-yhtiön omistukseen.

Tällä välin saatettiin kauan viireillä ollut tulvaveden säännöstely Jänisjärvestä toteutetuksi Laskelä-yhtiön Jänisjoen niskalle rakennuttamalla säännöstelypadolla, joten nyt voitiin tulvavesi juoksuuttaa pitkin kesää ja näin saatiin kaikki vesivoimalaitokset taloudellisemmiksi. Tämän vaiheen jälkeen 1921 rakensi Värttilä-yhtiö Hämekoskelle vielä vapaanaoleviin tehdasrakennuksiin sähkövoimalla toimivan rautasulattimon pienempien romurautojen sulattamista varten, niitä kun ei kannattanut käsitellä kivihiltä käyttävässä Värttilän sulattimossa.

Matkaselän-Suojärven rautatien rakentaminen, mikä tapahtui 1919—1920, paransi liikenneoloja ja antoi kehitysmahdollisuuksia Jänisjoellaakossa toimiville teollisuuslaitoksille. Rautatie ylitti Jänisjoen 3 km Hämekosken aseman kautta rautatien yhteyteen. Kun sitten 3 vuotta myöhemmin rautatie rakennettiin Leppäkoskelle ja edelleen Laskelään, niin Hämekoski sai oman pysäkin aivan tehtaansa läheisyyteen. Liikennekulmat olivat ratkenneet onnellisesti, ja tehtaita voitiin laajentaa.

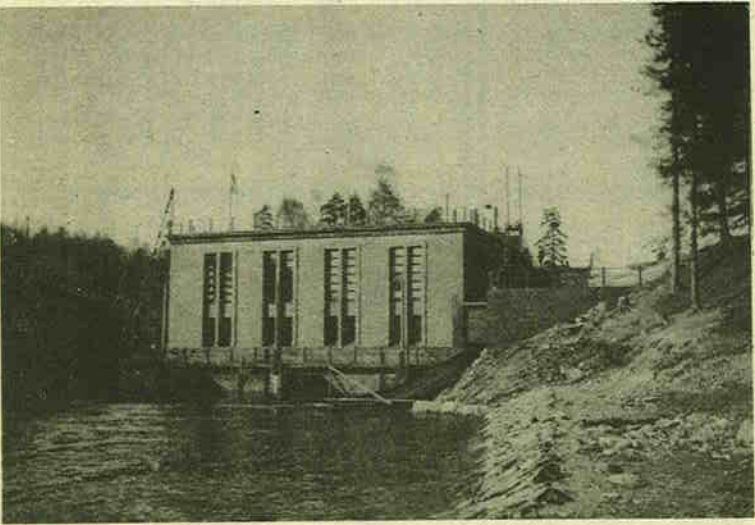
Talvi- ja jatkosodan vuosina joutuivat tehtaast sotatoimialueelle ja pahojen pommituksien kohteeksi, jolloin ne kärsivät suuria vahinkoja. Rakennukset sortuivat melkein maan tasalle niin, ettei montakaan jäänyt vahingoittumatta. Ei niitä enää kunnostettu silloinkaan, kun karjalaiset palasivat pariaksi kolmeksi vuodeksi kotipaikoilleen.

Paikallisina johtajina toimivat Hämekoski Aktiebolagin kautena insinöörit Packalen, Rehinder, Saares ja Capell, viime mainittu johtassa tehdasta talvisodan asti. Työväkeä oli ennen talvisodan alkua rautasulattimossa ja vaneritehtaassa yhteensä n. 300 henkeä.

— Otto Timonen

Pienteollisuutta

Kvartsia, tätä mm. rautasulattojen käyttämää liuskekiveä, alettiin louhia Harlussa vuodesta 1935 alkaen. Ensiksi tämän työn pani alulle salmilainen liikemies Juhon Kostiaisen yhdessä Pekka Ikosen kanssa tämän omistamalla maalla Viison kylässä. V. 1936 veljekset Matti ja Pekka Vauramo vuokrasivat 20 vuodeksi Olli Jaatisen perikunnalta Mokinmäestä Tenjärven kylästä maa-alueen, josta louhittiin kvartsia. Vielä kolmaskin louhinta-alue löytyi Palomäeltä Harlun kylästä Jooseppi Nousiaisen maalta. Louhinta näissä kaivoksissa, jotka olivat avonaisia, tehtiin käsiporia käyttäen, sillä koneporat eivät olleet vielä yleistyneet ko-

Leppäkosken voimalaitos juuri valmistuttuun v. 1936.

Harlulaisten urheilu- ja liikuntaharrastukset

Harlulaisten harrastukset urheilun ja liikunnan parissa virisivät jo ennen oman pitäjän syntymistä Leppäkosken, Laskelän ja Laskelän sahan asutustajamissa, jotka siihen aikaan kuuluivat vielä Sortavalan maalaiskuntaan.

Laskelässä aloittivat Laskelän työväenyhdistyksen ja palokunnan alaisina toimivat seurat voimisteluharjoitukset, kun niiden ohjelmat oli saatu valmiiksi ja esitykset tapahtuivat aina iltojen yhteydessä, jolloin niistä saatiin ohjelman lisä. Yleisurheilukilpailut pidettiin kesäjuhlien yhteydessä. Tällöin saatiin myös pienellä pääsymaksulla kokoon varoja, joilla sitten hankittiin voimistelussa tarvittavia telineitä, voimistelupukuja ja urheilutarvikkeita.

Kun kylissä ei silloin ollut vielä urheilukenttiä, kilpailut ja harjoitukset pidettiin kylien keskustoissa olevilla pihamailla tai jollakin muulla tasaisella paikalla, jossa voitiin hypätä ja heittää. Laskelässä oli sillankorvassa vesisahojen ajoita peräisin oleva laaja, useita satoja neliömetrejä käsittävä tasainen sahajauhoma, joka oli verrattain hyvä hyppy- ja heittopaikka sekä yleisön katselualue, ja kun tasainen maantie oli siinä lähellä, voitiin moniottelukilpailut viedä läpi. Yleensä kilpailut olivat kolmi- ja kuusiotteluita.

Urheiluseuroista aloitti ensimmäisenä toimintansa Laskelän työväenyhdistyksen alaisena

V & U-seura Riento

v. 1906. Myöhemmin se liittyi Työväen Urheiluliittoon. Toiminta käsitti yleisurheilun lisäksi voimistelun, hiihdon, painin ja

pesäpallot. Jäseniä seuralla oli keskimäärin 50-60. Parhaita kilpailijoita olivat Eino Tirronen, Matti Holopainen, Einar Hirvonen, Eino Lamberg, Niilo Taivainen, Niilo Sinda ja Veikko Rätty. Pesäpallot olivat näkyvimpinä Emil Nousiainen, Mikko Marmila, Toivo Laukkanen, Arne Veikkolainen, Leo Kolehmainen, Raikas Vilhunen ja Ville Tietäväinen. Pitkäaikaisina toimihenkilöinä uurasivat Reino Vänskä, Matti Pitkänen, Pekka Vihavainen, Toivo Laine, Sylvi Korhonen (ent. Vihavainen), Teodor Jouhki, Edvard Tarvainen, Pekka Kolehmainen ja Toivo Nissinen. Ken silloin oli mukana »rienoissa», muistelee tuota aikaa ihanteellisena seuratoiminnan aikana.

Seuraavana eli v. 1915 perustettiin

Laskelän VPK:n V & U-seura Jyry.

Sen tarkoituksena oli pitää yllä voimistelu- ja urheiluharrastusta sekä järjestää kilpailuja palokunnan juhlissa. Jäseniä laskettiin olevan keskimäärin 30. Jyryn voimistelujoukkue tunnettiin laajalla maakunnassamme, sillä seura kävi antamassa huvimatkoillaan voimistelunäytöksiä, johtajinaan Santeri Leskinen ja Arvo Wahlström, Salmisa, Pitkäsärannassa, Impilahdella ja Jaakkimassa. Yleisurheilua ja pitkäpallot harrastettiin kohtalaisin tuloksin ja monia piirin mestaruuksia saavutettiin, mm. keihäänheitossa joka vuosi Väinö Rautamon ja Jaakko Leskisen ansiosta. Rautamo omisti siihen aikaan piiriennätyksen. Jyryn toimesta rakennettiin tehtaan raohituksella palokunnan talon yhteyteen paikkakunnalle ensimmäinen urheilukenttä, jossa oli 100 m:n suorat ja 150 m:n ym-

pärysradat. Hiihtoa harrastettiin myös. Ladut sijaitsivat aina Jänisjoen jäällä, matka oli tavallisesti 10 km. Puheenjohtajina olivat Karl Nylund ja Santeri Leskinen, muina johtokunnan jäseninä Otto Timonen, Väinö Wahlström ja Vilho Vasko. Einar Wahlström johti näytelmäosastoa. Seura lopetti toimintansa v. 1921, liittyen Harlun Urheilijoihin.

Laskelän sahalta toimi vuodesta 1916

Urheiluseura Kisa,

jossa jäseniä oli keskimäärin 25. Se harjoitti suppeassa muodossa muutamien jäsenten voimalla (Jouhkin veljekset) pääasiassa hiihtoa ja yleisurheilua. Vaikka kylässä ei ollut minkäänlaista urheilukenttää, kehittyi Santeri ja Allu Jouhkista piirin parhaita 10-ottelijoita ja nuoremmissa Allusta hyvä pikajuoksija, korkeus- ja pituushyppääjä. He voittivat hyvin monia piirin mestaruuksia. Isä Aleks Jouhki oli paras poikien valmentaja, ei ollut kilpailua, jossa isä ei olisi ollut innostamassa poikiaan. Hiihdossa hän oli joskus voittajana maalissa, kun kilpailtiin Laatokan jäällä. Toimihenkilöistä mainittakoon Pekka Vasko, Vilho Kotamo ja Toivo Piiparinen. Seura lopetti toimintansa v. 1921 liittyen myös Harlun Urheilijoihin.

Urheiluseura Riуска

perustettiin Leppäkosken tehdasalueen varten syyskuussa 1918. Sen perustajajäseniä olivat insinööri Burman, konttoristi Henrikson, metsänhoitaja Gottleben, kauppiat Arvi ja Pekka Leinonen ja Pekka Kekäläinen, salimestari Yrjö Niemelä ja insinööri Vilho Suihko viime mainittu puheenjohtajana ja Gottleben sihteerinä. Erityisesti hiihto oli ohjelmassa. Siinä suoritettiin kolmena talvena »Riuskan hiihdot», joissa kolmena talvena peräjälkeen kiertopalkinnon voitti Vilho Suihko. Myös yleisurheilua harrastettiin, keskimatkojen juoksu etualalla. Koska urheilukenttää ei ollut, suoritettiin harjoitukset ja kilpailut Kivimäen pienellä tasanteella ja sen maastossa. Tähän tehdas oli rakennuttanut pienen huvilankin ja näyttämön. Kesäisin vielä pallopelit liittyivät ohjelmiin. Seuran jäsenillä riitti intoa, vaikka erityisen huomattavia tuloksia ei vielä tähän aikaan saavutettukaan. Riуска lakkasi toiminnasta 1921. Sen jäsenet liittyivät silloin perustettuun uuteen urheiluseuraan Harlun Urheilijat.

Harlun Metsästys- ja Ampumaseura

perustettiin v. 1920. Samana vuonna se rekisteröitiin ja sai toiminta-alueekseen koko Harlun pitäjän. Pyrkimyksenä oli jäsenissä kasvattaa ampumaurheilun koulutusta ja opettaa oikeita metsästystapoja sekä valvoa salametsästystä alueella. Perustamistilaisuudessa seuraan liittyi 12 jäsentä. Ensimmäisen johtokunnan muodostivat puutarhuri Morny Weckman puheenjohtajana, varastonhoitaja Otto Timonen sihteerinä sekä muina jäseninä metsänhoitajat Veikko Holm ja Oskari Laakso ja metsäpiirimies Emil Savonen. Seura liittyi heti Suomen Ampujainliiton jäseneksi ollen ensimmäisiä liiton syntymisen aikoina. Seurassa aloitettiin ensimmäisenä Laatokan-Karjalassa SAL:n ampujain luokkamerkkien suoritus. V. 1922 Weckmannin muutettua pois paikkakunnalta toimi Timonen puheenjohtajana seuran lakkauttamiseen 1944 asti. Ampumaratoja ei siihen aikaan vielä ollut paikkakunnalla, vaan ampumarjoitukset ja koulutus pidettiin Laskelä, Leppäkoski, Häme Koski yhtiöiden toimesta määrättyillä mailla. Kun sitten

Harlun Urheilijat r.y:n lakkauttamiskokouksesta Kuusankoskella 30.5. 1965, istumassa vasemmalta: Vilho Kaskenperä, Herman Nyberg, Otto Timonen ja Santeri Leskinen, seisomassa vasemmalta: Eugen Peltola, Birger Tarvainen, Aleks Kaskenperä, Kalle Timonen, Ensio Pynnönen, Vilho Huovinen, Matti Silvennoinen, Ville Rautasalo ja Erkki Timonen.

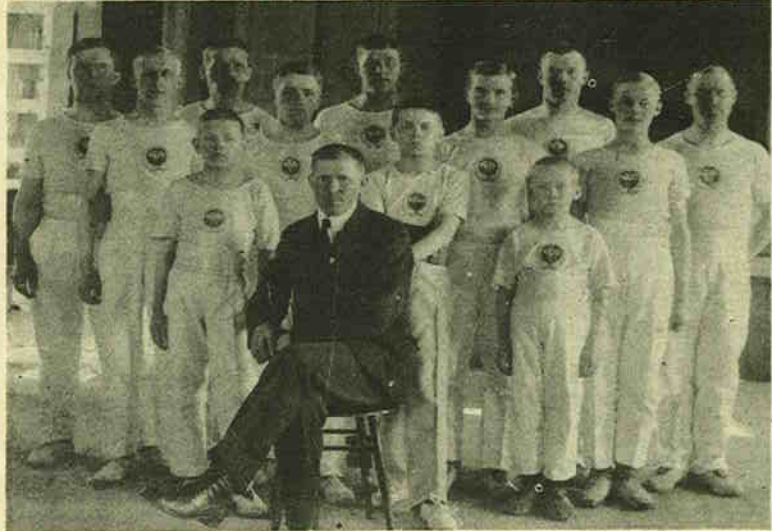
yhteistoiminnassa Harlun suojeluskunnan kanssa saatiin rakennetuksi ampumaradat Laskelään ja Leppäkoskelle, voitiin näillä radoilla vapaasti pitää kaikki ampuumarjoitukset ja luokkasuoritukset. Käytäntö oli sellainen, että suojeluskuntalaisetkin suorittivat luokkamerkkikokeet seuran nimissä. Seuran jäsenet ottivat osaa menestyksellisesti muiden seurojen ja piirin kilpailuihin saaden niissä monia voittoja ja mestaruuksia. Kaksi kertaa seura järjesti Laskelässä piirin mestaruuskilpailut. Suomen Ampujainliiton luokkamerkkikokeita suoritettiin seurassa kaikkiaan 600 merkkiä ja käsittivät ne kiväri-, pienoiskiväri- ja pistooliluokat. Mestaruuden saavuttaneita oli 12 ja suurmestaruuden 1. Perustajajäsenistä oli Otto Timonen mukana seuran toiminnan lopettamiseen asti, 21 v. puheenjohtajana. Muista yli 15 v. toimineista jäsenistä mainittakoon Jukka Rätty, Pekka Leinonen, Välder ja Vilhelm Hiltunen, Pekka ja Aleks Kaskenperä sekä Lauri Rautasalo. Toiminta lakkasi talvisodan aikana, mutta jatkui 1942-1944. Toisen alueluovutuksen jälkeen seura lakkasi lopullisesti.

Harlun Urheilijat r.y.

Pitäjämme alueelle aikaisemmin perustettujen, vielä rekisteröimättömien seurojen Jyryn, Kisan ja Riuskan ansiosta oli urheilun ja voimistelun harrastus saatu alulle paikkakunnallamme. Mutta taloudellinen puoli oli näissä pienissä seuroissa heikollainen. Tästä syystä ne elivät voimattomana elämää vuodesta toiseen. Silloin heräsi joissakin näiden seurojen jäsenissä ajatus saada kaikki seurat puhaltamaan yhteen hileen. Kun muistakin kylistä yhtyi vielä tämän hankkeen ympärille kannattajia ja kun alue muodostui omaksi kunnaksi, nähtiin olevan mahdollisuuksia yhteisen urheiluseuran toimimiselle. Niin sitten 21. p:nä lokakuuta 1921 kokoontui Laskelän palokunnan talolle edustajia mainituista seuroista sekä Rautalahden ja Paussun kylistä pohtimaan asiaa. Tuloksena oli, että perustettiin koko kuntaa käsittävä urheiluseura, joka kokouksen puheenjohtajan Otto Timosen ehdotuksesta sai nimekseen Harlun Urheilijat. Seuraan liittyivät jo mainitut uranuurtajaseurat koko jäsenmäärillään ja kaikkein ominaisuutensa ja velkoineen. Velkoja todellakin

oli yhteensä 4000 mk. Mutta kun jäseniä kertyi heti 80, päätettiin toiminta aloittaa heti ripeästi ja uskottiin veloistakin pian päästävän. Perustamiskirjan allekirjoittivat varastonhoitaja Otto Timonen, opiskelija Vilho Suihko ja konttoripäällikkö Samuel Krogius. Seura rekisteröitiin ja se liittyi jäseneksi Suomen Voimistelu- ja Urheiluliittoon. Ensimmäiseen johtokuntaan valittiin Otto Timonen puheenjohtajaksi, Samuel Krogius varapuheenjohtajaksi ja muiksi jäseniksi opettaja Jukka Rätty, maanvilj. Santeri Laskinen, maanvilj. Emil Jaatinen ja kauppias Pekka Leinonen. Toiminta aloitettiin 5.2. 1922 hiihtokilpailulla 30 asteen pakkasessa, osanottajia oli 22. Hiihto muodostuikin vahvimmaksi urheilulajiksi seuran koko olemassaolon aikana. Erityisesti Rautalahden kyläosasto antoi tähän voimakkaan sysäyksen Emil Jaatosen ansiosta. Mainitusta kylästä ilmestyi vuosittain kilpahiittäjiä aivan huippuluokkaan asti. Entiset tasamaaladut hylättiin ja ladut ohjattiin metsiin ja murtomaille. Nimekkäimpiä hiihtäjiä olivat Matti Silvennoinen, Vilho Suihko, Jukka Rätty, Emil, Toivo ja Viljo Tiitonen, Tauno Näätänen, Pekka ja Lauri Jaatinen, Jaakko Leskinen, Ilmari ja Toivo Tolvanen, Erkki Turunen. Vannisen veljessarja on aivan erikseen mainittava saavutustensa perusteella. Veljesien Akin, Pekan ja Benjaminin tulokset tulevat aina säilymään suomalaisen hiihdon historiassa. Ei naisiakaan sovi unohtaa, heistä parhaita olivat Aino Silvennoinen, Siiri Mölsä, Martta Jaatinen ja Anna Ihatu, jotka saavuttivat muuallakin maakunnassa kauuniä voittoja. SVULn Itä-Karjalan piirin joukkue- ja mieskohtaisissa hiihdoissa seura valtasi useita mestaruuksia.

Seuran ansiota oli, että v. 1925 Laskelä-yhtiö luovutti tarpeeksi suuret tasaiset maa-alueet urheilukenttiä varten Laskelässä ja Leppäkoskella. Näihin tehtiin yhtiön avustuksella, ja osaksi talokkoivoin, verrattain tyydyttävät kentät, joissa oli keskellä nurmikko palloilua varten ja ympärillä 4 kolmensadan metrin juoksurataa sekä suorat pikajuoksuradat ja heitto- ja hyppy-paikat. Vierumäen opiston johtaja Levälähti antoi Laskelän kentästä erittäin hyvän maininnan, erikoisesti sen juoksuratosen kimmoisudesta ja uimaran läheisyydestä. Harlun kunta rakennutti Leppäkoskelle uuden

Voimistelu- & Urheiluseura Jyryn joukkue 1919: Eino Tikka, Otto Timonen, Mauno Vahla (nyk. majuri), Arvid Sandroos, Aaro Tikka, Santeri Leskinen (nyk. johtaja), Jaakko Leskinen, Matti Silvennoinen, Onni Sivonen, Esko Vahla (nyk. kenr. majuri), Pekka Vasko, Arvi Timonen, Vilho Vaarna. Valokuvannut Arvo Vahla (nyk. eversti)

vinkaan monelle kivityömaalle. Työväkeä oli näissä kaivoksissa keskimäärin 10-20 miestä, Viiossa oli enimmän, 20 työntekijää. Kuljetus Laskelän ja Harlun asemille tapahtui alussa hevosilla, myöhemmin kun tiet saatiin lopulliseen ajokuntoon, siirryttiin autokuljetuksiin.

Pitäjässä oli useita saha- ja myllylaitoksia. Harlun kylässä omistivat Antti ja Pekka Vauramo sahan ja myllyn, jotka palloivat v. 1930. Heinäjoella Matti ja Emil Humala olivat pankkineet sirkkelisahan jo ennen sotia. Saha oli käynnissä Emil Humalan omistuksessa vielä sotien väli-aikana. Laskelässä taas Santeri Leskinen harjoitti sirkkelisahaliketta vuodesta 1930 lähtien talvisotaan asti, samoin sotien välilläkin. Kaikki nämä sahat saivat voimansa polttomoottoreista.

Paussussa oli Reino Suomalainen rakentanut vesivoimalla käyvän myllyn ja sahan ja suunnitellut samaan yhteyteen sähkövoimaa omaa tarvettaan varten. Sotien välillä piti Lahja H. Cantell myllyä ja sirkkelisaha Karijoen varressa.

Edellä lueteltujen lisäksi on mainittava Laskelän tehtaan omistama sähkövoimalla käyvä 4 kiviparilla ja vehnän jauhuslaitteilla varustettu mylly, joka sijaitti valtatie varressa vastapäätä tehtaalla konttorirakennusta. Sotien välillä rakennettiin se entiseen puuhiomon kuorimorakennukseen, ja se oli ainoa koko pitäjässä, jossa silloin kävi myllyttäjiä lähikunnista asti. Siinä jauhettiin viljat ilmaiseksi kaikille koskiosuuteen kuulville maanviljelijöille. — Otto Timonen.

Tee hyvä kauppa

KANGASNIEMEN OSUUSKAUPPA
51200 KANGASNIEMI

THOMESTO OY

Säästöpankin vakituksella tallettajalla on etuoikeus lainaan.

ETELÄ-SAVON SÄÄSTÖPANKKI

v. 1934 valmistuneen asianmuokaisen kentän, jonka juoksuradat sekä heitto- ja hypyypaikat olivat tiilimurskalla päällystetyt ja keskusta ruohoa. Kaikki kentät olivat vapaasti seuran käytettävissä, ja kyllä niillä toimeen nyt tultiinkin. V. 1932 seura rakennutti talkoovoimin Laskelään Palokunnan talon mäkeen hypyymäen, joka oli ensimmäinen koko maakunnassa. Se ei ollut kovin suuri, mutta eiväthän sen käyttäjät olleet aikaisemmin saaneet oppia hypyharjoituksiinsa. Oli aloitettava aivan alusta. Opettaja Jukka Rätyn tavalla esimerkillä kipinä syttyi ja ahkeruus hypyymäiseen oli valtava. Keskimäärin 50 otti osaa näihin harjoituksiin ja myöhemmin kilpailut olivat niin yleisöön kuin osanottajiinkin nähden runsaat. Kun mäkilpailut olivat mukana hiihtokilpailujen ohjelmassa, yleisömäärätkin kasvoivat ja seura sai runsaampia pääsylipputuloja. Parhaiden hypyypituidet olivat 25-27 m. Palkintoina jaettiin alussa vuosittain mäki- ja hiihtokilpailuun 10-15 paria, joten hypyypääjien luku kasvoi tälläkin tavalla.

Palatakseni vielä kesäurheiluun, pesäpalloa harrastettiin laajassa mittassa. Joka kylässä oli omat joukkueensa, joista valittiin joukkue vieraille paikkakunnille tehtäville kilpailumatkoille edustamaan seuraamme ja monta kertaa palattiin voittajina kotiin. Myös naiset edustivat hyvin seuraamme. Muusta urheilusta mainittakoon, että seuralla oli monia hyviä urheilijoita, jotka saavuttivat monia piirin mestaruuksia, vaikka tulokset siihen aikaan ei olleet kovin korkeita luokkaa. Parhaita tuloksia seurusteella olivat Santeri ja Alu Jauhki, Samuel Krogius pikajuoksijoina, moniottelijoina Jouhki ja Vilho Suihko, Pekka Kaskenperä keihäänheitäjänä, Jaakko Leskinen seiväshypyypääjänä ja keihäänheitäjänä, muitakaan unohtamatta. Voimistelu oli seuran ohjelmassa myös aina vuoteen 1935 asti. Seuran jäsenet ottivat osaa suojeluskuntalaisina järjestön mestaruuskilpailuihin, saavuttaen niissä paitsi piirin mestaruuksia, Helsingissä 1920 IV ja Kuopiossa 1926 I sijan ja SVUL:n mestaruuskilpailussa Tampereella VI sijan.

Seuran jäsenmäärä oli keskimäärin 150 ja lisäksi alle 16-vuotiaita nuoria oli n. 60-70, jotka oli vapautettu jäsenmaksusta. Pisimmän ajan seuran johtokuntaan kuuluivat Otto Timonen, Jukka Rätty, Pekka Kaskenperä, Pekka Leinonen, Isak Halonen, Vilho Suihko, Samuel Krogius, Emil Jaatinen, Santeri Leskinen, Matti Silvennoinen, Arne Nyberg ja Lyyli Sundman. Puheenjohtajana oli Otto Timonen v. 1921-37 ja Pekka Kaskenperä 1937-39. Seuran toiminta lopetettiin Kuusankoskella pidetyssä kokouksessa 30.5. 65. Tällöin päätettiin seuran varat mk 2.655,20 lahjoittaa seuraavasti: ostetaan ainaisesti kiertävät hopeiset 400 mk maksavat pokkaalit Karjalan Liitolle, Karjalan Jääkäripataljoonalle ja Harlun Pitäjäseuralle niiden vuosittain pidettävien kilpailuihin ja loput varat luovutetaan Harlun Pitäjäseuralle erityiseksi palkintorahastoksi.

Laskelän Naisvoimistelijat

perustettiin v. 1927. Alussa seura toimi Harlun Urheilijain naisjaostona. Jäseniä oli vuosittain 20-25. Harjoituksissa käytiin ahkerasti ja esiinnyttiin valmiilla ohjelmalla juhlissa ja iltamissa. Käytiinpä esiintymässä naapurikyliissäkin, joskus aivan omalla ohjelmalla. Yleisöä oli näissä tilaisuuksissa salin täydeltä. Kesäisin pelattiin pesäpalloa, vierailtiin naapurikyliissä ottamassa mittaa tässä taidossa ja palattiin aina voittajina kotiin. Mutta vähitellen heräsi kysymys seuran itsenäistymisestä ja liittymisestä Suomen Naisten Liikuntakasvatuliittoon siksi, että omana seurana toiminta tulisi molemminpuolisemmaksi ja kehittymismahdollisuudet suuremmiksi kuin kylän urheiluseuran alaosastona toimiessa. Lisäksi näin päästiin läheisempään kanssakäymiseen koko maan käsittävän voimisteluliiton kanssa. Seura rekisteröitiin 12.4. 35 SNL:oon ja se otti silloin nimekseen »Laskelän Naisvoimistelijat». Puheenjohtajana oli opettaja Anna Jyrkilä, voimistelunjohtajaksi tuli alussa opettaja Lyyli Nisu ja myöhemmin opettaja Veera Mämmi ja postivirkailija Aulikki Seppänen, pesäpallon ohjaajana Irja Leskinen, sihteerinä Lyyli Salmimies ja Martta Kettunen. Seura lopetti toimintansa v. 1939-talvisodan alkaessa.

Hämekosken Hyrske

perustettiin v. 1939, jolloin saatiin Hämekosken Tehtaalta 5000 mk:n avustus. Lisäksi järjestettiin arpajaiset. Näillä varoilla ja jokaviikkoisilla talkoilla rakennettiin tehtaan omistamalle maalle tyydyttävä kenttä. Jo aikaisemmin oli vanhalla toripaikalla Herman ja Väinö Räsänen johdolla pelattu pesäpalloa. Nyt kentän valmistuttua virisi pesä- ja jalkapallon harrastus entistä suuremmaksi. Ystävyysotteluita käytiin pelaamassa kaikilla lähi-paikkakunnilla. Seuran pitkäaikaisimmista jäsenistä mainittakoon V. Räsänen, Sidoroff, Aalto, Honkanen ja Jaatisen veljekset, joista varsinkin Lauri kunnostautui hiihdossa. Vielä mainittakoon Hämekoskella urheilukärpäsen pureman saanut Keijo Muje, joka kehittyi sotien jälkeen huippu-urheilijaksi varsinkin pituushypyssä ja muissakin urheilulajeissa. Seuran toiminta loppui sotien aikana, kun seuran jäsenet hajaantuivat ympäri maatamme.

Teollisuuslaitosten urheilutoiminta

syntyi Laskelä Osakeyhtiön osalta 1920-luvun alkupuolella toimitusjohtaja Arne Gripenbergin aloitteesta. Tätä varten perustettiin yhtiön toimesta erityinen urheilutoimikunta, joka asetti vielä lisäksi jokaiselle tehtaalle alaosastonsa. Näin saatiin organisoiduksi koko urheilukasvatus saman elimen käsiin. Toimikunta hoiti kaikkien tehtaitten harrastus- ja kilpailutoiminnan niin kesällä kuin talvella. Vuoden 1924 alusta ryhdyttiin järjestämään hiihtokilpailuja, joita pidettiin tehtaitten välisinä ja joihin osanottajien lukumäärän ratkaisi jokaisen tehtaantöytäntekijöiden lukumäärä. Jouk-

kueiden vahvuus oli tavallisesti 10-20 miestä. Naisille ja nuorille järjestettiin samanaikaisesti omat kilpailut. Heille hiihdettävä matka oli 3-5 km, miehille 10 km.

Kun innostus näin saatiin leviämään tehtaalaisten keskuudessa ja osanotto kilpailujen karsintoihin näytti aina vain kasvavan, alettiin seuraavina vuosina järjestää ns. harrastushiihtoja työntekijöille vapaa-ajan vieton ohjaamiseksi terveelliselle pohjalle. Nämä hiihdot käsittivät tavallisesti 7-10 km:n pituisia hiihtolenkkejä jonkin lähikylän vuokrattuihin taloihin, joissa oli kirja nimien merkitsemistä varten. Päivittäisistä hiihtosuorituksista sitten talven loppua laskettiin jokaisen käyntikerrat palkintosijoja määrättäessä. Tämä hiihtomuoto sai hyvin suuren suosion tehtaalaisten piirissä, mitä osoitti se, että oli vuosittain hiihtäjiä, jotka olivat käyneet joka päivä jossakin päätepisteessä. Osanottajien lukumäärä oli jokaisella tehtaalla laskettava sadoissa.

Jatkaaksemme vielä hiihtoharrastuksesta voidaan palauttaa v. 1926 aloitetut massahiihdot, jotka tapahtuivat ns. prosenttikilpailuina, joihin osallistuivat melkein kaikki työntekijät ikään ja arvoon katsomatta. Nämä kilpailut pidettiin jokaisella tehtaalla erikseen omina kilpailuina. Hiihtomatkan pituus oli 10 km

naisten ja nuorten kilpailuissa 3-5 km. Osanotto oli aina runsas, jopa 80-90 prosenttia saavutettiin. Osanottajien lukumäärä saattoi olla yhteensä 1000-1500 hiihtäjää. Näiden hiihtojen perusteella osastot valitsivat edustajansa yhtiön mestaruuskilpailuihin, jotka pidettiin eri tehtailla, ne käsittivät noin 100 kilpailijaa riippuen osastojen vahvuudesta. Alkuaikoina oli Saha paras, sitten Laskelä, viimeisinä vuosina Leppäkoski hääri voittajana. Nämä mestaruuskilpailut olivat tehtaalaisille suuri hiihtujuhla, jota olivat myös tehtaantöytäntekijöiden jäsenet seuraamassa.

Näin alkuun saatu urheilutoiminta ulotettiin vuodesta 1925 lähtien kesäurheilun alalle. Ryhdyttiin pitämään jokavuotisia »kesäolympialaisia», joissa urheilulajeina vuorottelivat eri rata- ja kenttälajit, pesä- ja jalkapallopelit, soutu ja köydenveto. Soudussa kilpailivat ainoastaan Sahan, Laskelän ja Leppäkosken 5-miehiset joukkueet. Tarkoitusta varten tehdas rakennutti erityiset tähän sopivat veneet. Kilpailu tapahtui Laskelän joella 2 km:n matkalla. Ja voi sitä riemua, joka vallitsi silloin rannoilla kun suosikkivene voitti joskus ainoastaan veneen mitalla. Köydenvetoa varten sahalla keksittiin mittarilla varustettu jousilaite, jonka avulla voitiin todeta jokaisen vetäjän vetovoiman lujuus. Sen perusteella valittiin

osanottajat joukkueeseen. Tällä kikalla saha voittikin useasti kilpailun. Lukuisten kiertopalkintojen lisäksi jaettiin näissä kilpailuissa suuri määrä kunnia-palkintoja ja satoja mieskohtaisia palkintoja. Tehtaan joukkue osallistui myös Sortavalassa puulaakikilpailuihin, voitti hiihdossa aina oman sarjansa. Kymin Oy:n kilpailuihin osallistuttiin vaihtelevalla menestyksellä, ampumakilpailuissa Kuusankoskella 1938 voitti Laskelän joukkue Kymin Oy:n tehtaitten välisen mestaruuden. Ei ole vähäksi arvioitava sitä kasvattavaa ja yhteenliittävää merkitystä, mikä näillä Laskelä Oy:n työntekijöilleen järjestämällä tilaisuudella oli.

Hämekosken Tehdas

pani toimeen yhdessä päätehtaansa Värsilän kanssa samantyyppisiä massakilpailuja hiihdossa kuin Laskelässäkin, vuorotellen Värsilässä ja Hämekoskella, ja mukana oli satoja kilpailijoita.
- Otto Timonen

Illoinen lukkari

Harlun seurakunnassa toimi kanttori-urkurina Antti Moilanen 30-luvun alusta sotavuosiin saakka. Harlulaiset muistavat tämän kirkon sisällä, rajoittuen se tuohon viemäriin. Alaa oli kai viljelty joskus Pekisten ja Hallan aikoina, mutta ojat olivat pahasti tukossa, pajua ja leppää kovasti, kun sitä oli käytetty vain laitemena. Kanttori Moilanen innosti tekemään siitä uudelleen viljelysmaata kirveellä ja hevosparrilla, kuten siihen aikaan tehtiin.

Kerran olin heillä puintihommissa. Kun työ saatiin loppuun, kanttori virkkoi: »Nyt Antin repäs kauralla.» Sain hänestä yleensä sen vaikutelman, ettei valittelemisen ollut hänen tapaistaan. Olihan hänellä perhettä senkin ajan mittapuun mukaan reilusti ja monta lasta syntyi vielä Harlussakin. Kylillä käydessään hän pyrki tekemään tilauksia rotinoista, kun asia alkoi olla ajankohtainen.

Olin eräänä syksynä heillä kyntämässä. Naapurilla oli hyvä ruuna, muistaakseni Antti Sauramolta ostettu. Ruuna kävi hyvin meidän Huvin kanssa pariksi. Ne olivat pieniä, sitkeitä ja kulkevia hevosia, joilla oli helppo tehdä työtä. Antti loihe lausumaan: »Siinä on pari oikein tereen kanssa tehty eikä tarvitse kuin hatullinen kauraja.»

Raha-asiat olivat yleensä kireät 30-luvun alussa. Kanttori tuumasi vain: »Mikä huutain tulee, se viheltäin menee.»

Tulee mieleen aika 50-luvun alussa. Olimme vuokratilalla täällä

Pappi ja kunnallismies

Kirkkoherran vaalissa 4. 2.1923 Harlun seurakunnan jäsenet valitsivat ensimmäiseksi ja ainoaksi vakinaiseksi kirkkoherrakseen Lapin T.L. kappalaisen Ilmari Tuomisen. Hän astui virkaansa seuraavan vuoden tammikuussa. Papiston matrikkeli tietää hänestä, että hän oli syntynyt Tampereella 4.10.1892, tullut ylioppilaaksi Hämeenlinnassa 1913, suorittanut teologisen erotutkinnon arvosanalla laudatur 1916, vihitty samana vuotena papiksi Porvoossa, suorittanut pastoraalitutkinnon 1919 ja korkeimmalla kiitoksella hyväksytyn pastoraalitutkinnon 1937. Edelleen mainitaan, että hän on julkaissut useita kirjoituksia kirkkoilmissa lehdissä. Perhettä hänellä oli Mary-rouva ja lapset Brita-Maja, Olle ja Arne. — Millainen tämä Länsi-Suomesta muuttanut, hyvän koulutuksen saanut pappi oli harlulaisten sielunpaimenena, tästä kertovat jotain naapureina Harlussa asuneet Pekka ja Aino Vauramo seuraavassa:

Kirkkoherra Tuominen oli monitahoinen mies: hoiti seurakunnan ja kunnan asiat. Hän oli hyvä puhuja, joka johdonmukaisesti esitti asiat saarnoissaan ja puheissaan. Tunnontarkasti hän huolehti seurakunnallisista tehtävistään. Lähestyvä hänelle läheinen. Ei ole ihme, että Harlussa lähetyksen kannattaminen oli vilkasta. Mutta hän ei unohtanut myös lähellä eläviä avun tarvisijoitakaan, vähäosaisia. Hän saattoi johtaa seura-

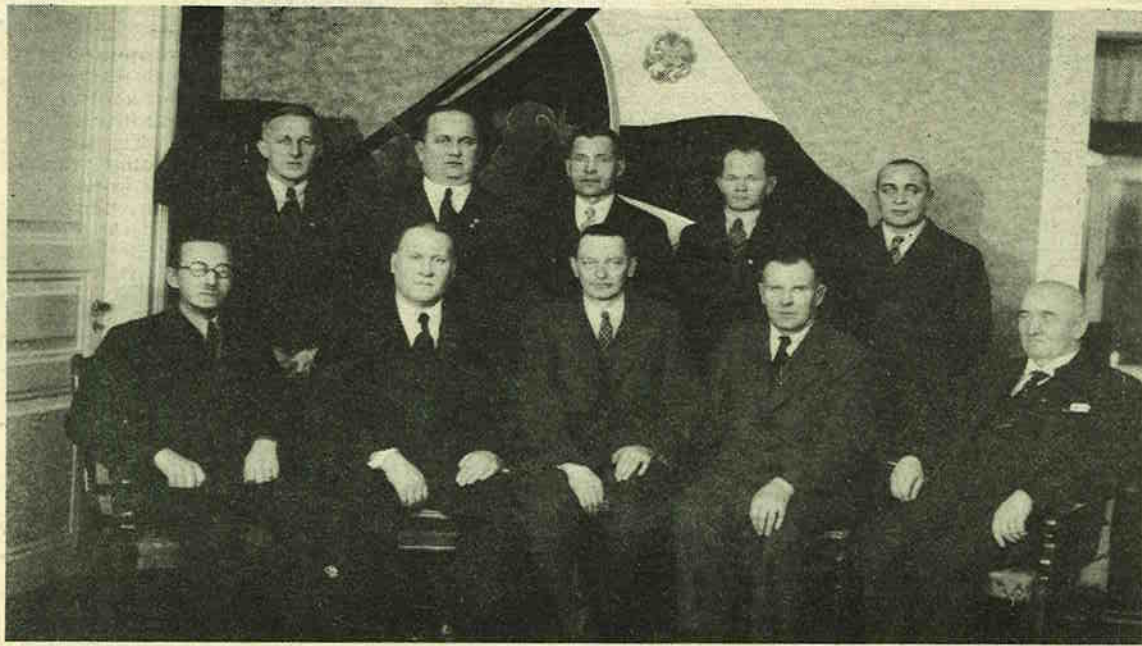
kuntaa päättävästi ja lujaotteisesti, mutta samalla hän piti yllä lämpimiä suhteita seurakuntalaisiin. Ei hän työssään vaijojaan säästänyt. Lapsen kastamista pyydettäessä hän sanoi: »Ei sitä tarvitse tänne pappilaan tuoda, kyllä minä joudan kotiinkin tulemaan.» Niinpä hän kävi kerran Vauramoilla yöllä kastamassa lapsen, joka oli heikossa kunnossa.

Tuominen oli samalla kunnallismies. Hänelle ei ollut vierasta käsitellä yhteiskunnallisia kysymyksiä ja osallistua päivän tapahtumiin. Hän kuului Harlun kunnanvaltuustoon kaikkiaan 12 vuotta ollen puheenjohtajana vuosina 1930-32. Eräs valtuuston kokous on säilynyt mielessä. Kokouksessa sovittiin erään asian yhteydessä, että kunnallislautakunnan puheenjohtaja Juho Lihavainen lähtisi Helsinkiin esittämään kunnan näkemyksiä. Kirkkoherra antoi Lihavaiselle joitakin neuvoja, miten tämän tuli puhua kysymyksestä. Silloin joku valtuuston jäsenistä huusi: »Älä neuvo Lihavaista valehtelemaan.» Kirkkoherra vastasi: »Enhän minä opeta häntä valehtelemaan, vaan selittämään kaikki asiat parhain päin.»

Kirkkoherra oli luonteeltaan hyvin suora ja esiintyi myös sen mukaisesti. Voi olla, että se ei kaikkia joskus miellyttänyt. Mutta hän ei sitten muistellut tilanteita jälkepäin. Naapureissa hän kävi omasta aloitteestaankin tupakkaturinoilla. Seurakuntalaiset pitivät papistaan.

Harlun Heinäjoen pyhäkoululaisia Heinäjoen kansakoululla v. 1935. Oikealla kirkkoherra Ilmari Tuominen ja kanttori Eino Pesonen.

Laskelan Jokilaakson Rintamamiesyhdistyksen johtokunta v. 1938, istumassa vasemmalta: A. Nurmela, E. Lönnberg, K. Appelberg, P. N. Vasko, J. Lindholm, seisomassa vasemmalta: O. Timonen, E. Tikka, J. Jurvanen, P. Leinonen ja T. Silvennoinen.

Maanpuolustusjärjestöt

Harlun suojeluskunta

Venäjän vallankumouksen jälkeen otet maassamme muutettiin rauhattomiksi. Sattui tukatitheaän levottomuuksia ja epäjärjestystä, jona kauppojen ryöstöjä. Näihin tekoihin yhtyivät vielä tänne jääneet venäläiset sotaväen osastot, jotka murhaten upseereitaan ja perustaan kaikenlaisia työläis- ja sotamiesneuvostoja hulinoivat pääasiassa pääkaupungissamme, jolloin virkavaltamme ei enää monissa tapauksissa pystynyt pitämään järjestystä yllä.

Kun pelättiin näiden epäjärjestysten leviävän koko maahan, heräsi Sortavalassa ja sen maalaiskunnassa ajatus perustaa vapaaehtoisia joukko-osastoja estämään mahdollisesti täälläkin sattuvia häiriöitä. Tässä mielessä kehoitettiin kylien edustajia ottamaan yhteys Sortavalan maalaiskunnan viranomaisiin, koska paikkakuntamme suurimmalta osaltaan siihen aikaan kuului mainittuun kuntaan. Kunnanhallituksen toimesta kutsuttiin syyskuussa 1917 edustajia eri kylistä kunnantalolle pohtimaan kerrottuja tapahtumia. Siellä päätettiin perustaa koko kunnan alueelle vapaaehtoisia valvontaelimiä ja jokaiseen kylään valittiin mies tätä asiaa valmistelemaan.

Kun Jänisjokilaakso muodosti kokonaan kunnan keskuksesta syrjässä sijaitsevan erillisen tehdasteutujen asutusalueen, niin ehdotettiin, että sinne perustettaisiin oma vapaaehtoinen järjestys valvontaelin, joskin hallinnollisesti se tulisi kuulumaan Sortavalan maalaiskuntaan. Vielä samassa syyskuussa silloinen Laskelan tehtaantöimistöjohtaja insinööri Arne Gripenberg kutsui kansalaisia kokoukseen Laskelan palokunnan talolle. Sinne saapui parikymmentä osanottajaa. Kun asiasta oli keskusteltu seikkape-

räisesti, päätettiin yksimielisesti yhtyä hanketta ajamaan. Seuraavan lokakuun 4. päivänä kokoonnuttiin uudestaan samaan paikkaan, nyt jo 45 miehen joukolla, ja päätettiin perustaa suojeluskunta Laskelään, Leppäkoskelle ja Hämekoskelle. Jäseniksi liittyivät kaikki läsnäolevat. Alue tuli käsittämään koko Jänisjokilaakson Laatokasta Jänisjärvelle. Toimintaa johtamaan valittiin Laskelästä ins. Arne Gripenberg, rak. mest. Karl Nylund ja konttoristi Väinö Wahlström, Leppäkoskelta kauppias Pekka Nissinen, Hämekoskelta kasööri Karl Örnell ja konttoristi Väinö Kallioinen. Heti aloitettiin miesten koulutus, jota johtivat Nylund ja Wahlström. Samalla hankittiin lisää jäseniä. Marraskuun alusta onnistuttiin saamaan harjoituspäälliköksi Sortavalasta vanhan sotaväen vääpeli poliisikomissario Heikki Vähäsalo, joka tarkomkaasti ja taitavasti antoi sotilaskoulutusta 3 kertaa viikossa. Innostus asiaan oli suuri, vaikkei ollut aseistusta muuta kuin haulikoita ja jokunen pistooli ja revolveri. Myöhemmin saatiin ostetuksi yksi venäläinen sotilaskivääri ja siihen viisi panosta.

Kun tammikuun 23. päivänä Sortavalan varuskunnan venäläinen sotaväki riisuttiin aseista, tähän toimenpiteeseen ottivat osaa myös laskeläläisistä Väinö Wahlström, Viktor Ervasti, Juho Nousiainen, Alvia Koskinen ja Otto Timonen. He suorittivat myös vartiopalvelusta Sortavalassa parin viikon ajan, kunnes taas vaihdettiin toiset heidän tilalleen. Nyt alkoivat jo vapaussodan rintamat muodostua Karjalan sotatoimialueella. Sinne lähti vapaaehtoisia myös meidän suojeluskunnastamme. Helmikuun kutsunnoissa joutui vielä moni suojeluskuntalaisistamme rintamalle. Sankarivainajina kaatuivat August Heidentsrauch ja Antti Hämäläinen.

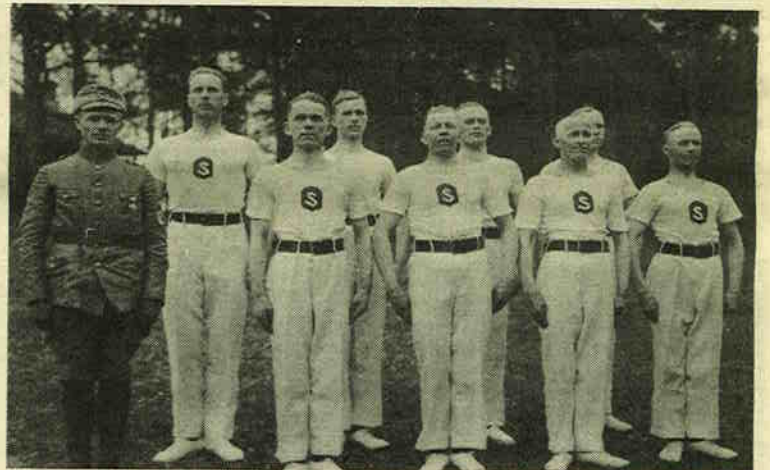
Kun paikkakuntamme muodostui omaksi Harlun kunnaksi

Harlun Lotta-Svärd-paikallisosaston monivuotinen johtokunta Ella Lindholmin kodissa v. 1939, vasemmalta istumassa: Ina Alarotu, Maiju Ohlsson, Ella Lindholm, Elsa Ohlsson, Saimi Nurmela, takana Irene Pesonen ja Helvi Vehniäinen.

kiitos hyvien ja innostuneitten kouluttajien. Koulutus käsitti jalkaväki-, miinanheitin-, konekivääri- ja tykistö-koulutuksen. Harjoituksia pidettiin pääasiassa iltaisin kyläosastoissa, mutta järjestettiin myös vuosittain useita monipäiväisiä harjoituksia ja leirejä. Koulutus kehitti myös suojeluskuntalaisten ampumatasoa verraten korkeaksi, olihan suojeluskuntamme parhaimpia piirin suojeluskunnista ja saavutettiin lukuisan määrän niin joukkuekuin mieskohtaisia mestaruuksia. Samoin hiihto- ja muu urheilua oli korkealla tasolla. Niinpä 20-30-luvuilla oli aikoja, jolloin kaikki sk-piirin alaiset kiertopalkinnot olivat suojeluskuntamme hallussa. Alkuaikoina oli myös voimistelu ohjelmassa, eikä siinäkään ilman tuloksia jäänyt: Suojeluskuntajärjestön mestaruuskilpailuissa 1920 Helsingissä tuli IV ja 1924 Kuopiossa I sija. Viimeisinä vuosina pääpaino pantiin sotilasoteluun, jossa suojeluskuntamme sijoittui jokaisena vuotena piirin aluekilpailuissa ensimmäiseksi.

Talvisodan puhjettua ja reserviläisten mentyä rintamalle koottiin jäljelle jääneet suojeluskuntalaiset kasarmimajoitukseen ja täydennettiin Salmin, Suojärven, Uomaan, Loimolan ja osaksi Ruskealan suojeluskuntalaisilla. Tällä yli 200 miehen vahvuisella joukolla hoidettiin Harlussa raskasta iv- ja vartiopalvelusta sekä muita sotilaallisia tehtäviä jokapäiväisten pommitusten alaisina, lepoaikojen ollessa lyhyitä. Rauhantulua lähtivät suojeluskuntalaiset viimeisessä junassa, matka suuntautui ensin Viinijärvelle ja sieltä Heinävedelle, jossa 2 kuukauden ajan pidettiin sotilasharjoituksia, minkä jälkeen vapautettiin vanhemmat ikäluokat ja nuoremmat menivät suorittamaan asevelvollisuuttaan.

Harlun sk:n joukkue sk-järjestön voimistelumestaruuskilpailuissa 3.6. 1926 Kuopiossa, vasemmalta: joukkueen johtaja Pekka Rätty, Aarne Liljelund, Kaarlo Pitko, Isak Halonen, Pekka Kaskenperä, Evert Lindberg, Otto Timonen, Samuel Krogus ja Arvi Timonen.

Viimeinen esikunnan kokous jouduttiin pitämään 30.6. 40 Kuopiossa. Siinä päätettiin suojeluskunnan toiminta lakkauttaa.

Kun karjalainen väestö palasi uudelleen kotipaikkakunnilleen, alkoi suojeluskuntakin osoittaa elonmerkkiään helmikuussa v. 1943. Kaikki asekuuntoinen väki oli parhaillaan jatkuvassa rintamapalveluksessa, joten toiminta kotijoukkojen alueella jäi vähäiseksi eikä vahvuuskaan ollut suuri, keskimäärin 40-50 jäsentä. Työtä riitti sentään tallekin joukolle vapaaehtoisissa maanpuolustustehtävissä.

Toisen sotamme päättyessä Harlu jouduttiin uudelleen luovuttamaan Neuvostoliitolle ja Harlunkin väestö siirtyi toistamiseen Suomen nykyiselle alueelle. Väliurhan sopimuksen perusteella tällöin lakkautettiin koko sk-järjestö maassamme. Silloin oli lopetettava myös Harlun sk:n toiminta. Viimeinen suojeluskunnan kokous pidettiin Piek-sämällä 2. päivänä marraskuuta 1944, jolloin läsnä olivat Elias Lönnberg, Kaarlo Kokko, Vilho Saarinen ja Otto Timonen.

Harlun suojeluskunta suoritti vapaaehtoista maanpuolustustyötä kotipaikkakunnallaan 25 vuoden ajan itsenäisyytemme alusta karjalaisen väestön siirtymiseen kanta-Suomen alueelle. Suojeluskuntalaisemme antoivat oman panoksensa yhteiseen elämämme esimerkillisellä yksimielisyydellään mihinkään poliittisiin suuntiin kajoamatta.

Rinnan seisoi sen riveissä niin tehtaan työmies, maanviljelijä kuin virkamies. Jokaisella oli isänmaan onni ja menestys ennen muita pyhänä velvollisuutenaan.

Lotta-Svärd Harlun osasto

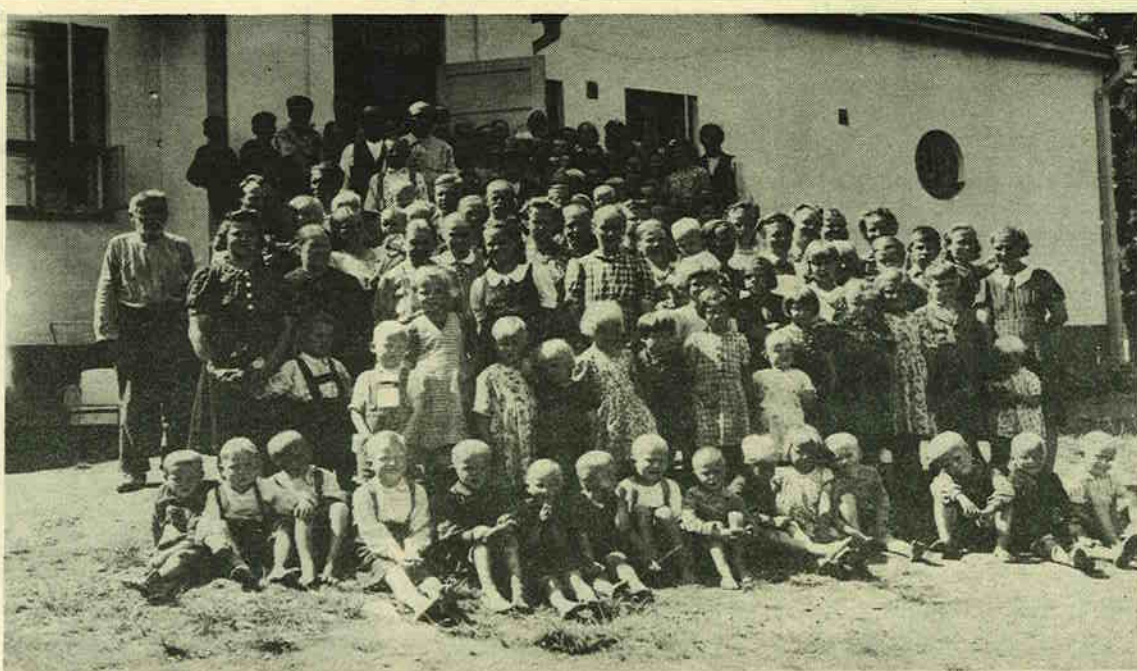
Laskelan Lotta-Svärd -osaston perustava kokous pidettiin helmikuuisena sunnuntaina 20.2. 1920 Laskelan palokunnan talossa. Läsnä oli noin 20 henkeä. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin rva Fabritius ja sihteeriksi rva Wahlström, joka rva Fabritiuksen erottua vuoden kuluttua hoiti myös puheenjohtajan toimen parin vuoden ajan. Sen jälkeen tuli puheenjohtajaksi rva Lindholm, joka oli siinä toimesa 17 vuotta. Sihteerinä toimivat nti Penttinen ja rva Vehniäinen pitkän aikaa. Rahastonhoitajana oli rva Ohlsson 20 v, muonituspäällikkönä nti Alarotu 19 v. Lääkintöosastoa johti rva Liisi Lindroos useita vuosia. Leppäkoskella ja Hämekoskella toimivat erilliset osastot. Harlun suojeluskunnan toivomuksesta muutettiin koko osaston nimeksi v. 1929 Lotta-Svärd Harlun osasto, jonka kotipaikaksi tuli Laskela, ja siihen kuuluivat edellään mainitut osastot alaosastoina. Jäsenmäärä lisääntyi vuosi vuodelta ollen lopulla noin 170.

Ruokailuvälineiden ja keitto-astioiden ostamista sekä lottien kouluttamista varten hankittiin varoja pitämällä myyjäisiä ja iltamia pari kertaa vuodessa. Myyjäisiä ennen kokoonnuttiin ompeluiltoihin Laskelan klubille ja herkkuja leivittiin kodeissa. Pääasiallinen lottien tehtävä oli tiettenkin Harlun sk:n muonittaminen kaikissa ampuma- ja taisteluharjoituksissa sekä illanvietoissa. Kun suojeluskunta oli pirteä, riitti lotille työtä, ja ilmielin sitä tehtiinkin. Usein osallistut-

Hankasalmella. Kanttori käväisi pikavisiitillä. Sanoi haluavansa käydä Liisalle laulamassa (silloin äiti oli vielä elossa). Annoin hänelle hevoskyydin Haapalaan, jossa vanhempani asuivat (nyt asuu vanhin veli Heikki perheineen). Antti keuhui: »Nämähän elävät kuin hovilaiset.»

Vielä eräs tapaus. Oli talvi. Harlun seurakunnan entinen kirkkoherra Kohonen ja kanttori Moilanen olivat tulleet Hankasalmelle vierailemaan. Jaatisen Juhaniilta kanttori oli lainannut entisen sota-saalistamansa, jonka oli Ylihärmässä myynyt. Matkan teko kävi näin mukavasti talosta toiseen. Sattui kuitenkin heidän Haapalasta lähdettyään reki kaatumaan ja pappi jäämään alimmaksi. Siinä kanttori nuhteli kirkkoherraa liiasta syömisestä, kun reki ei pysy tasapainossa. Hauska mies oli tuo Harlun entinen lukkari. — L a s s i N i s u.

työn suorittivat lotat talvisodan aikana muonitustehtävissä, kanttiinien hoidossa ja ensiapuaseilla koko pitäjän alueella. Kun Harluun sijoitettiin runsaasti puolustus- ja linnoitusjoukkoja, oli itsestään selvää, että lotat joutuivat näiden joukkojen emänniksi. Suurimmat muonituskeskukset sijaitsivat Laskelässä, Leppäkoskella, Hämekoskella, joissa päivittäinen vahvuus oli satoja miehiä. Muonituspäällikköinä toimivat neidit Alarotu ja Meri Kronholm sekä rouva Pynnönen. Muonitus hoidettiin myös Harlun sk:n muodostamissa vartiopaikoissa, joita oli eräseen aikaan 18 ympäri pitäjää. Kanttiinia pidettiin sodan aikana Laskelässä ja Leppäkoskella. Lotat huolehtivat myös sk-laisten vaatetuksien korjauksista ja lumipukujen valmistamisesta. Tämä työ vaati paljon aikaa, olihan sk-laisia täällä palveluksessa pari sataa miestä. Lottaosastojen yhteinen vahvuus oli koko sodan ajan keskimäärin 100-120. Puheenjohtajana oli tänä aikana rva Pynnönen, sihteerinä ja rahastonhoitajana rva Ida Silvennoinen.

Hämekosken seudun evakoita v. 1944 Tohmajärven kunnan Purtovaaran koululla.

Talvisodan päätyttyä loppui osaston toiminta. Rahavaroista lahjoitettiin invalideille 10.000 mk ja loput varat ja pelastuneet tavarat luovutettiin Lotta-Svärdjärjestön keskusjohtokunnalle. Karjalan takaisinvaltauksen jälkeen 1941 muodostettiin Harluun palanneet lotat uudelleen osaston, Laskelään ja Leppäkoskelle avattiin kanttiinit. Kovin suursiksi ei osaston jäsenmäärä nousutakaan jatkosodan aikana. Kun kaikki eivät palanneet Karjalaan, osaston vahvuus oli noin 50 lottaa. Niissä tehtävissä, joita suojeluskuntalaiset noina aikoina hoitivat, olivat lotat tapansa mukaan auttamassa. Kun paikallinen siviiliväestö toistamiseen 1944 evakuoitiin, lottien huoleksi tuli maataloustöihin jääneiden miesten muonittaminen, mitä työtä riitti sodan päättymiseen asti. Lotta-Svärdjärjestö lakkautettiin samoihin aikoihin kuin suojeluskuntajärjestökkin, ja näin päättyi tämä naisten keskuudessa laaja mittasuhteet saavuttanut vapaaehtoinen maanpuolustustyö.

Laskelän Jokilaakson Rintamamiesyhdistys r.y.

perustettiin 3. p:n marraskuuta 1933. Sen tarkoituksena oli koota yhteen v. 1918 itsenäisyystaisteluihin osaaottaneita rintamamiehiä pitäjän alueelta ja osaksi Impilahden pitäjän Pirskan kylästä. Toiminta keskittyi pääasiassa vapaussodan saavutusten vaalimiseen ja varattomien rintamamiesperheiden avustamiseen sekä samalla invalidien toimeentulon tarkkailemiseen ja tukemiseen. Paikkakunnalla ei ollut erityistä vapaussodan invalidien omaa elintä. Ensimmäisen johtokunnan jäseniksi valittiin Elis Lönnberg puheenjohtajaksi, Otto Timonen sihteeriksi ja muiksi jäseniksi Julius V. Lindholm, Juho Jurvanen, Pekka Leinonen, Eino J. Tikka, Toivo Silvennoinen, Vilho Kotamo, Karl Appelberg ja Allan Nurmela. Jäsenmäärä oli perustamisvaiheessa 30, mutta kohosi se myöhemmin 83:een. Koska yhdistykseen ei voitu ottaa mukaan nuoria jäseniä, niin jäsenmäärä laski vuosittain, kun vanhemmat veteraanit poistuivat joukosta. Viimeisenä

Elettiin syyskuun loppua vuonna 1939. Olin parhaan ystäväni Niinan kanssa tulossa Harlun kirkosta, jossa kirkkoherra Tuomisen pitämä jumalanpalvelus kesti kristillisesti vähintään kaksi tuntia. Päivä uutisille pistäydymme kotimatalla Toivo Huovisen uuteen taloon. Muuta en tapauksesta muista kuin: Keski-Euroopassa »evakuoitiin» eräitä maakuntia. Tällöin kuulin ensimmäisen kerran tuon sanan, josta tuli vuosikymmeniksi karjalaisten ja muidenkin suomalaisten suuhun niin sopiva iki oma sana »evakko». Emmekä avustaneet, että pian olisi meilläkin edessä sama tie ja siihen lopuisi meidän ja kaikkien muidenkin karjalaisten evakoiden huoleton nuoruus.

Lokakuussa kuunneltiin uutisia neuvotteluista ja avusteltiin pahaa. Koulut täyttyivät sotilaista ja autokolonnat vyöryivät itään. Sillanpään marsilaulu

opittiin hetkessä. Sota alkoi, salmilaiset, impilahdelaiset karjoineen kulkivat yötäpäivää länteen. Tulipalojen loimut idän taivaalla aina vain lähenivät. Alettiin pakata jo omiakin tavaroita. Puolivälissä jouluukuuta Jänisjoen itäpuoli evakuoitiin. Harlun länsipuoli sai asua paikoillaan rauhan tulon asti.

Ensimmäinen lähtö

Olin puhelinkeskuksesta työssä, sain evakuointipäälliköltä tehtäväksi viedä lähtöviestin kotini lähinaapurille, mikä oli elämäni vaikeimpia tehtäviä. Ilta-yöstä lähti karja junaan Harlun asemalta, aamuyöstä naiset, vanukset, lapset ja muu huonokuntoinen väki. Miesten piti vielä palata ja lähteä sitten hevospelissä jonkin päivän kuluttua. Pakkanen oli kova, kuu näytti valoaan taivaalla, kun kylämme 300 nautaa ajettiin asemalle. Siellä oli

nuoralla aidattu iso alue, jossa karja kiersi ympäri ja huusi, mikä kaikuu varmaan korvissani — muistellessani tilannetta — ikäni loppuun asti. Vaunut lastattiin niin täyteen, että eläimiä oli mahdoton millään lailla ruokkia ja lypsää, eikä hoitajillakaan, Iida Ahtiainen johdossa olevilla 16-17-vuotiailla tytöillä ollut pariviikkoisen matkan aikana minkäänlaisia peseytymismahdollisuuksia. Yli kymmenen pommitusta tai hälytystä sisältyi vielä »reissuun», juna vain pysähtyi ja työtöt metsään. Yksi kohokohta sentään oli: kahvit Riimimäen asemaravintolassa jouluaattona. Asiakkaat vain piti viedä takakautta sisään juhlaan, likaisia näet olivat. Tammisaaren ympäristökuntiin karja sijoitettiin tai sen jäljellä oleva osa, enimmäkseen sairastuneet tai tuhoutuneet pommituksessa. Ihmiset, aamuyöstä lähteneet, kokivat ensimmäisen pommituksensa Matkasselässä. Monien vaiheiden jälkeen päädyttiin

Kokkolan ympäristön ruotsalaisalueelle.

Ennen varsinaista sijoitusta yövyttiin jopa kirkossa. Suuri alkuvaikeus koti-ikävan lisäksi oli kielitaidon puute, vain muutamia paikalliset miehet osasivat siihen aikaan suomea. Radion uutisia koetettiin kuunnella. Minkään varsinaiseen työhön ei sotatalvelna tehnyt mieli käydä käsiksi, elettiin kotiin pääsyn toiveita. Lapset leikkivät huolta vailla, 2-5-vuotiaat oppivat ruotsia muutamassa viikossa ja yhtä pian sen taas unohtivat. Toinen suuri pulma oli saunojen puute. Muu Suomihan on saunojen luvuttua maata, siellä taas saunat ovat hyvin harvinaisia. Esimerkiksi Soko-ajalla isossa kyläkunnassa, oli vain kaksi saunaa, toinen suuri kuin riikki, toinen taas pieni kuin kanahäkki. Se iso vielä paloi, kun Paussun Matti Hämäläinen lämmitti saunaa 30-40 evakon kylpyä varten. Siellä näin sellaisenkin ihmeen, että pyykkä pestiin talvella ulkona ison avolähteen vierellä. Oli kaksi valtavan suurta pyykkipataa. Toisessa kuumentettiin vettä, toisessa haudutettiin sulassa sovussa puolen kyläkunnan valkoisia pestäviä. Naiset ja padat kilpaa porusivat ja puhdasta tuli ilman automaattia.

Rauhan tulo lopetti toiveet kotiinpääsystä. Loputkin harlulaisista lähtivät kotoa. Heillä oli siinä suhteessa helpompaa, että aurinko paistoi jo korkeammalta eikä niin kiirettäkään ollut, kun kukaan ei hätytännyt takaa, eikä edessäkään kenkään odottanut. Pitkäperjantain jumalanpalveluksessa Kaarlelan kirkossa saarnasi Ilmari Tuominen. Kirkko oli aivan täynnä harlulaisia. Tuskinpa koskaan kärsimysnoma lienee tavannut hartaampia kuulijoita.

Sotien välillä

ei ehditty kotiutua mihinkään. Nuoret hakeutuivat opintoihin ja kouluihin. Maatilojakin tarjottiin jo, mutta pohjoisen karuille rai-vaamattomille hallaisille soille ei mielellään menty. Etsittiin vapaaehtoisilla kaupoilla taloja, mutta minimaaliset korvaukset ehtisistä ja niidenkin epämääräinen maksu pysäyttivät kaupat usein alkuunsa. Siihen aikaan evakot matkustivat paljon, suorastaan asuivat rautatiellä.

Kalliin hinnan saimme maksaa niistä vuosista, jotka olimme jälleen kotona. Puutetta ja työtä riitti. Korttiaika koeteli kaikkia. Suunniteltiin uutta ja korjattiin vanhaa.

Lähtö oli taas edessä.

Se ei ollut niin vaikea kuin ensimmäinen, olihan kesä ja kaikkeenhan tottuu. Taaskin samat työt muutamaa vuotta vanhempina lähtivät matkaan uusien kalliilla hinnalla ostettujen lehmien perässä halki Suomen. Matka kesti Alvi Kapasen johdolla yli kolme viikkoa. Kuluivat siinä loppuun monet puukengät. Mutta oppivat lehmätkin loppuikäseen taidon kulkea tien oikeata laitaa. Nyt sentään tiedettiin paikka, minne mennään, ettei tarvinnut radiossa kuuluttaa, kuten talvisodan aikana. Me paus-sulaiset odotelimme lähtöajan tuloa koko yön Laskelan asemalla. Lapset itkivät: »Kotiin, kotiin...» Aamulla pääsimme matkustajavaunuihin, ei tarvinnut koretella pimeissä tavaravaunuissa. Työkuntoiset naiset ja miehet jäivät kotiin viljankorjuuseen. Väliosaaren Taavetti allekirjoittaneen kanssa luotsasi tuota vanhus-, nais- ja lapsijoukkoa — mukana jopa kolme alle kuukauden ikäistä, Kontiomäen kautta Ylihärmään. Vanha evakkokeskus Kakkola muisti matkan varrella sydäntä lämmittävästi: meidät ruokittiin, lapset pestiin ja vanhat tutut kävivät tervehtimässä. Perillä toivotettiin meidät kädessä pitäen tervetulleiksi. Aterian ja saunan jälkeen vietin pienperheiset ja pienen karjan omistajat kuin sivillä, vain suuriperheisiä sijoitettaessa oli pieniä vaikeuksia.

Kaksi tosi kaskua.

Taas uusi kokemus — lakeus ympärillä, sen jäykähköt, mutta rehdit ihmiset. Heidän elämäntapansa poikkesivat paljon harlulaisista. Suurpiirteisyys oli mielestäni hämmästyttävää näkyvin luonteenpiirre. Kotiväkeni sijoitettiin suureen herännäisiin kuuluaan taloon. Vuokranmaksun tullessa ajankohtaiseksi vanhaemäntä kysäisi, saimmeko me vuokraa Karjalaan jääneestä talosta ja kuultuaan kielteisen vastauksen, virkatti: »Ei teiltäkään sitten mitään oteta.» Eikä mitään maksua otettu nuoren isännäkään palattua sodasta. Tapaus oli varmaan ainutlaatuinen, mutta oleellinen näyttö pohjalaisesta luonteesta.

Edellämäinittujen pohjalaisen seutujen jälkeen olen ollut evakkona myös Hämeessä ja Vyöriällä. Viimemainittu paikkakunta oli karjalaisille kaikkein ikävin. Lapset piti lähettää välitunneille eri aikana kuin ruotsalaiskoulukkaat, olisivat muuten aina olleet tappelunahinassa. V. 1946 pidettiin vielä suuri kansalaiskokous, jonka pontena lähetettiin Helsinkiin vaatimus, ettei ruotsalaisalueelle saa sijoittaa karjalaisia.

Joka paikassa olivat siihen aikaan erilaiset ruoat. Vähän vinnosti katseltiin jokalauantaista piirakan paistoa. Hyviltä ne ovat kuitenkin kaikkien suussa maistuneet ja jokaisessa maakunnassa niitä nyt »luajitaan». — Syödäänkö noita suolaruokana palan päällä, kysyi eräs tyttö minulta piirakan ensi kerran nähtyään. Kuvitteli niitä makkaran tapaan voileivän päälle pantavaksi. Tämä tositaipaus on niin hauska evakkokasku, että toivoisin sen säilyvän.

Etelä-Savo

oli lopullinen harlulaisen maanviljelijän sijoituspaikka. Mielestäni tämä oli kaikille paras ratkaisu. Täällä elellään rauhan-

toimintavuotena 1944 jäseniä oli jäljellä enää 51.

Talvisodan aikana yhdistyksen toiminta oli verraten hiljaisinta, kun jäsenistä suurin osa oli evakuoituna kotiseudultaan ja nuoremmat olivat maanpuolustustehtävissä. Kokouksia sentään pidettiin muutamia. Yhdistys kokoontui viimeisen kerran vuosikokoukseensa Laskelässä 13.3. 1944. Silloin valittiin johtokuntaan Elis Lönnberg puheenjohtajaksi, Otto Timonen sihteeriksi ja muiksi jäseniksi Julius V. Lindholm, Vilho Kotamo, Juho Hurvanen, Eino Tikka, Pekka Vasko, Mikko Kettunen, Karl Appelberg ja Juho Hämäläinen.

Yhdistyksen rinnalla toimi myös erityinen rintamamiesten naisosasto nimeltä »Laskelän Jokilaakson Rintamamiesyhdistyksen Naisosasto», joka oli perustettu 14.2. 1935. Osasto auttoi yhdistystä illanviettojen järjestämisessä. Se toimeenpani myös omasta puolestaan askarteluitoja, joissa tehtiin käsitöitä myy-

jäisiä varten, ja näin saaduilla varoilla avusti varattomia rintamamiesperheitä. Naisosasto lahjoitti yhdistykselle lipun, joka vihittiin 15.5. 1938 Helsingissä Vapaussodan Rintamamiesliiton 20-vuotisjuhliin. Naisosastossa oli koko sen toiminnan ajan keskimäärin 20-25 jäsentä. Heillä oli omat johtoelimensä, ja johtokuntaan kuuluivat rouvat Ester Hellqvist puh. johtajana, Irene Pesonen sihteerinä, sekä rouvat Vera Vasko, Saimi Nurmela, Amanda Sundman, Hanna Kaskenperä, Ida Okero ja Maija Haimakainen. Marraskuussa 1944 valtiolta lakkautti yhdistyksen välirauhan sopimuksen mukaan.

Harlun Aseveljet r.y.

Viime sodissa toimineiden miesten väliseksi yhdyssiteeksi ja heidän yhteisiä kysymyksiä ajamaan syntyi kesäkuussa 1942 Harlun Aseveljet r.y. Sen työhön kuului kotipaikkakunnalla asuvien perheiden huoltotyö, kuten rakennus- ym. avustusten hankkiminen ja niiden jako, maanantaitalkoiden järjestäminen, polttopuiden teosta saatavien teko-palkkojen kerääminen, samoin adressien myynti ja Kansanavun kerääminen. Avustuksia toiminta-aikana jaettiin jäsenille ja muille avustettaville yhteensä noin 360.000 mk, loput varat 16.500 mk jouduttiin luovuttamaan, yhdistyksen toiminnan päättyessä Kauhavalla 4.5. 1945 Kauhavan vallesmannin kautta valtiolle. Kuten muutkin maanpuolustusjärjestöt, lakkautettiin Aseveljijärjestökkin valtiovallalta tulleen määräyksen perusteella. Johtokunnassa olivat pastori Martti Kohonen puheenjohtajana, opettaja Ukko Kastarinen sihteerinä ja konttoristi Otto Timonen rahastonhoitajana. Yhdistykseen oli liittynyt 180 jäsentä. — Otto Timonen

Harlun sk:n pitkäpallojoukko syksyllä 1921 numerojärjestyksessä: 1. Beckman, 2. Silvennoinen, 3. Henriksson, 4. Helenius, 5. Krogius, 6. Suihko, 7. Kirpitseff, 8. Leinonen ja 9. Penttinen sekä pelituomari kapt. Kaarlonen.

Harlun Heinäjoen Marttayhdistyksen kutomakurssien osanottajat. Edessä keskellä ohjaaja Maija Jaatinen.

Voimakasta marttatyötä

Harlun Heinäjoen Marttayhdistyksen toiminnassa on vuosikymmenien kuluessa ollut valojen ja varjojen vaihteluita. Yhdistyksen syntymisen jälkeen ensimmäiset viisi vuotta ennen sotia olivat antoisia toiminnan aikoja. Innostus marttatyöhön oli suuremmoinen. Yhdistys perusti Harlun pitäjän alueelle marttakerhoja melkein jokaiseen kylään, suurimpiin kaksikin. Yhteistyö kerhojen kanssa kehittyi esimerkillisen suotuisaksi. Yhdistyksen ja kerhojen yhteinen vuosikokous ja sen yhteydessä vuosijuhla pidettiin aina Heinäjoen kansakoululla. Tilaisuudessa saatiin uusia virikkeitä työhön vuoden varrelle. Marttatyö alkoi kasvaa vuosittain voimaperäisemmäksi. Nyt kaihomieliin muistelimme niitä aikoja, jolloin koko pitäjän marttojen kanssa yhteisvoimin järjestelimme suuria tilaisuuksia. Kesäisin vietimme hautausmaajuhlia Harlun papiston avustamina. Kesäjuhlat järjestimme joka vuosi Harlun kirkonkylässä. Omien ohjelmien lisäksi saimme juhlimme taitavia puhujia ja esitelmäsihtijöitä eri aloilta. Heidän esityksistään jäi meille kaikille tärkeitä ohjeita, niin kotitaloudellisen valistuksen kuin henkisenkin sivistyksen antia.

Sota ja sen seuraukset katkaisivat näiden onnellisten vuosien ahkerat urastuksemme kotoisilla maisemilla. Emme siitä vielä kuitenkaan kokonaan lannistuneet, vaan sinnikkäästi jatkoimme toimintaamme uusissa olosuhteissa. Keski-Pohjanmaalla Kannuksen kirkonkylässä. Innostus työhön oli sielläkin ilahduttavan suuri. Mainittakoon joka viikkoiset marttailat, opintokerhokokoukset, kurssit ja monet Karjala-juhlien järjestelyt. Olimme kaikki samassa veneessä. Olimme kodittomia, mutta emme yksinäisiä. Kovan kohtalon kokeneina yhteiset harrastukset lähensivät meitä toistemme kanssa niin, että raskoimme helpommin kantaa raskaiden menetyksiemme murheet.

Jatkosodan aikana pääsimme palaamaan kotiseudullemme. Siellä taas uusin innostunein voimin jatkoimme työtämme rauhanajaisissa puitteissa. Entinen työtahti virisi yhdistyksessä sekä monissa kerhoissakin. Meillä oli siellä toimeliaat marttaneu-

vojat, ensin rouva Fanni Muhonen ja hänen jälkeensä neiti Airi Joutsimies. Radioherrojen pyynnöstä esitimme pari tunnin kestävä radio-ohjelmaa.

Tämäkään onni ei ollut pysyvää. Toistamiseen meidän oli luovuttava rakkaasta kotiseudustamme ja marttatyösarostamme ja raskain mielin jätettävä hyvä Harlun vieraisiin käsiin. Vieläkään ei martta-ate meissä sammutunut, vaan vähän kotiuduttuamme taas uusiin olosuhteisiin jaksomme jatkaa monipuolista toimintaamme Härmän aukeilla. Sinne saapui murheellinen sana, että Karjala oli menetetty ikuisiksi ajoiksi. Alkoivat siirtymiset vakituisiin määrättyihin siirtokuntiin. Monet meikäläisistä joutuivat Hankasalmelle, jossa vielä uusin voimin yhdistys alkoi jatkaa toimintaansa hyvällä menestyksellä.

Entisellä kotiseudullamme voimaperäiseksi laajentuneen työsarokamme me menetimme, mutta riveissämme ahkeroinneille martoille — missä päin suloista Suomeamme he itse kukin vaukuttavatkin — jäivät sydämiä lämmittävät muistot valistustoiminnan piirissä eletystä vuositästä. — Maija Jaatinen.

Entiset Harlulaiset r.y.

Helsingissä asuvat entiset harlulaiset kokoontuivat ensimmäisen kerran hotelli Klaus Kurjesa syksyllä 1965. Tilaisuus oli mielihyvä. Oli mielenkiintoista tavata pitäjäläisiä vuosien jälkeen. Sen jälkeen näitä tapaamisia oli silloin tällöin. Huomatettiin, että Helsingin harlulaiset halusivat kuulua yhteen. Alettiin pohtia oman yhdistyksen perustamista, mikä sitten 7.12. 69 hotellilla Helsingissä pidetyssä joulujuhlissa sai yksimielisen kannatuksen. Yhdistys perustettiin 7.12. 1969 ja rekisteröitiin nimellä Entiset Harlulaiset r.y. Puheenjohtajaksi valittiin Tauno Jaatinen. Nykyisenä puheenjohtajana toimii Olavi Silventoinen ja sihteerinä Kerttu Hämäläinen. Yhdistyksen tarkoituksena on olla kaikkien harlulaisten keskinäisenä yhdysseinä ja vaalia Harlun pitäjään liittyviä muistoja

omaisessa rinnakkaisessa» aika tyytyväisinä.

Tällä hetkellä nuo raskaat vuodet ovat kaukana takana päin. Jokainen harlulainen on nähnyt evakkotapaleensa omasta näkökulmastaan, toiset kiitollisina, harvat katkeroituneina. Olihan siellä matkan varrella monenmoista paikkaa, mutta olihan meitä kaikenlaisia evakkojakin, toiset joka paikassa tyytyväisiä, toiset aina tyytymättömiä. On avioituttu yli maakuntarajojen ja onnellisia avioliittoja on syntynyt. On solmittu ystävyysuhut, joista muutamit ovat kestäneet jo yli 30 vuotta. Evakkosanaa en ole kuullut käytössä parikymmenen vuoden, puhutaan joko siirtolaisista tai karja-

laisista. Vanhempi harlulainen väki kulutti viimeiset voimansa rakentamiseen ja raivaukseen. Ne, jotka kokivat kipeimmin lähdön ja koti-ikävan, ovat jo ajan rajan takana. Nuoremmat ovat paikallisen väestön kanssa tasavertaisina sijoittuneet yhteiskuntaan.

Pieksämäellä pidettiin Harlun seurakunnan lopettajaiset. Juhlan lopuksi veisattiin kiitosvirsi 417: 11, 12. Kaikkien meidän olisi nyt yhtyä näihin säkeisiin, sillä hyvä meidän harlulaisten on olla ja asua tässä yhteisessä hyvinvointimaassa Suomessa, jota mekin osaltamme olemme olleet rakentamassa. — Meeri Saksa.

Eräs kunnan maakauppa- maapolitiikasta muutenkin

»Harlun kunnallinen elämä oli erittäin vireää, kun ottaa huomioon vielä kunnan lyhyen toimikauden ja siihen osuneen laman» — näin muisteli harlulainen »patriarkka» August Paavilainen kodissaan Sumiaisissa häntä haastattelemaan tulleelle Martti Kerviselle ja jatkoi seuraavaan tapaan.

— Minua lähellä ovat tietysti vuodet 1934—44, jotka sain olla mukana kunnanvaltuustossa ja samanaikaisesti myös asutuslautakunnassa sen puheenjohtajana. Lautakunnan työ muodostui mielenkiintoiseksi ja arvelisin myös, tuotti tuloksia kunnalle ja kuntalaisille.

Muun muassa eräs tapaus on jäänyt erityisesti mieleen, kuinka yksityishenkilönä jouduin hieromaan maakauppaa kunnalle Hämekoskella sijaitsevalta Karelia Wood yhtiön maatilasta (n. 65 ha). Olin palaamassa kotiini Niinisyryään Laskelasta. Siellä olimme juuri jakaneet ns. Waskon tilan asutustarkoituksiin. Siinä kulkessani huomasin, että Hämekosken tehtaasta navetta paloi. Mielestäni välähti ajatus: eikö hän yhtiö myisi maitansa, kun nyt navettakin paloi. Toteutuksen tuumaani kävin kerran tapaamassa yhtiön metsänhoitajaa Laaksoa ja pyysin häntä sopimaan neuvottelusta insinööri Wahlforsin kanssa. Mainittiin insinööri tiedettiin arvonsa tuntevaksi herraksi. Metsänhoitaja lupasi hoitaa asian ja varasi audenssin minulle insinöörin luona kehottaen minua saapumaan jo viisi minuuttia ennen määräämää. Kun sitten sovittuna aikana menimme tapaamaan arvon herraa, tämä oli tulossa meitä vastaan. Kun oli tervehditty, insinööri pyysi meitä sisälle. Silloin esitin, että kun asiani on niin lyhyt, kertoisin sen siinä, jos vain kävisi niin. Hän suostui tähän. Ehdotin, että yhtiö myisi omistamansa tilan kunnalle, kun nyt navettakin paloi ja kun yhtiö ei kuitenkaan maanviljelyksellä tulisi toimeen. Kuultuaan esitykseni, hän sanoi, että koska kaksi miestä, eri aloilta, ajatteli tästä asiasta samalla tavalla, kauppa tehtäisiin, ja ojensi kätensä sen vahvistamiseksi. Tietooni tuli, että hän sai yhtiön muun johdon taholta vastustusta, mutta voimakastahtoisena henkilönä hän hankki päätöksellään suostumuksen. Kun minä taas vein asian asutuslautakuntaan, sen jäsenet olivat tyytyväisiä.

Mutta kun sitä käsiteltiin kunnanvaltuustossa, se sai melkoisen vastustuksen. Tällöin ilmoitin, että ellei kunta ostaisi aluetta, ostaisin minä sen ja myisin myös omalla hinnallani. Valtuusto hyväksyi kaupan ja nimesi allekirjoittajat. Kun nämä valtuutetut sitten sovittuna päivänä olivat sonnustautuneet parhaimpiinsa tavatukseen insinööri Wahlforsin, heitä kohtasi hienoinen pettymys. Yhtiön puolesta asian hoiti lakimies, ja insinööri ei näkynytkään. Tapahtuneen johdosta sain aiheen kiusoitella kavereita: »Hukkaat te kravatit kaulaan laitoitte, olisitte olleet vain »saapasjalkaisina» kuten minäkin.» Näin pientä hupiakkin sattui vakavien asioiden parissa. Joka tapauksessa kunnan asutustarkoituksiin oli saatu sievoinen liisa maata.

Tämä maan hankinta ei päätynyt tähän. Kun vuonna 1936 tuli voimaan ns. pakkolunastus-

ja perinteitä. Yhdistys kuuluu Karjalan Liittoon. Toiminta on ollut vilkasta perustamisesta lähtien nuorisotoimintaa lukuunottamatta, nuoria kun on Helsingissä vaikea saada mukaan. Yhdistyksellä on pitäjävieri, jonka on suunnitellut taitelija von Numers. Kesällä 1975 heinäkuun 5.—6. päivänä järjesti Entiset Harlulaiset r.y. kaikkia harlulaisia koskevat kesäjuhlat Helsingissä uudessa Karjalatalossa. Juhliin osallistuttiin ilahduttavan runsaslukuisesti. — Kerttu Hämäläinen.

August Paavilainen kotipihasaan.

laki (taispia olla se Lex Kallio), silloin Harlun asutuslautakunta ryhtyi taas toimiin. Tällä kerralla oli kyse toisenlaisista alueista, nimittäin Kymi Osakeyhtiön n.

1800 ha:n maa-alan pakkolunastamisesta. Kun kerran laki oli annettu ja oli maata, jota se koski, ja maan tarvetta, valtioneuvosto suostui viimein hakemukseen ja määräsi työt maastossa aloitettaviksi. Syyskesällä 1939 miehet olivat mittailemassa ja kartoittamassa maa-alueita. Mutta kuten tiedetään, saman vuoden lopulla tapahtui sellaista, mikä vaikutti ratkaisevasti Karjalan kuntien elämään ja katkaisi myös Harlun kunnallisen toiminnan. Tämä pakkolunastustoimenpide herätti niin laajaa huomiota, että jopa muualta Suomesta kunnallismiehet kävivät sitä ihmettelemässä. Lieneekö ollut siihen aikaan ensimmäinen laatuaan Suomessa. — Näin August Paavilainen.

Nokkelasti

Tapahtui Harlun Opettajayhdistyksen kokouksessa.

Op. J.R. ehdotti: »Ehdotan kokouksen puheenjohtajaksi opettaja U.K.:ta, hän on suulas savolainen.»

Siihen U.K.: »Kieltäydyn ja ehdotan opettaja J.R.:ää, hän on kielevä karjalainen.»

Ikääntyneen harlulaisen opettajan ajatuksia

Tänä koulu-uudistuksen kautena muistuvat mieleen koululot siellä kotipitäjässämme Harlussa. Oppivelvollisuuslain voimaan tullessa oli vilkasta liikehdintää ja neuvon pitoa uusista uudistussuunnitelmista. Päätösten piti olla vakaita, määrätietoista ja pitkälle tulevaisuuteen suunnattuja kansan opetuksen runkopuita, joihin sitten ajan kuluessa saattoi uudet menetelmät oksastaa. Aika on meille näyttänyt, että hyvin oli työ tehty. Me sen ajan varsinaiset opetustyön tekijät noudatimme mallillisesti ja luottamuksella kansakoulun-tarkastajan ja kouluhallituksen määräyksiä. Omia ideoitamme toimme työhömmme vain siinä määrin, etteivät ne suunniteltua opetustavoitetta häirinneet. Yksilöllisyys ei ollut päivän sana sen ajan koulutyössä. Uskallettiin toisinaan sentään protestoidakin. Esimerkkinä voin mainita, että liikunnalle ja musiikille jo tuolloin vaadittiin enemmän tunteja. Ulkopuolelta varsinaisen opetustyön muistan sellaisen asian kuin opettajan luontaisedut. Tulivathan nekin aikanaan selviksi, kun aarit ja lehmänlaitumet saivat markkamääritel-mänsä.

Kansakoulunopettaja koulupiirissään maaseudulla oli henkilö, jonka tuli olla maineeltaan ja käytökseltään moitteeton, hillitty, hurskas, taitava ja tietävä. Oppilaskaarti oli osattava pitää kurissa ja koulu järjestyksessä. Musikaalisuus oli erittäin tärkeä ominaisuus opettajalla jo hänen aikonsaan alalleen. Pääsyvaatimustesteissa seminaareihin sillä oli aivan ratkaiseva merkitys. Laulu- ja soittoaitoisia opettajat yleensä olivatkin, mutta itsestään selvää oli sekin, että opettaja piti puheen, olipa sitten kysymys isänmaan-, ilo- tai surujuhlasta.

Kurinalaisuus tuntuu tänä päivänä vaikealta ymmärtää, kun aina vain kuulee puhuttavan vaapaasta kasvatuksesta ja pakotellun poistamisesta. Uskallan kuitenkin olla sitä mieltä, että vaapaus on erittäin suurta vastuuta teoista ja tekemättä jättämisestä, ja vastuu on kurinalaisuutta. Ihmisen on tänään ja huomenna määrättyjen normien mukaan kasvatettava ja kehityttävä rakentamaan, rakastamaan ja uhrautumaan niin yksilönä kuin yhteisönäkin.

Me vuositasamme alkupuolis-kolla valmiutemme saaneet kas-

vattajat emme määräyksiin ja sääntöihin alistumista ottaneet mitenkään pakollisena asiana. Tunsimme pikemminkin olevamme sen kutsumustehtävämme täyttäjiä, jonka jo vanhempiemme olivat meille sopivaksi katsooneet ja siihen kasvatukseen tähänneet. Jos havaittiin, että lapsi oli oppivainen, nöyrymielinen ja ympäristöönsä sopeutuva, niin sanottiin, että hänestä tulee varmaan hyvä opettaja, ja niin usein vähissäkin varoissa elävät vanhemmat lähettivät tyttärensä ja poikansa opintielle.

Meitä oli monta, joihin sitten opettajain valmistuskoulu iskosti väkevästi kutsumuksen velvoituksen ja kristillissiveellisen elämisen mallin. Suurista joukoista löytyy useammanlaisia ihmisiä ja niin meitäkin oli monenlaista väkeä, mikä oli vain eduksi liialle pedanttisuu dellemme. Ihanteet, innostus ja pätevyyspaperi eväitämme me toivotimme toisillemme siunauksellista työsarkaa. Täytyy nyt todeta, että tyhjää ja köyhää se ei ole ollut, vaikeaa usein, mutta vaikeudet on osa elämän rikkautta. Opettaja karttakeppeineen on toki ollut kiitollinen pilapiirrosaihe, mutta hän on ollut myös rakastettu ja kunnioitettu läheinen ihminen, jolle on surut ja huolet kerrottu, kun neuvoja ja apua on kipeimmin ollut tarvis ja ei kehenkään toiseen ole voinut luottaa. Miten kauniisti jo keski-ään ylitäntynyt ja harmaantunut mies tahi mummo muisteleekaan omaa ja lastensa opettajaa, joka kerran opetti taitoa ja tietoa, Jumalan peltoa ja isänmaan rakkautta. Ja moni kelpo kasvatattaja lepää sankarihaudan mullassa oppilaittensa kanssa riitinnan; vain ruusut kukillaan tuoksuvat kesäistä uhrikiitostaan.

Saakoon kotikuttamme Harlun kunnan ja kiitoksen siitä, että se piti meidät opettajansa hyvin huollettuna ja valppaina. Vaikka kuntamme oli verrattain nuori, toimivat siellä kaikki kansakoulut tarkoituksensa rakennetuissa koulutaloissa. Opetusvälineistö oli sen ajan vaatimukset huomioiden ihan tyydyttävä ja koulutarvikkeet sekä kalusteet pyrittiin yhtenäistämään vuosittaisilla uudistuksilla. Urheiluharrastus oli erittäin vireää ja koulujen välillä kilpailutoimintaa muistellaan varmaankin monessa harlulaisperheessä vieläkin ihmeellisenä asiana.

Opettajat kaikissa Harlun

Rautalahden nuorisoseuralaiset antoivat radioesityksen 20.9. 1936. Edessä istumassa sarvensoittaja Juho Tynkkynen Pitkäjärveltä.

Rautalahden nuorisoseurasta

Tämän vuosisadan alussa Rautalahden perustettiin laulukoulu, johon liittyivät nuoret sekä jo vanhemmatkin ihmiset. Siitä vähitellen virisi innostus nuorisoseuran perustamiseen. Alusta alkaen nuorisoseuratoiminta on antanut nuorisolle virkeitä moniin sivistyksellisiin harrastuksiin. Nuorisoseuratyön anti monine työnuotoineen on kehityksen ja valistuksen edistämisen maalaisnuorisoon keskuudessa. Rautalahden nuorisoseuran toimintaan kuului monenlaisia kiinteitä harrastuksia: yleisten ja perheittämien järjestelyt, näytelmäkerho, laulukoulu, opintokerhot,

kotiseututyö, radiolähetykset, kansantanssiharrastukset sekä seura-lehti Säkenien toimittaminen jokaiseen perheittämään. Joka vuosi otettiin osaa Laatokan-Karjalan Nuorisoseurojen Liiton järjestämiin näytelmä- ja lausuntakilpailuihin hyvällä menestyksellä. Laulukoulu osallistui maakuntakouluun sekä esiintyi yksinkin maakunnan juhlissa. Kuoro oli mukana myös aina koko maan käsittävillä Kansanvalistusseuran kuorojen juhlilla milloin missäkin kaupungissa. Kesäisin seura järjesti retkiä Laatokan ulkosaariin, Kaarnasaareen, Honkasaloon sekä lähempänä oleviin saariin ja niemiin. Juhannuskokkojuhla pidettiin joka kesä Rautalahden edustalla sijaitsevalla kallioisella Kekoluodolla. Tätä sydänsuven juhlaa viettämään kokoontui-

vat kaikenikäiset ihmiset. Myöhemmin kesällä seura järjesti kesäjuhlan, johon kuului urheilukilpailut ym. arvokasta ohjelmaa. Talvela seura piti hiihtokilpailuja ja teki rekiretkiä. Naapuripiirien seuroihin pidettiin yhteyttä kilpailujen ja vierailujen merkeissä. Järkyttävä sota katkaisi nämäkin nuorisoin ihanteelliset toiminnot.

Rautalahden nuorisoseura vaikutti vuosikymmenet pirteänä ja elinvoimaisena, jakaen monipuolista sivistystä ja valistusta jäseniensä keskuudessa. Monille sen riveissä toimineille ovat jääneet valoisat ja lämmittävät muistot nuoruuden kultaisista vuosista. — M a i j a J a a t i n e n.

UKKO-JUSSI — karjalainen kunnallismies

Harlu-kirjan kuvatekstissä Juho Lihavaisesta käytetään ilmaisuja »pitkäikäinen kunnan johtohenkilö». Virallisissa yhteyksissä hän itse ilmoitti ammattinsa: palstatilallinen. Yhtä hyvin se olisi voinut olla: merimies, kalastaja, työmies. Parhaiten aikalaiset tuntevat »Ukko-Jussi»-nimityksen. Alkuaan leikkimielissä annettun lempinimen hän sai varhain; ehkä siihen antoi virikkeen hieman ukkomainen, jämerä olemus. Mutta tämä nimitys alkoi »istua» häneen, ja hän itsekin piti siitä. Ehkäpä karjalainen kansanäki hänessä perinteisen patriarkaalisin isähaamon yhteiskunnallisissa asioissa.

Ukko-Jussin elämänsä (1883-1952) sattui Laatokan-Karjalan historian dramaattisimpaan jaksoon. Kuuluvathan siihen sortovuodet venäläistyneen miskampanjoineen, vapaussota ikävine piirteineen, Suomen itsenäistymisen, Karjalan valtava taloudellinen ja henkinen kasvu, talvisota evakkoreissuineen, pa-

luu Karjalaan jälleenrakennustöineen, lopullinen lähtö ja kunnan lopettaminen. Ukko-Jussin yhteiskunnallinen henkilökuva seuraa tavalla tai toisella näitä historian vaiheita. Itsensä perinjuurin Karjalan suomalaisiksi tuntevana hän jyrkästi vastusti sortovuosien venäläistämisyrittämiä ja osallistui kutsuntalakkoon. Varhain hän liittyi demokraattiseen työväenliikkeeseen ja oli perustamassa Laskelän Joensuun työväenyhdistystä. Mielestään johdonmukaisesti hän vapaussodan tullessa kieltäytyi liittymästä sekä punakaartiin että suojeluskuntaan. Tästä oli seurauksena valkoisten toimittama pidätys ja muutaman päivän vankeus Sortavalassa. Kuvavaava ajan tapahtumille oli, että pidättäjänä oli sisaren mies. »Jätä se torrakko oven ulkopuolelle», oli ukko sanonut lankomiehelleen. Näin tapahtui. Eräät tunnetut kunnallismiehet hakivat hänet sitten pois vankeudesta, eikä tästä episodista käsitäkseni jäänyt katkeruutta sukulaissuhteisiin eikä yhteiskunnallisiin asenteisiin.

Ukko-Jussi oli ja pysyi suomalaisena, demokraattisena sosialistina. Jussi (Iivu) jäi 4-vuotiaana täysin orvoksi 12-lapsiseen talonpoikaisperheeseen. Holhoajiksi tulivat pikkuserkut Laskelästä. Tila oli karjalaisen mittapuun mukaan suuri. Mutta kun se siten lasten aikuistuttua jaettiin, huomasi Jussi olevansa todella »palstatilallinen». Oli muutama hehtaari peltoa ja vähän metsää. Suurimman osan maista olivat holhoajat myyneet 100 vuodeksi nimellistä vuokraa vastaan. Vannoutuneena tupakkamiehenä Ukko-Jussi tapasi sanoa, että holhoojain tilityksenä tuli kahden tupakkalaatikon hinta. Tämän määrän hän sitten aina päivässä tupruttelikin.

Perheraamattuun kirjoittamassaan henkisessä testamentis-

sa isä mainitsee, että hänen oli tehtävä ankarasti työtä säästääkseen marka markalta rahat oman kodin rakentamiseen. Merimiehenä, nuottakunnan osakkaana ja Kymi-yhtiön mittamiehenä tämä vähitellen onnistui. Kaikki näyttyi olevan kunnossa, kunnes parhaassa keski-ikässä vaikea sairaus teki hänestä liikuntakyvyttömän invalidin. Noin kolme vuotta kuljettiin lääkärillä ja sairaalasta toiseen, kunnes hidas toipuminen alkoi Kirvun luontaisparantolasta. Sitkeällä, lähes jääripäisellä harjoittelulla hän sai jonkinlaisen liikuntakyvyn. Muistan hyvin, kuinka hän »vain harjoituksen vuoksi» käveli kahden kepin kanssa Laskelään ja takaisin. Joskus sama matka tehtiin soutaen Jänisjokea pitkin. Jokainen sairausajana tehty vekseli maksettiin myös takaisin viimeistä penniä myöten.

Vieraan ihmisen ensi vaikutelma Ukko-Jussista saattoi olla: jorö, itseensä sulkeutunut, vihainen! Tuttavat ja sukulaiset löysivät tämän »kuoren» alta avuliaan, ehkä hieman herkän ja helposti kyyneleihin saakka liikuttuvan ihmisen. Huumori, nk. hevosenleikki ei ollut kaukana hänen olemuksestaan. Suvun morsiusparien railakkaana puhemiehenä hän saatiin hetkessä heittää kasan astioita pirstaleiksi, morsiusparin onneksi. Monista puhemiehteistä hänellä oli muistona kokoelma puhemiehenpaitoja »tykötarpeineen». Tykötarpeet nautittiin sen ajan monipäiväisissä hääjuhlissa tai säästettiin »tahvanaks». Sukulaismiehillä tai Leskisen Santulla oli tapana tulla tapainpäivän aamuna koivuhalko olalla tupaan ja kysyä. »Onko tahvana talossa vai särenkö uunin?» Tahvana oli talossa, koskapa tuvan uuni säilyi ehjänä aina jatkosodan pommitukseen saakka. Niille nuorille, jotka eivät tunne tahvanaperinnettä tältä osin, on syytä kertoa sen tinkimätön tausta: viinaa ei saanut ottaa joulunpyhinä ennen tapainpäivää.

Harlu kunnalliselämään Ukko-Jussi osallistui aivan alusta saakka: kunnanvaltuustossa, kunnallislautakunnassa, kunnan

Ortodoksinen väestö

Harlun kunnan alueella asuneesta ortodoksisesta väestöstä osaksi kuului Sortavalan ja osa Suistamon ortodoksisen seurakuntaan. Sortavalan seurakunnan entinen pappi, rovasti Lauri Mitronen on kertonut Harlu-kirjaa varten, että Sortavalan seurakuntaan kuuluu paljon Laskelänsuun asukkaita mutta ortodokseja eli myös Laskelän ja Paussun kylissä sekä myös Niinisyrjässä ja muissakin kylissä Laskelänsuusta kehittyi kirkollisen toiminnan keskus. Kylässä oli toiminut kolmattakymmentä vuotta elinvoimainen tiistaiseura (ompeuseura), joka teki arvokasta työtä paikkakunnan hyväksi. Tiistaiseuran pyrkimyksenä oli saada oma hautausmaa ja rukoushuone. Monen vuoden toiminnan tuloksena perustettiin Laskelän ja Honkakylän yhteinen hautausmaa, joka vihittiin 1930. Rukoushuonetta ei ehditty hankkia. Laskelänsuussa toimi oma pieni kirkkokuoro. Kylän pyhäkoulu oli Sortavalan seurakunnan suurin. Siitä huolehti Nikolai Harmainen. Tämä tarmokas uskonnonopettaja sai erityistä tunnustusta työstään. Voimiaan

säästämättä hän kulki kiertävänä uskonnonopettajana Harlun ja Sortavalan kansakouluissa. Arkkipiispa Herman osoitti huomiota hänen uhrautuvalla toiminnalleen suomalla hänelle siunauskirjan. Kirkollinen toiminta oli vireää myös muissa kylissä. Kaikkien kotien ovet olivat avoimet papistolle jumalanpalveluksia ja hartaushetkiä varten. Luterilainen ja ortodoksinen väestö olivat erinomaisesti sopeutuneet toisiinsa. Uskonnollisia erimielisyyksiä ei ilmennyt. Yhteisesti osallistuttiin toistensa seurakunnallisiin tilaisuuksiin. Kaikkia yhdisti lämmin keskinäinen ymmärtämys. Harlulaisten ja erityisesti laskelänsuulaisten ortodoksien toive omasta rukoushuoneesta toteutui vasta uusilla elintiloilla sotien jälkeen. Pieksämäelle, harlulaisten keskeiselle sijoituspaikkakunnalle, se rakennettiin yhteisvoimin ja jälle rakennuslain nojalla myönnetyn valtion avustuksen turvin. Harlulaiset ortodoksit voivat nyt koontua omaan, kaivattuun pyhäkönsä.

Vannisen hiihtäjäveljekset isä-Vannisen hautajaisissa v. 1952 Hamnassa, vasemmalta: Aki, Juhani, Pekka, Saku, Kalle, Eino, Aappo ja Beni.

Vannisen hiihtäjäveljekset

Hiihtoharrastus oli Harlussa erittäin voimaperäistä ja korkeatasoista. Huippuhihtäjästä on ensimmäisenä mainittava Pekka Vanninen. Hän saavutti maailman hiihtäjien huipun monilla suurvoitollaan. Pekan kilpailu aika kesti myös harvinaisen kauan. Nyt on Pekka jo ajasta poissa. Seitsemän vuotta sitten häntä kohtasi sydänveritilppä, joka lopetti hänen ajallisen kilpailunsa. Toinen harlulainen suurhiihtäjä oli Pekan nuori veli Benjami Vanninen, joka sai myös lukuisia suurvoittoja. Hänen kilpailuranssa ei ollut niin pitkä kuin vel-

jensä Pekan, mutta ylti kuitenkin moniin mestaruuksiin. Viime kesänä siirtyi myös Benjami ajallisen rajan taa veritulpan seurauksena. Vannisen veljekset olivat todella suurhiihtäjiä. Heitä oli kahdeksan veljestä ja kaikki harrastivat hiihtoa. Heillä olivat kotitienoilla harjoittelu varten erinomaiset maasto-olosuhteet Kuoreojan varrella. Koululla ja nuorisoseuralla oli myös oma osuutensa hiihtoharrastuksen alkamiselle ja jatkumiselle. Ennen kun menestykseen yllettiin, oli tehtävä sisukkaasti työtä omilla oloissa. Myös epäonnistumisia koettiin. Vannisen veljesten saavutuksille on annettava sitäkin suurempi arvo, kun siihen aikaan ei ollut valmennusapua saatavissa. — L a u r i J u r v a n e n .

esimiehenä ja monissa muissa tehtävissä. Jo sitä ennen hän oli mukana emäpitäjän Sortavalan kunnallisissa tehtävissä. Hänen osakseen tuli myös raskain tehtävä: Harlun kunnan lopettaminen. Ukko jaksoi vielä tahdon voimallaan viedä tämän tehtävän päätökseen Jyväskylässä. Mutta siihen voimat ehtyivät, ja hänen oli aika jättää raskas, mutta myös henkisesti rikas elämä.

Edellä olen vain muutamain sanojen pyrkinyt luomaan henkilökuva karjalaisesta kunnallismiehestä. Samalla olen joutunut toteamaan, kuinka vaikeaa on lyhyen kirjoitelman puitteissa luoda kuvaa miehestä ja ajanjaksoista, joka on niinkin monivaihteinen. Tuntuu kuin jokainen erillinen historiallinen ajanjakso vaatisi oman kirjoitelmansa. Ehkäpä pitkät aikavälit, jo neljännesvuosisata miehen poismenosta, on myös häivyttänyt mielestä niitä kielteisiä puolia, joita jokaisesta ihmisestä toki löytyy.

Minun sallittaneen lopuksi lainata eräästä muistiinmerkitystä keskustelusta irrallinen, hieman mukaeltu pala sortovuosilta. Venäläistämistyöhön palkattu

oikeuskokous pappi keskustele karjalaisen »tarikan» kanssa. Pappi kysyy.

— Mutta esi-isänne... ennen... satoja vuosia sitten, eivätkö he olleet venäläisiä?

— Ovat olleet paljon parempia suomalaisia kuin me tätä nykyä, vastaa karjalainen isäntä.

Tuntuu kuin tämä karjalaisen isännän vastaus sopisi hyvin Ukko-Jussin sanomaksi. Hänen kirjoituksistaan ja puheistaan saa käsityksen kuin hän jonkin tämmömpäisen ajatuksen olisi halunnut jättää henkiseksi perinnöksi.

Olemalla vain kunnallispoliitikko, olematta valtiomies ja tuntematta suurten valtiomiesten ajatuksia, hän kuitenkin lähes sanatarkasti usein toisti erään tunnetun valtiomiehen ajatuksia, joita hänen mukaansa minun kunnallismiehenä tuli pitää ohjenuorana:

— Muista, poika, köyhän asiaa. Hyvä taiteilija piirtää henkilökuvan kahdella viivalla. Kun minun vajavaisena kirjoittajana pitäisi se tehdä kahdella sanalla, käyttäisin sanoja — karjalainen — suomalainen. — V e i k k o L i h a v a i n e n .

Harlulaisille

Tämä Harlun pitäjälite, joka ilmestyy Harlun Pitäjäseura r.y:n ja Helsingissä asuvien harlulaisten seuran Entiset Harlulaiset r.y:n toimesta, on kertonut sanoin ja kuvin kotipitäjästämme. Vain rajatusti on voitu ottaa esille aiheita, joita riittäisi paljon muitakin. Myös käytettävissä ollut kuva-aineisto on puutteellinen. Nyt ilmestyvä liite ei pyrikään antamaan mitenkään koko kuvaa Harlusta, sen paikoista ja sen elämästä. Ehkä se kuitenkin elävöittää muistojamme hyvästä kotiseudutamme. Toivottasti se joissakin kohdin täydentää Harlu-kirjan esityksiä ja edes vähältä osalta korvaa sen puutteen, minkä mainitun teoksen painoksen loppuminen on tuonut. Kiitos kaikille tämän liitteen avustajille.

Emme me pääse mihinkään siitä, että kappale kotiseutumme kulkee aina mukamme. Missä olemme syntyneet ja kasvaneet, missä olemme asuneet ja työtä tehneet, sieltä olemme saaneet vaikutteita, jotka ovat osa elämämme taustatekijöitä. Meidän on hyvä päästä aika ajoin muistomme tajuntaan ja oppia siitä, mikä on jäänyt taaksemme. Sen vuoksi me tahdomme palata muistikuviimme Harluun. Siksi myös keskinäinen yhteydenpito on erityisen merkityksellistä, tapahtuupa se sitten harlulaisten pienten ryhmien tapaamisena tai osallistumisena suuriin pitäjäjuhlisiin tai esim. Karjala-lehden välityksellä. On toivottavaa myös, että harlulaisten perinteitä vaalimaan syntyneiden kahden seuran välillä yhteistyö lujittuu ja siten yhteinen tarkoitus saavutetaan. Tehtävämme on myös huolehtia siitä, ettei Harlu vaivu unholaan tulevienkaan polvien tietoisuudessa.

Muistojemme ja perintemme vaaliminen ei merkitse, että jäisimme katsomaan taaksemme ja murehtimaan menneitä. Päinvastoin harlulaiset ovat selviytyneet nykyelämän tehtävistä hyvin siellä, minne he ovat siirtyneet ja asettuneet. He ovat nykyisillä kotipaikkakunnillaan mukana myös yhteisten asioiden hoidossa ja monissa harrasteissa. Niinkuin me rakensimme Harlua, niin me etsimme tämänhetkisten olinpaikkojemme parasta. — Eino Vauramo.

Harlun Pitäjäseuran vuosikokouksen osanottajia v. 1970.

Harlun Pitäjäseuran taipaleelta

Kun oli tullut ajankohtaiseksi Harlun kunnan ja hoitokunnan akkauttaminen, pidettiin tätä koskeva kokous Jyväskylän Kaurunginhotellissa 2. päivänä joulukuuta 1948. Kokoukseen oli saapunut n. 70 henkilöä, joista useimmat olivat toimineet eri uottamustehtävissä Harlussa. Kokouksen avasi hoitokunnan puheenjohtaja Juho Lihavainen

eli »Ukko Jussi», kuten kansa häntä kutsui. Puhetta johti kirkkoherra Ilmari Tuominen ja pöytäkirjan teki opettaja U. Kastari-

nen. Pitäjäseuran perustamiseen tähtäävän puheenvuoron esitti itse Ukko Jussi. Ajatus sai heti varauksetoman kannatuksen. Keskustelun jälkeen päätettiin perustaa Harlulaisten Pitäjäseura r.y. Seuran kotipaikaksi nimettiin Pieksämäki. Seura kuuluu jäsenenä Laatokan-Karjalaisen Liittoon.

Ensimmäiseen johtokuntaan valittiin puheenjohtajaksi entisen hoitokunnan puheenjohtaja Juho Lihavainen sekä jäseniksi maanviljelijät Santeri Leskinen Pieksämäeltä, Pekka Vauramo Pieksämäeltä ja Antti Kokko Hankasalmeelta, kirvesmies Pekka Auvinen ja muurari Väinö Nuikka Pieksämäeltä, varajäseniksi maanviljelijät Antti Malinen Savonlinnasta, Matti Hämäläinen Kangasniemeltä ja August Paavilainen Sumiaisista. Johtokunta on vuosien kuluessa uusiutunut melkein kokonaan. Alkuperäisistä jäsenistä on enää Pekka Vauramo kunniapuheenjohtajana. V. 1950 seura kutsui kunniapuheenjohtajaksi Juho Lihavaisen. Hänen jälkeensä ovat puheenjohtajina toimineet Santeri Leskinen, Pekka Auvinen, Lauri Jurvanen ja nykyään Martti Kervinen.

Seuran tarkoituksena on toimia kotiseudultaan poissijirtyneiden harlulaisten yhdyssiteenä, tukea heitä henkisesti ja taloudellisissa pyrkimyksissä, pitää yllä Harlun historian tutkimista, vaalia vanhoja perinteitä, lisätä jäsenten ja heidän lastensa keskuudessa entisen kotiseudun tunteesta ja edistää muutenkin jäsenten yhteenkuuluvuutta.

Mainitun periaatteen uusi seura lähti jäsentensä myötä toimimaan. Kiinnostus seuran työhön oli alusta alkaen erittäin suuri. Jo perustamisvaiheessa liittyi jäseneksi 50 perhettä. Jäsenmäärä on korkeimmillaan ollut n. 500 henkeä. Innostus on selitettävissä siten, että harlulaiset ovat joutuneet etsimään paikkaansa ja tehtävänsä uusissa oloissa ja oudossa ympäristössä ja ovat tarvinneet toistensa tukea.

Seuralla on ollut kaksi alaosastoa: toinen Hankasalmeella ja toinen Valkeakoskella. Viime-mainitulla paikkakunnalla toiminta on ollut pysähdyksissä. Helsingissä asuvat harlulaiset ovat perustaneet oman seuran, Entiset Harlulaiset r.y:n, joka on toiminut siellä itsenäisesti. Kangasniemellä kesällä 1974 pidettyjen pitäjäjuhliden aikana on pitäjäseuran ja helsinkiläisseuran välillä rakennettu yhteyttä.

Pitäjäjuhliin on Pitäjäseuran toimesta pidetty kaikkiaan 12 juhlaa: Pieksämäellä viisi, Kangasniemellä neljä, Hankasalmeella kaksi ja kerran Valkeakoskella. Näihin kesäisiin juhliin on vuosien varrella osallistunut n. 9000 henkilöä.

Seuran toiminnan ollessa vilkkaammillaan on tehty yhteisiä retkiä Pieksämäen ympäristöön

Harlun kartta

on julkaistu tämän liitteen etusivulla. Se on pienennetty värillisestä seinäkartasta, joita voi tilata Karjalan Kirjapaino Oy:stä. Viittaamme lehdessä olevaan karttailmoitukseen.

ja naapurikuntiin tapaamaan harlulaisia. Erittäin suosittuja ovat olleet ns. tupailat, joita on kertynyt ensimmäisen vuosikymmenen aikana jo yli sata.

Varmaan merkittävimmän ja näkyvimmän työn on Pitäjäseura toteuttanut Harlun pitäjäteoksen julkaisemisessa ja markkinomisessa. Tämä pantiin alulle varsinaisesti Hankasalmeella pitäjäjuhliden yhteyteen kutsutussa yleisessä kokouksessa 20.6.1954. Seuran silloinen puheenjohtaja Santeri Leskinen toi asian niin voimakkaasti esille, että sanoista voitiin ryhtyä tekoihin. Hankkeen toteuttamiseksi valittiin toimikunta, joka sai nimekseen Harlun muistoteostoimikunta. Siihen valittiin seuraavat entiset harlulaiset: konttoripääll. Viljo Vahlström (Helsinki), varastonhoit. Otto Timonen (Kuusankoski), taloustir. Simo Jaatinen (Kuhmoinen), opettaja Anna Harjunen (Mikkeli), emäntä Maija Jaatinen (Hankasalmi), kirkkoherra Ilmari Tuominen (Tampere), johtaja Elis Lönnberg (Helsinki), maanvilj. Pekka Vauramo (Pieksämäki), maanvilj. Toivo Tiittanen (Hankasalmi), maanvilj. Alvi Patrikainen (Kangasniemi) sekä johtaja Väinö Vesa (Joensuu). Edessä oli monia vuosia kestävä työ.

Joulukuun 1962 tämä odotettu, lähes 400 sivua käsittävä teos ilmestyi painosta ja saatiin myyntiin. Monet vaikeudet oli pitänyt voittaa: ei ollut alkupääomaa, ei varsinaista toimituskuntaa, toimikunnan jäsenet hajallaan ympäri Suomea, avustajat oli etsittävä jne. Työ vaati paljon toimikunnalta ja ennen kaikkea teoksen toimittajalta ja kirjoittajalta kirkkoherra Eino Vauramolta. Ellei työ olisi ollut niin vaikea, ei tulokseen olisi ollut varmaan niin mielenkiintoinen kuin mitä se todellisuudessa on. Sen osoittavat lukuisat tiedustelut kirjasta toisen painoksen saamisesta, asia, jota Pitäjäseurassa hiljalleen kehitellään. Vielä tekee mieleni tuoda esille eräs seikka, josta pitäjäteostoimikunta päätti ensimmäisessä kokouksessaan. Pöytäkirjan pykälässä VII lukee seuraavaa: »Puoluejuopaa ei kirjassa saa esiintyä. Erikoisesti olisi mainittava ne kunnostautuneet henkilöt, jotka ovat työmyyrien tavoin ahertaneet hyvänä esimerkkinä ympäristölleen.» Tämä on myös nähdäkseen teoksessa pystytty toteuttamaan.

Mitä Pitäjäseuran muuhun toimintaan tulee, kerrottakoon, että seuran valvonassa on Harlun Urheilijat r.y:n nimeä kantava pieni rahasto. Sen varoja on käytetty palkintojen ostoon kunnostautuneille harlulaisille urheilijoille. Varsinaista urheilua ei Pitäjäseuran ohjelmassa ole ollut. Kuitenkin tulokseen mainituksi, että Pieksämäellä toimivassa kyykkäseurassa ovat Leskinen veljekset monien muiden siellä asuvien harlulaisten kanssa olleet mukana.

Viime aikoina on seuran yleinen vuosikokous tavallisesti järjestetty vapunpäivänä jonkun Kangasniemellä tai Pieksämäellä asuvan harlulaisten kodissa. Tällöin on kartoitettu tulevaa toimintaa, on esim. keskusteltu pitäjäjuhlita ja niiden pitopaikasta, pikkujouluista jne.

Kun tarkastelee Pitäjäseuran toimintaa taakse päin, on menneeseen taipaleeseen ehtinyt mahtua paljon. Onko seuramme täyttänyt edes osan siitä tehtävästä, joka sille on osoitettu, jääköön toisten harlulaisten arvioitavaksi. Totean vain, että me harlulaiset tarvitsemme yhdessä, joka liittyy meidän yhteen ja jonka kautta talletamme tiedon synnyinseudustamme Harlusta. — Martti Kervinen

HYVÄ KARJALAINEN YSTÄVÄMME! OLETKO MUISTANUT TILATA KARJALAN?

Karjalan tilaushinta vuoden loppuun on mk 35:—

KARJALASTA — omasta heimolehdestä — voitte parhaiten seurata kaikkia karjalaistapahtumia, joista mainitsemme mm:

- muistelmät ja kuvaukset koti-Karjalasta,
- selostukset karjalaisseurojen toiminnasta ja erilaisista karjalaisjuhlita,
- kuvaukset eri puolilla maata asuvien karjalaisten nykyelämästä, paikkakuntasivuilta,
- perhetapahtumat, kuten kauempana asuvien ystävien ja tuttavien merkkipäivät, kuolemantapaukset ym,
- tiedot Karjalatalon tapahtumista
- luovutetun Karjalan pitäjien esittely »Pitäjä-pitäjähtä» liitteissä jatkuu samoin suuren suosion saavuttaneen kuvasarjan »vanhat kuvat kertovat» julkaiseminen.

Tilauksen voit kätevästi tehdä asiamiehiltämme, postitoimipaikoista, Rautakirjan kioskeista, tai alla olevalla tilauslipukkeella, joka kulkee postissa ilman postimerkkiä. Lipukkeen saatamme lähettämme Sinulle tilillepanokortin, jota käyttäen voit suorittaa tilausmaksun lähimpään postikonttoriin.

TILAAMALLA KARJALAN VAALIT KARJALAISSUUTTA!

Heimolehti **KARJALA**

TILAUSLIPUKE

KARJALAN TILAUSHINTA VUODEN LOPPUUN ON 35 MARKKAA!

Tilaan Karjalan 1976 loppuun.

NIMI

OSOITE:

SANOMALEHTI

KARJALA

Postilokero 4

53101 Lappeenranta 10

Vastauslähetyt
LPR 10 Lyppä 125

Voit
littää postin
kuljetettavaksi
ilman postimerkkiä